

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
EVANGELICKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

Diplomová práce

**Výklad 23. kapitoly
evanjelia podľa Matúša**

Benjamín Muráň

Katedra Nového zákona

Vedúci práce: Doc. Jiří Mrázek, Th.D.

Magisterské studium evangelické teologie

Praha 2008

Prehlásenie

Prehlasujem, že som túto diplomovú prácu s názvom Výklad 23. kapitoly evanjelia podľa Matúša napísal samostatne a výhradne s použitím uvedených prameňov. Súhlasím s tým, aby práca bola sprístupnená verejnosti pre účely výskumu a skromného štúdia.

V Prahe dňa 30.4.2008

Benjamín Muráň

Bibliografická citácia

Výklad 23. kapitoly evanjelia podľa Matúša (*The Interpretation of Matthew 23*):
Diplomová práca / Benjamín Muráň; vedúci práce: Doc. Jiří Mrázek, Th.D.
-- Praha, 2008. -- 86 s.

Anotácia

Táto práca je výkladom 23. kapitoly Matúšovho evanjelia. Jedná sa o exegézu novozmluvného textu, ktorá sa ale zameriava len na text samotný a na jeho výklad a neberie do úvahy dejiny pôsobenia a jeho použitie v liturgickej praxi.

Jednotlivé kapitoly sa postupne venujú textovej kritike, porovnaniu prekladov, synopse, štruktúre textu, jazykovému rozboru – kde je zaradený aj exkurz k termínu οὐαὶ, historickému kontextu Matúšovho zboru, historickým súvislostiam, adresátom, literárnemu kontextu a konečne samotnému výkladu textu, ktorý stavia na poznatkoch predchádzajúcich kapitol.

Na záver je zaradený stručný facit exegézy, ktorý vecne zhŕňa výsledky exegézy a po ňom nasleduje záver, kde predkladám posolstvo textu tak, ako ma oslovil. Ježišovu reč voči zákonníkom a farizejom chápem ako polemiku, kritickú reč, ale zároveň aj ako výzvu k obráteniu. Οὐαὶ má za úlohu priviesť poslucháča k tomu, aby si uvedomil nesprávnosť svojho konania a odhodlal sa k zmene.

Kľúčové slová

Matúš, Ježiš, zákonníci, farizeji, pokrytectvo, οὐαὶ, reč, polemika, súd, plač

Summary

This thesis is an interpretation of Matthew 23. It is an exegesis of a New Testament text focusing only on the text alone and its interpretation; moreover, it does not include history of interpretation and its use in liturgy.

Individual chapters are gradually dedicated to textual criticism, comparison of various translations, synopsis, structure of the text, language analysis – where an excursion of the term οὐαὶ is added, historical context of Mathew's church, historical connections, addressees, literary context, and finally interpretation of the text alone, which is built on the knowledge of the previous chapters.

At the end of this thesis is placed concise summary of the exegesis, which includes results of the exegesis followed by a conclusion, where the message of the text is put in a way it touched me. I understand Jesus' speech toward the teachers of the Law and the Pharisees as a polemic, critical speech, but at the same time as an appeal to repentance. Οὐαὶ should lead the listener to realization of wrongdoing and resolution to change.

Keywords

Mathew, Jesus, teachers of the Law, Pharisees, hypocrisy, οὐαὶ, speech, polemic, judgment, cry

POĎAKOVANIE

Rád by som sa poďakoval môjmu školiteľovi, Doc. Jiřímu Mrázkovi, ThD., za podnetné konzultácie, ktoré ma inšpirovali a motivovali pri štúdiu a písaní.

Ďakujem tiež mojej milovanej manželke Kataríne. Táto práca mi zabrala mnoho času a energie, ale ty si bola trpezlivá, zhovievavá a láskavá... ĎAKUJEM.

V neposlednom rade sa chcem poďakovať mojim rodičom a svokrovcom, ktorí trpezlivo čakali, kým túto diplomovú prácu dokončím a podporovali ma v jej písaní.

OBSAH

1. ÚVOD	6
2. TEXTOVÁ KRITIKA	9
3. POROVNANIE PREKLADOV	13
4. SYNOPSIS A PARALELNÉ TEXTY	16
4.1. MAREK.....	16
4.2. LUKÁŠ	18
4.3. ZÁVER.....	21
4.4. PARALELNÉ TEXTY	21
5. ŠTRUKTÚRA TEXTU	22
6. JAZYKOVÝ ROZBOR TEXTU A EXKURZ K TERMÍNU οὐαι	26
7. HISTORICKÝ KONTEXT MATÚŠOVHO ZBORU	31
8. HISTORICKÉ SÚVISLOSTI	35
9. ADRESÁTI	40
9.1. ZÁSTUPY	40
9.2. UČENÍCI.....	42
9.3. ZÁKONNÍCI.....	43
9.4. FARIZEJI	44
10. LITERÁRNY KONTEXT	47
11. VÝKLAD PO VERŠOCH	51
11.1. VAROVANIE PRED ZÁKONNÍKMI A FARIZEJMI A VÝZVA K POKORE	51
11.2. SEDEM „BEDA“	60
11.3. PLAČ NAD JERUZALEMOM	75
12. FACIT EXEGÉZY	79
13. ZÁVER	81
ZOZNAM POUŽITÝCH SKRATIEK	83
POUŽITÁ LITERATÚRA	84
MONOGRAFIE, ČLÁNKY A KOMENTÁRE	84
BIBLIE A POMOČNÁ LITERATÚRA	86

1. Úvod

Diplomová práca, ktorú predkladám, je výsledkom poctivej práce, pri ktorej som sa zameril na výklad 23. kapitoly Matúšovho evanjelia. Jej príprava bola pre mňa obohacujúca a hodnotím ju kladne. Môžem skonštatovať, že túto kapitolu, ktorej štúdiom som strávil mnoho hodín, mám dnes ešte radšej ako na začiatku, keď som si ju vybral ako tému svojej diplomovej práce.

Výber témy bol v mojom prípade pomerne jednoznačný, pretože som sa chcel venovať výkladu novozmluvného textu. V prospech Matúša 23 hovorila predovšetkým kontroverznosť a energia, ktorá sa v tejto Ježišovej reči nachádza. Od začiatku som bol zvedavý, k akým záverom ma štúdium tejto kapitoly privedie a ako nakoniec interpretujem Ježišove slová proti zákonníkom a farizejom.

K práci som teda pristúpil s cieľom zaujať stanovisko v otázke, ako vnímať Ježišovu reč proti zákonníkom a farizejom. Je to kritika, odsúdenie, výzva k obráteniu alebo polemika? Mám pocit, že tento text nie je medzi kresťanmi veľmi populárny a to zrejme aj z toho dôvodu, že mnohí ho nechápu a nevedia k nemu zaujať postoj. Nepamätám si, že by som niekedy počul kázanie, ktoré by vychádzalo z Matúša 23, ale na druhej strane si myslím, že takmer všetci kresťania tieto slová dobre poznajú a majú ich v pamäti.

Rád by som poznamenal, že prácu, ktorú predkladám vnímam ako obsiahlejšiu exegézu novozmluvného textu. S touto predstavou som k nej pristupoval od samého počiatku. V prvej fáze som si vytvoril osnovu, podľa ktorej som chcel prácu koncipovať. Toto členenie vychádzalo z klasickej štruktúry exegézy a až na niekoľko úprav sa zachovalo až po túto finálnu podobu. Ďalej som sa snažil, pokiaľ možno postupne, vypracovávať jednotlivé kapitoly tejto exegézy, pričom som usiloval o odborný a vecný prístup k problematike. Vychádzal som predovšetkým z textu, ktorý som sa snažil v prvom rade skúmať a následne vykladať.

Na úvod som vypracoval vlastný preklad textu. Napriek tomu, že to bol prvý krok, tento preklad som nezaradil do prvej kapitoly, ako by sa dalo očakávať, ale kvôli prehľadnosti ho uvádzam v kapitole 11. Výklad po veršoch. Následne som sa zameril na posúdenie kritického aparátu a potom na porovnanie jednotlivých slovenských, českých a anglických prekladov.

V ďalšom kroku som kapitolu porovnal so synoptickými evanjeliami a hľadal som podobnosti a odlišnosti, ktoré by boli prínosné pri samotnom výklade. Krátky

odsek som potom venoval niekoľkým paralelným miestam v Novej zmluve, aj keď tento kontext sa mi zdal byť pre moju prácu až príliš široký.

V piatej kapitole som skúmal štruktúru textu, pričom som sa snažil sledovať vývoj a dynamiku vo vnútri tejto kapitoly. Skúmal som teda jej členenie a kládol som si otázku, na čo je v texte kladený dôraz.

V šiestej kapitole som sa zamerlal na použité literárne prvky a do druhej časti tejto kapitoly som zaradil krátky exkurz k termínu οὐαί, ktorý pokladám za nosný termín v centrálnej časti Matúša 23.

Siedma kapitola skúma situáciu, v ktorej žili členovia Matúšovho zboru, keďže práve im bolo pravdepodobne evanjelium adresované. Zamerlal som sa na problémy, ktorým museli čeliť a všímal som si, či text reflektuje ich životnú situáciu.

V ôsmej kapitole nájdeme historické súvislosti, ktoré sú potrebné pre lepšie pochopenie textu. Postupoval som po jednotlivých veršoch a hľadal som miesta, ktoré si vyžadujú objasnenie historického kontextu. Tieto poznámky k jednotlivým veršom by mohli byť začlenené aj do kapitoly 11. Výklad po veršoch, ale kvôli ich rozsahu a kvôli lepšej prehľadnosti som sa rozhodol spojiť ich do samostatnej kapitoly. Práve táto kapitola je preto v mojej práci veľmi úzko spätá so samotným výkladom textu.

Deviata kapitola je venovaná adresátom textu. Nezaoberám sa tu ale adresátmi evanjelia, ale adresátmi Ježišových slov. Venujem sa im v poradí, v akom sa postupne objavujú v texte: zástupy – učeníci – zákonníci – farizeji.

V desiatej kapitole som skúmal literárny kontext Matúša 23. Pýtal som sa, aké postavenie má kapitola v evanjeliu, ako nadväzuje na predchádzajúce kapitoly a či potom text plynule prechádza do ďalších kapitol. Samostatným problémom potom bola otázka, či Matúša 23 môžeme chápať ako jednu, ucelenú Ježišovu reč, alebo je súčasťou väčšej reči.

Desiata kapitola, ktorá je najrozsiahlejšia, je samostatným výkladom textu. Je rozčlenená do troch podkapitol podľa štruktúry textu, ktorú som predstrel v piatej kapitole. Na úvod každého vykladaného veršu alebo skupiny veršov som kvôli jednoduchšej orientácii a prehľadnosti uviedol grécky text s vlastným prekladom. Pri výklade som sa snažil poukázať na najvýznamnejšie exegetické problémy jednotlivých veršov. Tento výklad vychádza z poznatkov predchádzajúcich kapitol a z monografií a článkov rôznych novozmluvníkov, ktoré som sa snažil posúdiť, aby som sa mohol prikloniť k niektorej z navrhnutých interpretácií, alebo prípadne zaujať vlastný postoj.

Facit exegézy, ktorý nasleduje, je vecným zhrnutím exegetickej práce z predchádzajúcich kapitol. Po ňom prichádza záver, kde sumarizujem poznatky

získané pri štúdiu Matúša 23. Poukazujem na hlavné exegetické problémy a dôrazy textu a zhŕňam tu aj posolstvo textu tak, ako ku mne prehováral.

Pri štúdiu som vychádzal predovšetkým z anglickej, prípadne aj z českej a slovenskej literatúry. Musím povedať, že výber literatúry bol pomerne obmedzený, čo ma prekvapilo. Snažil som sa používať čo možno najaktuálnejšie diela k danej problematike, čo takisto obmedzovalo množstvo dostupnej literatúry. Napriek tomu som sa z nej snažil vyťažiť čo možno najviac informácií, ktoré mi boli pomocou pri výklade textu. Literatúra, ktorú som používal, je uvedená na konci práce.

2. Textová kritika

Pri preklade gréckeho textu som vychádzal z gréckeho textu 27. vydania Nestle-Aland a preto som z neho čerpal aj kritický aparát. V nasledujúcich riadkoch porovnávam miesta, v ktorých sa jednotlivé rukopisy od tohto textu odlišujú. Do úvahy som bral len väčšie odchýlky alebo miesta, ktoré sú gramaticky alebo významovo zaujímavé.

Verš 1: D namiesto Τότε ὁ Ἰησοῦς ἐλάλησεν číta Τότε ἐλάλησεν ὁ Ἰησοῦς. B a W vynechávajú člen pred Ἰησοῦς. Tieto odchýlky v kontexte nepredstavujú významnú zmenu.

Verš 2: D a Θ zamieňajú poradie slov Μωϋσέως καθέδρας.

Verš 3: W f¹³ M¹ q sy^{p,h} vkladajú za slová πάντα οὖν ὅσα ἐὰν εἴπωσιν ὑμῖν sloveso τηρεῖν, zatiaľ čo Γ dopĺňa ποιεῖν. Tieto slovesá sú v texte indikované. Je však pravdepodobnejšie, že pôvodný text ich nepoužíva, nakoľko je to kratšie čítanie.

Slovesá ποιήσατε καὶ τηρεῖτε sú použité najprv v imperatívne aoristu aktívneho a vzápätí v imperatívne prézenta aktívneho. Mnohé rukopisy sa túto nepravidelnosť snažia uhladiť a tak napr. D číta ποιεῖτε καὶ τηρεῖτε. W f¹³ 33 M q sy^{p,h} čítajú τηρεῖτε καὶ ποιεῖτε. Rukopisy sy^c zamieňajú aj prvé sloveso a používajú ἀκούετε καὶ ποιεῖτε, pričom významovo sa nejedná o veľký rozdiel. Naopak \aleph jedno sloveso vypúšťa a ponecháva len ποιήσατε a Φ zase necháva len τηρεῖτε. Na tomto príklade vidíme, ako bol pôvodný text uhladzovaný tak, aby čítanie bolo čo najplynulejšie. Zároveň treba poznamenať, že mnoho významných rukopisov má práve toto „kostrbaté“ čítanie (\aleph^2 B L Z Θ)

Verš 4: Rukopisy L fl vypúšťajú z textu καὶ δυσβάστακτα. Môže sa jednať o úmyselnú stylistickú úpravu, alebo o neúmyselné prehliadnutie textu pri opisovaní. Na druhej strane rukopis \aleph za δεσμεύουσιν δὲ φορτία dopĺňa prídavné meno μεγάλη, čím sa ešte zvyrazňuje ťarcha bremien, ktoré podľa týchto slov zákonníci a farizeji nakladali na pleciah ľudí.

Verš 5: Na konci tohto verša rukopisy L W f¹³ M f h q sy bo pridávajú po slovách καὶ μεγαλύνουσιν τὰ κράσπεδα upresnenie τῶν ἱματίων αὐτῶν. K textu sa tu pridáva, čo je jasne indikované, teda že sa jedná o strapce na rúchach.

Verš 6: V tomto verši sa nachádza nasledovná nepravidelnosť: ἦν πρωτοκλισίαν ... καὶ τὰς πρωτοκαθεδρίας. Rukopisy \aleph^2 L f¹ pc lat sy co v snahe o plynulý text čítajú: „τὰς πρωτοκλισίας ... καὶ τὰς πρωτοκαθεδρίας“. Obidve

¹ Kvôli softvérovému obmedzeniu nepoužívam zaužívaný symbol na označenie mazoretského textu.

podstatné mená ponechávajú v množnom čísle, čo je prirodzenejšie a gramaticky uhladenejšie. Zaujímavé tu je sledovať preklady v moderných jazykoch. Nenašiel som slovenský alebo český preklad, ktorý by ἡν πρωτοκλισίαν preložil v jednotnom čísle. Napríklad NIV ale toto miesto prekladá ako „place of honor“, teda v jednotnom čísle.

Verš 7: Rukopisy D W f¹³ M q sy^{s.c.h} na konci verša doplňujú oslovenie ῥαββι. Toto oslovenie by mohlo byť zdvojené v súlade s Mt 7,21-22², Mt 25,11³ a Lk 6,46⁴. Aj v týchto odsekoch sa jedná o oslovenie autority, ktoré má preukázať úctu, pokoru a ochotu poslúchať. Je zaujímavé, že vo všetkých troch prípadoch oslovuje Ježiša človek, ktorý bojuje o svoje miesto v kráľovstve nebeskom.

Verš 8: Rukopis Θ namiesto μή κληθῆτε číta μηδένα καλέσητε. Sloveso v aktíve je použité aj v nasledujúcom verši. Môže tu ísť o snahu o zjednotenie textu, chybu pri opise textu, alebo o úmyselnú zmenu významu textu. Použitie aktíva a pasíva môže zásadne meniť význam Ježišových slov. Je rozdiel, či hovorí, aby sme nikoho nenazývali majstrom, alebo aby sme si nenechávali hovoriť „majster“. Verš 10 tretíkrát opakuje podobnú myšlienku a znovu je použité sloveso v tvare κληθῆτε, ktoré však rukopis Θ ponecháva v tomto pasívnom tvare. Táto skutočnosť v podstate vylučuje možnosť, že za zmenou tvaru slovesa vo v.8 stojí snaha o zjednotenie textu.

Rukopisy s* D L Θ M namiesto slova διδάσκαλος používajú καθηγητής, ktoré sa znovu opakuje vo verši 10. Znovu sa môže jednať o úmyselnú zmenu alebo o chybu pri opise textu.

Rukopisy K Γ Δ za slovo διδάσκαλος vkladajú Χριστος, čo je v texte indikované. Práve to, že Ježiš je uznaný za Učiteľa je dôvodom pre tvrdenie, že všetci sú bratia. Táto zmena mohla byť urobená so zámerom o zosúladenie s v.10 a teda so snahou o dokonalejší synonymný paralelizmus v týchto dvoch veršoch.

Verš 9: Rukopisy D W Θ namiesto ὑμῶν ὁ πατήρ ὁ οὐράνιος čítajú πατήρ ὑμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς. Táto formulácia evokuje Ježišovu modlitbu z Mt 6. Je možné, že práve na základe rozšírenia tejto modlitby v ranej cirkvi sa podobná formulácia preniesla aj do tohto veršu.

Verš 10: Slová ὅτι καθηγητής ὑμῶν ἐστιν εἰς číta D v poradí 1-3 5 4; Θ f¹³ v poradí 1-4; Δ číta εἰς γὰρ ὑμῶν ἐστιν; s W pridávajú člen a čítajú ὁ καθηγητής.

² Οὐ πᾶς ὁ λέγων μοι· κύριε κύριε, εἰσελεύσεται εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, ἀλλ' ὁ ποιῶν τὸ θέλημα τοῦ πατρὸς μου τοῦ ἐν τοῖς οὐρανοῖς. πολλοὶ ἐροῦσίν μοι ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ· κύριε κύριε, οὐ τῷ σῷ ὀνόματι ἐπροφητεύσαμεν, καὶ τῷ σῷ ὀνόματι δαυμόνια ἐξεβάλομεν, καὶ τῷ σῷ ὀνόματι δυνάμεις πολλὰς ἐποιήσαμεν;

³ Ὑστερον δὲ ἔρχονται καὶ αἱ λοιπαὶ παρθένοι λέγουσαι· κύριε κύριε, ἄνοιξον ἡμῖν.

⁴ Τί δέ με καλεῖτε· κύριε κύριε, καὶ οὐ ποιεῖτε ἃ λέγω;

Rukopisy sa pravdepodobne snažia o uhladenie tejto nejednotnej časti (v.8-10), kde tri krát zaznieva podobná myšlienka.

Verš 13: V slovách οὐαὶ δὲ ὑμῖν rukopisy \aleph^* K W Γ Δ pm f h vg^{mss} sy^{s.c.h} sa^{ms} bo^{pt} vynechávajú δὲ. Sú to zároveň väčšinou rukopisy, ktoré nemajú verš 14 a môžeme v nich teda sledovať chiastickú štruktúru.⁵ Zvyšných šesť οὐαὶ ὑμῖν je bez δὲ a možno práve preto bola vykonaná zmena v týchto rukopisoch a častica tu bola vypustená.

Verš 14 v \aleph B D L Z Θ f¹ a niektorých ďalších rukopisoch úplne chýba. Doplnený je v f¹³ pc it vg^{cl} sy^c bo^{mss}. Vo W M f sy^{p.h} bo^{pt} nasleduje po verši 12. Tento verš nezapadá ani do chiastickej štruktúry siedmych οὐαὶ δὲ ὑμῖν. Verš mohol byť doplnený z Lk 20,47, ale pravdepodobnejšie je, že bol doplnený z Mk 12,40 .

Verš 15: Δ Θ f¹³ namiesto ποιῆσαι čítajú τοῦ ποιῆσαι a D číta ἵνα ποιήσητε. V podstate sa jedná len o jazykové úpravy textu bez väčšieho zásahu do významu textu.

Verš 17: Rukopisy C L W Θ f^{1.13} M namiesto ὁ ἀγιάσας používajú participium prézenta: ὁ ἀγιάζων. Znovu sa zrejme jedná len o snahu uhladiť čítanie textu.

Verš 19: Rukopisy B C W f¹ M co pred τυφλοὶ na základe v.17 dopĺňajú μωροὶ καὶ čím sa dotvára veľký synonymný paralelizmus vo v.16-19.

Verš 21: Rukopisy C D K L W Z Γ Δ čítajú participium prézenta τῶ κατοικοῦντι v aoriste: τῶ κατοικήσαντι. Rukopis 33 číta len οικήσαντι.

Verš 24: \aleph^1 B D* L sa^{mss} vynechávajú člen οἱ pred participiom διυλίζοντες.

Verš 25: Namiesto slova ἀκрасίας čítajú rukopisy C K Γ pm f sy^p ἀδικίας. Rukopis W číta ἀκрасίας ἀδικίας. Rukopisy Σ lat sy^s co namiesto toho čítajú ἀκαθαρσίας. Rukopis M číta πλεονεξίας. Kým ἀδικίας sa zdá byť výkladom textu, πλεονεξίας je skôr synonymom slova ἀκрасίας. V niektorých rukopisoch použité slovo ἀκαθαρσίας akoby odkazovalo k pôvodnému nariadeniu v 3 M 22,5, na ktoré Ježiš naráža. Rovnaké slovo je tu totiž použité v LXX.

Verš 26: Rukopisy B C L W f¹³ 33 M za slová τὸ ἐντὸς τοῦ ποτηρίου vkladajú καὶ τῆς παροψίδος. Rovnaké označenie je vo verši 25. Môže sa jednať buď o úmyselný zásah do textu v snahe zjednotiť text, alebo o chybu pri opise textu.

Verš 27: Rukopisy 33 (mae) namiesto οἵτινες ἔξωθεν μὲν φαίνονται ὠραῖοι, ἔσωθεν δὲ γέμουσιν ὀστέων νεκρῶν καὶ πάσης ἀκαθαρσίας uvádzajú οἵτινες ἔξωθεν μὲν φαίνεσθε τοῖς ἀνθρώποις δίκαιοι, ἔσωθεν δὲ γέμουσιν ὀστέων νεκρῶν καὶ

⁵ Pozri kapitolu 5. Štruktúra textu

πάσης ἀκαθαρσίας. Táto odchýlka je zaujímavá. Slová sú prenesené z v.28. Mohlo by sa jednať o chybu pri opise textu.

Rukopis D namiesto toho číta ἔξωθεν ὁ τάφος φαίνεται ὠραῖος, ἔσωθεν δὲ γένει ὁστέων νεκρῶν καὶ πάσης ἀκαθαρσίας. Autor rukopisu sa podľa všetkého snažil inými, podľa neho vhodnejšími slovami vystihnúť myšlienku textu.

Verš 34: Rukopisy D a vynechávajú v tomto verši časť καὶ ἐξ αὐτῶν μαστιγώσετε ἐν ταῖς συναγωγαῖς ὑμῶν. Mohlo by sa zdať, že ide o chybu pri opise textu, keďže verš je pomocou καὶ rozdelený na niekoľko častí. Prorocké slová o tom, že židia budú bičovať prorokov vo svojich synagógach však mohli byť vynechané aj úmyselne.

Verš 35: Rukopis \aleph^* vynecháva za menom Ζαχαρίου prídavok υἱοῦ Βαραχίου, čo môžeme chápať ako úmysel, keďže táto informácia, ktorú tu Matúš podáva je na prvý pohľad nepresná.⁶

Verš 37: Rukopisy D *pc* lat *s*^s namiesto neurčitého αὐτήν používajú konkrétnejšie σε.

Verš 38: Rukopisy B L ff² sy^s sa bo^{pt} na konci verša vynechávajú slovo ἔρημος. Je pravda, že v kontexte iných miest Nového zákona, ktoré hovoria o tom, že dom Izraela bude ponechaný pustý, si text si slovo ἔρημος vyslovene žiada. Ježiš na tomto mieste očividne odkazuje na Jeremiáša 22,5, ktoré LXX prekladá: εἰς ἐρήμωσιν ἔσται ὁ οἶκος οὗτος. Niektorí novozmluvníci sa preto domnievajú, že toto slovo bolo do textu doplnené neskôr, aby ho priblížilo LXX.

⁶ Pozri kapitolu 8. Historické súvislosti

3. Porovnanie prekladov

Pri porovnávaní prekladov som vychádzal z významnejších slovenských, českých a anglických prekladov. Rozhodol som sa, že zohľadňovať budem len významnejšie odchýlky, ktoré môžu meniť význam textu, používajú zvláštne jazykové prostriedky, alebo poukazujú na nejaký prekladateľský problém.⁷

Vo v.4 ma zaujal preklad New Jerusalem Bible, ktorý tu používa opytovací spôsob: „They tie up heavy burdens and lay them on people's shoulders, but will they lift a finger to move them? Not they!“ Jedná sa o parafrázovaný preklad textu.

Termín φυλακτήρια vo v.5 prekladá prof. Roháček slovom odvodeným z gréčtiny ako „filaktéria“. Jedná sa o malé kožené krabičky, v ktorých bol pergamen s citátmi Písma. BKR používa označenie „nápisy“, čo sa mi zdá byť dosť všeobecné. Kvôli zrozumiteľnosti by som dal prednosť názvu „modlitebné remienky“, ako to prekladá Rím 1995, SEvP, NPK, ČEP, NKB. Anglické preklady používajú väčšinou termín „philacteries“. Výnimkou je NJB, ktorá prekladá „headbands“.

Ku gréckemu ἂ κράσπεδα na konci v.5 väčšina anglických prekladov pridáva slová „of their garments“. Podobne to má Rím 1995: „strapce na šatách“; SEvP: „strapce na rúchu“; NPK: „strapce na odev“; prof. Roháček: „podolky svojich plášťov“; BKR: „podolky plášťu svých“; NKB: „třásně na pláštích“. ČEP prekladá len „třásně“. Kvôli tomu, aby bol text zrozumiteľný aj pre dnešného čitateľa, sa prikláňam k prekladu „strapce na šatách“.

BKR prekladá v.6 nasledovne: „A milují přední místa na večerích, a první stolice v školách.“ Grécke ἐν τοῖς δεῖπνοις prekladá ako „na večeriach“ aj prof. Roháček. Pri slovách ἐν ταῖς συναγωγαῖς však takmer všetky používajú označenie „v synagógach“. Výnimkou je NPK „pri bohoslužbách“ a NKB, ktorá prekladá „ve shromážděních“.

Grécke ἐν ταῖς ἀγοραῖς prekladá Rím 1995 „na uliciach“ a ČEP „na ulici“. SEvP prekladá „na námestiach“. NPK používa všeobecné „na verejných miestach“. Ostatné preklady uvádzajú „na trhu“ alebo „na trhoch“.

Niektoré slovenské preklady (konkrétne prof. Roháček, Rím 1995) používajú na preklad gréckeho ῥαββί vo v.7 a 8 pojem „rabbi“. SEvP, NPK, ČEP, BKR, volia označenie „majster“. Kvôli zrozumiteľnosti je logickou voľbou preklad pojmom „majster“.

⁷ Text slovenského prekladu *Nádej pre každého* som porovnával s ostatnými prekladmi len keď som našiel odchýlku v ostatných textoch. Nakoľko sa jedná o parafrázovaný text, ktorého cieľom je priblížiť sa reči moderného človeka a nedrží sa za každú cenu gréckeho textu, nezohľadňoval som jeho text samostatne. Odchýlok by inak bolo omnoho viac, ale ich význam by nebol veľký.

V kontexte s Jn 1,38 (...τί ζητεῖτε; οἱ δὲ εἶπαν αὐτῷ· ῥαββί, ὃ λέγεται μεθερμηνευόμενον διδάσκαλε, ποῦ μένεις;) by však bolo možno vhodnejšie prekladať ῥαββί ako „rabbi“. Inak vzniká situácia, keď sa raz ῥαββί prekladá ako „rabbi“ a inokedy ako „majster“ (ako je to napr. v SEvP, ČEP, BKR). NPK tento malý jazykový problém rieši svojsky a slovo ῥαββί v Jn 1,39 vynecháva úplne: „„Čo by ste chceli?“ „Majstre, kde bývaš?“ povedali.“

NKB zrejme na základe niektorých rukopisov prekladá koniec v.7 „Rabbi, Rabbi“ (rovnako to je v KJV a NKJ). BKR číta: „Mistři, mistři“. Je to určitá zvláštnosť, pretože nielenže berie do úvahy rukopisy, ktoré používajú zdvojené označenie ῥαββί, ale dokonca používa plurál. Plurál je na tomto mieste možno prirodzenejší, ale v súlade v pôvodným textom by bolo podľa mňa vhodnejšie zachovať singulár.

Na základe niektorých rukopisov preklady prof. Roháček, BKR, NKB, KJV, NKJ vo v.8 za slovo „učiteľ“ vkladajú ešte „Kristus“.

Verš 14 uvádzajú preklady Rím 1995 a SEvP v zátvorkách. Rím 1995 navyše dlhé modlitby farizejov neoznačuje jasne ako zámienuku k vyhľadaniu domov vdov, ako je tomu v iných prekladoch. Preklady RSV, NJB, NEB, TEV, NAB, NIV tento verš úplne vypúšťajú.

V úvode v.19 majú Rím 1995, ČEP, NAS, NIV, ESV, NJB oslovenie „Slepci!“. Prof. Roháček, BKR, NKB, KJV a NKJ začínajú tento verš oslovením „Blázni a slepci!“, čo má svoj pôvod v niektorých rukopisoch. SEvP číta „(Blázni a) slepci!“. NPK oslovenie úplne vypúšťa a namiesto toho pridáva otázku „Ako ste na to prišli?“

Vo v.23 prekladajú grécke ἦν κρίσις καὶ τὸ ἔλεος καὶ τὴν πίστιν. Rím 1995, SEvP ako „spravodlivosť, milosrdenstvo a vernosť!“. NPK prekladá „spravodlivo, milosrdne a verne“. Prof. Roháček, BKR prekladá „súd, milosrdenstvo a vernosť“. ČEP číta „právo, milosrdenství a vernosť“ a NKB používa slová „právo, milosrdenství a víru“. V svojom preklade som sa priklonil k slovám „spravodlivosť, milosrdenstvo a vernosť“, ktoré sa mi zdajú byť najzrozumiteľnejšie.

Vo v.26 sa preklady Prof. Roháček, BKR, NKB, ESV, KJV, NAS, NIV, NJB a NKJ držia niektorých rukopisov a vychádzajú z textu τὸ ἐντὸς τοῦ ποτηρίου καὶ τῆς παροψίδος. SEvP slovo „a misky“ ponecháva, ale v zátvorkách. Ostatné preklady prekladajú len τὸ ἐντὸς τοῦ ποτηρίου.

Vo v.27 grécke ὀστέων νεκρῶν prekladá Rím 1995 „mŕtvolných kostí“. Prof. Roháček, SEvP, BKR uvádza „umrlčích kostí“. NPK číta „kostí mŕtvych“. NKB prekladá „mŕtvych kostí“. ČEP uvádza „ľudských kostí“. Takmer všetky anglické preklady toto miesto prekladajú „dead people's (men's) bones“.

Vo verši 33 prekladá väčšina rukopisov grécke ὄφεις, γεννήματα ἔχιδνῶν ako „Hadi, plemeno zmijí“. Rím 1995 prekladá „Hadi, hadie plemeno“. SEvP prekladá „Hadi! Vretničie plemä!“ NPK opisne hovorí „Vy ľstiví, prefíkaní vodcovia!“ a BKR číta „Hadové, plémě ještěřčí“. Osobne sa prikláňam k prekladu, ktorý ἔχιδνῶν chápe ako označenie konkrétneho druhu hadov – zmije. Zmija je dodnes symbolom prefíkanosti a zákernosti.

4. Synopsa a paralelné texty

Ježišova reč proti zákonníkom a farizejom v tejto kapitole je unikátna. V žiadnom inom evanjeliu nenachádzame nič, čo by sme mohli porovnať s touto rozsiahlou verejnou polemikou so zákonníkmi a farizejmi. Marek a Lukáš síce zaznamenávajú Ježišovu kritiku týchto náboženských vodcov, ktorá nasleduje potom, čo sa s ním sporia, ale táto kritika nedosahuje takých rozmerov ako u Matúša.

4.1. Marek

V Markovom evanjeliu je 11. kapitole opísaný Ježišov slávnostný vstup do Jeruzalema. Ďalšie perikopy sú zoradené nasledovne: Neúrodný figovník; Ježiš vyháňa kupcov z chrámu; O viere a modlitbe; Pôvod Kristovej moci.

V 12. kapitole je rozvinutý spor Ježiša a farizejov, herodiánov, sadukajov a zákonníkov. Perikopy sú zoradené nasledovne: Podobenstvo o zlých vinohradníkoch; Spor o dani a cisárovi; Spor o vzkriesení; Najväčšie prikázanie; Kristus, Dávidov syn a Pán; Varovanie pred zákonníkmi; Obeť vdovy.

Práve perikopa „varovanie pred zákonníkmi“ je zhodná s Mt 23, 6-7a. V Mk 12,38-39 sa hovorí:

„³⁸ Ako učil, hovoril: "Varujte sa zákonníkov, ktorí radi chodia v dlhých rúchach, túžia po pozdravoch na uliciach, ³⁹ po prvých stolicích v synagógach a popredných miestach na hostinách."“

Matúš v tomto texte, v ktorom pravdepodobne vychádza z Marka, pretože používa rovnaký slovník, ⁸ hovorí najprv o popredných miestach na hostinách, potom v synagógach a nakoniec zaraďuje pozdravy na uliciach. Týmto si pripravuje cestu k vlastnej látke, ktorú nachádzame vo v.7b a kde sa hovorí o tom, že zákonníci a farizeji majú radi, keď ich ľudia pozdravujú „Majster“. Za tým nasleduje zákaz nechať sa osloviť „Majster“, potom zákaz osloviť niekoho na zemi „Otec“ a nakoniec zákaz nechať sa osloviť „Vodca“.⁹

Rovnako ako u Matúša aj u Marka Ježiš svojich poslucháčov upozorňuje na nesprávne konanie predstaviteľov vedúcich náboženských skupín. Na rozdiel od Matúša, kde sú ľudia varovaní pred zákonníkmi a farizejmi, v Markovom zázname Ježiš kritizuje len zákonníkov, farizeji sa nespomínajú. „Skutočnosť, že Ježiš

⁸ Brooks, *Matthew's Community*, 59

⁹ Gundry, *Matthew*, 457

u Matúša oslovuje zákonníkov a farizejov je v súlade s Matúšovým sklonom viac prezentovať ako Ježišových protivníkov farizejov, než je tomu u Marka.¹⁰ Matúš však rovnako ako na iných miestach aj v 23. kapitole spomína najprv zákonníkov a až potom farizejov. Výnimkou z tohto pravidla je len Mt 15,1, kde Matúš vychádza z Markovho materiálu.¹¹

Takéto poradie adresárov má dozaista svoj význam. Aj keď evanjelista pokladá za hlavných Ježišových odporcov farizejov, uvedomuje si, že vykladačmi zákona sú v prvom rade zákonníci. V tomto autor evanjelia nasleduje Marka a preto zákonníkov uvádza vždy pred farizejmi.¹²

Niektorí bádatelia vyslovili domnienku, že Matúš pridáva k Markovým zákonníkom aj farizejov, pretože medzi nimi nerozlišoval. Spojil obidve skupiny, aby tak jednoducho vyjadril, že Ježiš prehovára k vodcom ľudu. Niektoré časti Ježišovej reči by sa mohli vzťahovať k zákonníkom, iné k farizejom. Keďže sa ale hovorí o oboch skupinách naraz, mohlo by to znamenať, že Ježiš svoje slová adresuje zákonníkom, ktorí boli príslušníkmi skupiny farizejov.¹³ Iní odborníci zasa tvrdia, že farizeji u Matúša symbolizujú židov, ktorí boli na konci prvého storočia odporcami Matúšovho spoločenstva. Pickup prichádza s odlišnou interpretáciou. Podľa neho za touto skutočnosťou môžeme vidieť dve príčiny. Prvou je vplyv, ktorí mali farizeji na zákonníkov. Ten podľa neho plynul hlavne zo skutočnosti, že niektorí zákonníci boli zároveň členmi skupiny farizejov. Farizeji sa preto stali nepriamymi vykladačmi zákona. Druhou je fakt, že farizeji boli medzi židmi vysoko vážení a mali veľký vplyv, aj keď nemali politickú alebo náboženskú moc.¹⁴

Matúš vychádza z Markovskej tradície aj vo v.11. U Marka 10,43 sa píše: „Kto sa bude chcieť stať medzi vami prvý, bude vašim služobníkom.“¹⁵ Niektoré rukopisy ešte pridávajú v.14, ktorý zrejme vychádza z Marka 10,40.¹⁶

¹⁰ Pickup, *Matthew's and Mark's Pharisees*, 103

¹¹ Pozri Mk 7,1

¹² Pickup, *Matthew's and Mark's Pharisees*, 103-104

¹³ Gundry, *Matthew*, 454

¹⁴ Pickup, *Matthew's and Mark's Pharisees*, 104, 108-109

¹⁵ Brooks, *Matthew's Community*, 60

¹⁶ „Vyjedajú domy vdov a naoko sa dlho modlia. Takých postihne prísnejší súd.“

4.2. Lukáš

Lukáš má takmer rovnaké usporiadanie perikop po vstupe do Jeruzalema, o ktorom čítame v Lk 19,28-40, ako Marek: Slávnostný vstup do Jeruzalema; Ježiš plače nad Jeruzalemom; Ježiš vyháňa kupcov z chrámu; Ježiš učí v chráme. 20. Kapitola: Pôvod Kristovej moci; Podobenstvo o zlých vinohradníkoch; Spor o dani cisárovi; Spor o vzkriesení; Varovanie pred zákonníkmi. V kap. 21 potom nasleduje obeť vdovy.

Varovanie pred zákonníkmi v kap 20,45-47 znie nasledovne:

„⁴⁵ Ako ho počúval všetok ľud, povedal svojim učeníkom: ⁴⁶ "Chráňte sa zákonníkov, ktorí radi chodia v dlhých rúchach, radi majú pozdravy na uliciach, prvé stolice v synagógach a popredné miesta na hostinách. ⁴⁷ Vyjedajú domy vdov a naoko sa dlho modlia. Takých postihne prísnejší súd.“

Jedná sa o takmer identický text s Markom. Aj v podaní Lukáša varuje Ježiš ľudí len pred zákonníkmi. V kapitole však vôbec nevystupujú farizeji a herodiáni (v Markovi sa sporia o daň cisárovi). Sadukaji sa rovnako ako v Markovi sporia o vzkriesenie.

Vidíme teda, že Lukáš pri zostavovaní svojho textu v týchto kapitolách pravdepodobne vychádzal aj z Marka. Svedčí o tom podobné usporiadanie perikop po vstupe do Jeruzalema a takmer identické slová Ježiša proti zákonníkom. Matúš sa na druhej strane od týchto dvoch kníh odlišuje a prichádza s obsiahlou rečou, ktorá je jedinečná.

Zaujímavé je však porovnanie Matúšovho textu s Lk 11:37-52¹⁷, kde Ježiš hovorí proti zákonníkom a farizejom. Aj keď sa nejedná o úplne identické texty, ich blízkosť ukazuje, že jestvovalo ústne alebo písomné podanie týchto Ježišových rečí proti náboženským vodcom, z ktorého obaja autori vychádzali. U Lukáša nachádzame Ježiš používa veľmi podobnú kritiku zákonníkov, aj keď poradie jednotlivých výrokov je rozdielne. „Väčšina novozmluvníkov preto zastáva názor, že tento materiál je odvodený z Q a považujú ho za rané svedectvo skutočnosti, že farizeji úzkostlivo dbali na odvádzanie desiatkov a na rituálne očisťovanie.“¹⁸ Vo v.43 napríklad Lukáš používa rovnaké poradie slov ako Matúš a spoločne sa tak odlišujú o Marka. Podobne sa s Matúšom výrazovo aj obsahovo podobajú aj v.39-41.42.46.52.

¹⁷ Pozri nasledujúcu tabuľku

¹⁸ Pickup, *Matthew's and Mark's Pharisees*, 108

a 44. Posledne uvedený text Matúš upravuje, aby zvýraznil rozdiel medzi vnútrom a zovňajškom. Mnohí bádatelia sa domnievajú, že práve „Lukášova tradícia je pravdepodobne pôvodnejšia.“¹⁹

Lukáš na rozdiel od Matúša uvádza iba päť οὐαὶ. O prozelytoch a o prisahách sa nezmieňuje vôbec. Slová o čistení čiaš a misiek nie sú vo forme οὐαὶ. Naopak v tejto forme v Lukášovi nachádzame napomenutie o prvých mestách v synagógach a pozdravoch na námestiach.

Lk 14,11 a 18,14 je výrazovo aj obsahovo paralelný s Mt 23,12. Tento verš preto takisto môžeme pripísať Q. Lk 13,34-35 je zase paralelný s Mt. 37-39. Je teda pravdepodobné, že aj tento Ježišov nárek nad Jeruzalemom pochádza práve z prameňa Q.²⁰

Matúšov a Lukášov textu sú si veľmi podobné. Prehľadnejšie porovnanie uvádzam v nasledujúcej tabuľke:

Matúš 23	Lukáš
4: Viazu však ťažké a neznesiteľné bremená a nakladajú na plecía ľudí, sami ich však nechcú pohnúť svojím prstom.	11,46: On mu povedal: "Aj vám, zákonníkom, beda! Lebo zaťažujete ľudí bremenami, ktoré nemožno uniesť, ale sami sa tých bremien ani jediným prstom nedotknete.
6-7a: Majú však radi prvé miesto na hostinách a prvé stolice v synagógach a pozdravy na trhoch.	11,43: Beda vám, farizeji, lebo máte radi prvé stolicu v synagógach a pozdravy na uliciach! 20,46: Chráňte sa zákonníkov, ktorí radi chodia v dlhých rúchach, majú radi pozdravy na námestiach, predné sedadlá v synagógach a prvé miesta na hostinách.
11: Avšak najväčší z vás bude váš služobník.	22,26: Kto je medzi vami najväčší, nech je ako najmenší a vodca ako slúžiaci.
12: Ktorýkoľvek sa však povýši, sám bude ponížený a ktorýkoľvek sa poníži, sám bude povýšený.	14,11: Lebo každý, kto sa povyšuje, bude ponížený, a kto sa ponízuje, bude povýšený. 18,14: Lebo každý, kto sa povyšuje, bude ponížený, a kto sa ponízuje, bude povýšený.
13: Beda však vám, zákonníci a farizeji, pokrytci, pretože zatvárate kráľovstvo nebeské pred ľuďmi, vy totiž nevchádzate ani nedovoľujete vojsť tým, ktorí vchádzajú.	11,52: Beda vám, zákonníci, lebo ste vzali kľúč poznania! Sami ste nevošli, a tým, čo chceli vojsť, ste zabránili.

¹⁹ Brooks, *Matthew's Community*, 60, 65. Porovnaj Gundry, *Matthew*, 460

²⁰ Brooks, *Matthew's Community*, 60,71

<p>23: Beda vám, zákonníci a farizeji, pokrytci, pretože dávate desiatky z kôpru a rasce a opustili ste dôležitejšie v zákone, spravodlivosť, milosrdenstvo a vernosť; toto však bolo treba činiť a tamto neopustiť.</p>	<p>11,42: No beda vám, farizeji, lebo dávate desiatky z mäty, ruty a z každej zeleniny, ale spravodlivosť a Božiu lásku obchádzate! Toto bolo treba robiť a tamto nezanedbávať!</p>
<p>25-26: Beda vám, zákonníci a farizeji, pokrytci, pretože čistíte vonkajšok pohára a misy, vnútri sú však plné chamtivosti a pôžitkárstva. Slepý farizeju, vyčisti najprv vnútro pohára, aby bol čistý aj jeho vonkajšok.</p>	<p>11,39-41: Pán mu povedal: "Vy, farizeji, čistíte čašu a misu zvonka, ale vaše vnútro je plné lúpeže a neprávosti. Hlupáci, či ten, čo stvoril vonkajšok, nestvoril aj vnútro"? Ale čo je vnútri, rozdajte ako almužnu a všetko vám bude čisté.</p>
<p>27-28: Beda vám, zákonníci a farizeji, pokrytci, ktorí vyzeráte ako vybielené hroby, ktoré sa zvonku síce zdajú byť pekné, zvnútra sú však plné kostí mŕtvych a rôznej nečistoty. Tak aj vy sa zvonku síce zdáte byť spravodlivými ľuďmi, zvnútra ste však plní pokrytectva a neprávosti.</p>	<p>11,44: Beda vám, lebo ste ako neoznačené hroby a ľudia ani nevedia, po čom chodia!</p>
<p>29-32: 29. Beda vám, zákonníci a farizeji, pokrytci, pretože staviate hroby prorokov a zdobíte pomníky spravodlivých a hovoríte: Keby sme boli v dňoch našich otcov, nemali by sme ich spoluúčastníci na krvi prorokov. Tak svedčíte sami, že ste synovia tých, ktorí vraždili prorokov. Naplňte aj vy mieru svojich otcov!</p>	<p>11,47-48: Beda vám, lebo staviate pomníky prorokom, ktorých zabili vaši otcovia! Tým dosvedčujete a schvaľujete činy svojich otcov, lebo oni ich zabíjali a vy im staviate pomníky.</p>
<p>34-36: Preto hľa, ja posielam k vám prorokov a múdrych mužov a zákonníkov; niektorých z nich zabijete a ukrižujete a niektorých z nich zbičujete vo vašich synagógach a budete ich prenasledovať z mesta do mesta, aby na vás prišla všetka spravodlivá krv preliata na zemi od krvi spravodlivého Ábela až po krv Zachariáša, syna Barachiášovho, ktorého ste zavraždili medzi chrámom a oltárom. Amen hovorím vám, to všetko príde na toto pokolenie.</p>	<p>11,49-51: Preto aj Božia múdrosť povedala: Pošlem k nim prorokov a apoštolov a oni niektorých z nich zabijú, iných budú prenasledovať; a toto pokolenie sa bude zodpovedať za krv všetkých prorokov vyliatu od stvorenia sveta, počnúc krvou Ábela až po krv Zachariáša, ktorý zahynul medzi oltárom a chrámom. Áno, hovorím vám: Toto pokolenie sa bude zodpovedať.</p>
<p>37-39: 37. Jeruzalem, Jeruzalem, ktorý zabíjaš prorokov a kameňuješ tých, ktorí boli poslaní k tebe, koľkokrát som chcel zhromaždiť tvoje deti, tak ako sliepka zhromažďuje svoje kuriatka pod krídla a nechceli ste. Hľa, ponechaný je vám váš dom pustý. Lebo vám hovorím, nevidíte ma od dneška kým poviete: Požehnaný, ktorý prichádza v mene Pánovom.</p>	<p>13,34-35: Jeruzalem, Jeruzalem, ty vraždíš prorokov a kameňuješ tých, čo boli k tebe poslaní! Koľko ráz som chcel zhromaždiť tvoje deti, ako sliepka svoje kuriatka pod krídla, a nechceli ste. Hľa, váš dom sa vám ponecháva pustý. A hovorím vám: Nevidíte ma, kým nepríde čas, keď poviete: Požehnaný, ktorý prichádza v mene Pánovom.</p>

4.3. Záver

V Markovi aj Lukášovi nachádzame niekoľko paralel s Mt 23. Ich vzájomné porovnanie ma privádza k záveru, že Matúš vychádzal z Markovej tradície, ktorú nanovo interpretoval v súlade s prostredím, do ktorého písal svoje evanjelium.²¹ V Matúšovi nachádzame rovnako aj stopy prameňa Q, ktorý používal taktiež Lukáš a ktorý Matúš ďalej rozvinul.

U Marka nachádzame paralely v 10,43 a 12,38-40. U Lukáša sú potom paralely v 11:37-52; 13,34-35; 14,11; 18,14 a 20,45-47. Ďalej môžeme povedať, že na základe porovnania s paralelami u Lukáša verše 4.12-13.23.25-27.29-30 zrejme pochádzajú z Q. Naopak ako čisto matúšovské verše sa javia prinajmenšom v.1.7b.28 a 33. Za pôvodné matúšovské označenie môžeme považovať aj spoločné oslovenie „zákonníci a farizeji“.

4.4. Paralelné texty

Pri porovnávaní paralelných miest v NZ som zbral do úvahy najvýznamnejšie miesta dokresľujúce význam kapitoly, ktorá je predmetom tejto práce. Následne som tieto texty vložil do nasledujúcej prehľadnej tabuľky. Novozmluvné miesta kvôli stručnosti necitujem celé, uvádzam len odkazy.

v.2	Pavol pred apoštolským snemom: Sk 15,10
v.5	Nekonajte dobré skutky pred ľuďmi, lebo nebudete mať odmenu u Boha: Mt 6,1
v.11-12	Kto sa povyšuje, bude ponížený: Mt 20,26; Mk 9,35; Mk 10,43-45; Lk 9,48; Lk 14,11; Lk 18,14
v.16	O prísaha: Mt 5,33-37; Slepí vodcovia: Mt 15,14
v.23	Milosrdenstvo chcem a nie obeť: Mt 9,13; Mt 12,17
v.25	Rituálne umývanie: Mk 7,3-4
v.27	Obielená stena: Sk 23,3
v.31	Synovia tých, čo zabíjali prorokov kameňujú Štefana: Sk 7,51
v.33	Hadie plemeno: Mt 3,7; Lk 3,7
v.34	Apoštolovia sú bičovaní: Sk 5,40; Ukameňovanie Štefana Sk 7,58; Pavol bil kresťanov v synagógach: Sk 22,19; Pavol bol päťkrát bitý, trikrát bičovaný a raz kameňovaný: 2 Kor 11,23-25
v.39	Požehnaný, ktorý prichádza v mene Pánovom!: Mt 21,9

²¹ Mrázek, *Komu je psáno Matoušovo evanjelium*, 7

5. Štruktúra textu

Kapitola sa logicky delí na tri hlavné celky. Prvá, úvodná časť, pripravuje čitateľa na hlavnú reč proti farizejom. Zástupom a učeníkom je tu adresované varovanie pred zákonníkmi a farizejmi a nachádzame tu aj naučenia, ktoré majú viesť k pokore a poníženosti.

V druhej časti, ktorá je nosná, je zaradených sedem „beda“ adresovaných zákonníkom a farizejom. Kým niektoré beda sú stručné, tretie a siedme tvoria väčšie celky, ktoré ďalej rozdeľujem na samostatné menšie časti. Po týchto „beda“ prichádza krátka časť, ktorú chápem ako akýsi dodatok k polemike a v ktorej sa zosilňuje vina zákonníkov a farizejov, aby im bol nakoniec zvestovaný súd.

Krátka posledná časť má funkciu záveru a zároveň vytvára plynulý tematický prechod k nasledujúcej časti o konci času. Je to nárek nad Jeruzalemom s prorockým záverom. Aj keď nie je rozsiahly, delím ho do ďalších logických celkov.

Štruktúra kapitoly:

Varovanie pred zákonníkmi a farizejmi a výzva k pokore (v.1-12)

Úvod (v.1)

Varovanie pred zákonníkmi a farizejmi (v.2-7)

Sedia na Mojžišovej stoličici (v.2)

Hovoria správne (v.3a)

Ale nekonajú (v.3b)

Viažu ťažké bremená (v.4a)

Nakladajú ich ľuďom na plecica (v.4b)

Sami nepomôžu (v.4c)

Skutky konajú, aby ich ľudia videli (v.5a)

Rozširujú si modlitebné remienky (v.5b)

Predlžujú si strapce na šatách (v.5c)

Majú radi prvé miesta na hostinách (v.6a)

A prvé stolice v synagógach (v.6b)

Pozdravy na trhoch (v.7a)

Oslovenia „Majster“ (v.7b)

Výzva k pokore (v.8-12)

Zákaz oslovenia „Majster“ (v.8)

Zákaz oslovenia „Otec“ (v.9)

Zákaz oslovenia „Učiteľ“ (v.10)

Najväčší bude služobník (v.11)

Kto sa povýši, bude ponížený (v.12a)

Kto sa poníži, bude povýšený (v.12b)

Sedem „beda“ (v.13-36)

- Prvé „beda“ (v.13)
- Druhé „beda“ (v.14)
- Tretie „beda“ (v.16-22)
 - Prísaha na chrám (v.16-17)
 - Prísaha na oltár (v.18-19)
 - Záverečné poučenie (v.20-22)
- Štvrté „beda“ (v.23-24)
- Piate „beda“ (v.25-26)
- Šieste „beda“ (v.27-28)
- Siedme „beda“ (v.29-33)
 - „Beda“ (v.29-30)
 - Obvinenie (v.31-32)
 - Zvest' súdu (v.33)
- Potvrdenie viny a zvest' súdu (v.34-36)
 - Vyslanie nasledovníkov (v.34a)
 - Budí zabití (v.34b)
 - Ukrižovaní (v.34c)
 - Zbičovani (v.34d)
 - Prenasledovaní (v.34e)
 - Obvinenie (v.35)
 - Zvest' súdu (v.36)

Plač nad Jeruzalemom (v.37-39)

- Plač nad Jeruzalemom (v.37)
- Zvest' súdu (v.38)
- Predpoveď o konci času (v.39)

Rád by som sa ešte venoval dvom problémom v tejto kapitole. Tým prvým je štruktúra samotných οὐαὶ δὲ ἑμῖν. Odborníci sa v otázke ich štruktúry rozchádzajú. Carson napríklad tvrdí, že sú zoradené do chiasmickej štruktúry, pričom centrálnym a vrcholným je štvrté οὐαὶ δὲ ἑμῖν:²²

- A: prvé οὐαὶ (v13): neschopnosť rozpoznať Ježiša ako Mesiáša
- B: druhé οὐαὶ (v15): povrchná horlivosť, ktorá je však viac na škodu
- C: tretie οὐαὶ (v16-22): mylné konanie zapríčinené nesprávnym pochopením Písma
- D: štvrté οὐαὶ (v23-24): úplné zlyhanie, čo sa týka porozumenia Písmu
- C1: piate οὐαὶ (v25-26): mylné konanie zapríčinené nesprávnym pochopením Písma
- B1: šieste οὐαὶ (v27-28): povrchná horlivosť, ktorá je však viac na škodu
- A1: siedme οὐαὶ (v29-32): potomkovia tých, ktorí neboli schopní rozpoznať prorokov, konajú rovnako

²² Carson, *Matthew*, 477

Ďalšie možné členenie je 3+3+1, pričom v tomto prípade sa 1-3 týka učenia zákonníkov, 4-6 sa zaoberá životom farizejov a posledné οὐαὶ δὲ ἕμιν hovorí o celom národe. Iné členenia môžu byť 2+3+2+1; 2+2+2+1; 6+1. V týchto prípadoch je práve posledné οὐαὶ vrcholným bodom celej polemiky.²³ Zaujímavosťou je slovenský preklad Biblie profesora Roháčka, ktorý vychádza z členenia 2+2+2+1, ale prvé dve οὐαὶ spája do jednej perikopy s predchádzajúcimi veršami. Táto perikopa nesie názov „Pán o farizejoch a zákonníkoch“.

Osobne sa prikláňam k členeniu 2+2+2+1 a to kvôli obsahu jednotlivých častí. Prvé dve οὐαὶ sa týkajú nesprávneho konania zákonníkov a farizejov vo vzťahu k ľuďom. Toto ich konanie má pre ľudí tragické následky. Druhé dve οὐαὶ sa týkajú halaky zákonníkov a farizejov, konkrétne ich pohľadu na otázku prísahy a desiatkov. Spoločným menovateľom tretej dvojice οὐαὶ je pokrytectvo, pretváрка zákonníkov a farizejov. Posledné οὐαὶ potom hovorí o tom, ako zákonníci a farizeji prenasledujú Božích prorokov. Nachádzame tu ich obvinenie a zvestovanie súdu, ktoré je v rámci tejto reči unikátne.

Skutočnosť, že u Matúša nachádzame práve sedem οὐαὶ nie je dozaista náhodná. Matúš je známy svojimi číselnými členeniami. Zvlášť nápadné sú štyri miesta: sedem prosieb v Otčenáši (6,9-13), sedem podobenstiev v 13. kapitole, sedem beda v 23. kapitole a nakoniec aj sedem veľkých Ježišových rečí.²⁴ Číslo sedem môže symbolizovať plnosť alebo dostatok, čo vidíme aj na príkladoch: sedem démonov (12,45), sedem chlebov a košov (15,34.37), sedem bratov (22,27).²⁵ Môžeme sa domnievať, že Matúš uvádza práve sedem οὐαὶ, aby zdôraznil skutočnosť, že učenie a konanie zákonníkov a farizejov bolo zvrátené.²⁶

Druhým problémom je tiež v.34-36 z hľadiska kontextu. Niektorí odborníci túto stať priradujú k plaču nad Jeruzalemom vo v.37-39. Celok potom chápu ju ako trojitý záver kapitoly.²⁷ Iní zdôrazňujú dvojnásobné opakovanie následnosti obvinenia, hrozby a potvrdenia súdu.²⁸

Slovenský preklad profesora Roháčka zaraďuje tieto slová do jednej perikopy spolu s posledným οὐαὶ. Osobne chápem tieto slová ako pokračovanie a rozšírenie myšlienky z predchádzajúcich veršov. V prospech takéhoto členenia podľa mňa hovoria aj úvodné slová v.34 Διὰ τοῦτο ἰδοὺ. V hore uvedenej štruktúre kapitoly

²³ Davies, *The Gospel According To Saint Matthew*, 282

²⁴ Pozri kapitolu 10. Literárny kontext

²⁵ Bauer, *The Structure of Matthew's Gospel*, 78

²⁶ Hagner, *Word Biblical Commentary: Mt 14-28*, 666

²⁷ Davies, *The Gospel According to Saint Matthew*, 311

²⁸ Hagner, *Word Biblical Commentary: Mt 14-28*, 674

preto priradujem tieto verše k siedmym $\omega\alpha\lambda$ a plač nad Jeruzalemom teda tvorí samostatný celok.

Na základe štruktúry tejto kapitoly som dospel k záveru, že Matúš kladie dôraz na Ježišovu reč proti zákonníkom a farizejom, teda na sedem $\omega\alpha\lambda$. Ich štruktúra je otázná a prinajmenšom v tejto práci nemá významný vplyv na samotný výklad textu. Svoj význam a svoju úlohu tu však má aj úvodná a záverečná časť kapitoly. Z tejto štruktúry aj keď len v jej základnej podobe, budem ďalej vychádzať pri rozčlení kapitoly 11. Výklad po veršoch.

6. Jazykový rozbor textu a exkurz k termínu οὐαί

V prvej časti tejto kapitoly sa budem venovať niektorým významnejším jazykovým prvkom v texte. V druhej časti sa potom pokúsím o stručný exkurz k termínu οὐαί. Ježišove reči sa skladajú z množstva paralelizmov a preto sa pozriem len na hlavné jazykové prvky, ktoré v tejto kapitole nachádzame. Neuvádzam tu už možnú chiastickú štruktúru siedmich οὐαί, na ktorú som poukázal v kapitole 5. Štruktúra textu.

Verše 2-4 majú chiastickú štruktúru:

A: 2 - Zákonníci a farizeji posadili sa na Mojžišovu stolicu.

B: 3a - Všetko teda, čo vám povedia, čiňte a zachovávajte;

B1: 3b - nečiňte však podľa ich skutkov...

A1: 4 – ich učenie zväzuje ľudí

Vo v.3 zároveň nájdeme aj antitetický paralelizmus.²⁹

Vo v.16-22 nachádzame veľký synonymný paralelizmus:

- I. Beda vám, slepi vodcovia, ktorí hovoríte: (a)
Kto by prisahal na chrám, nič to nie je; (b)
kto by však prisahal na zlato chrámu, je viazaný. (c)
Blázni a slepci, čo je totiž väčšie, (d)
zlato, alebo chrám, ktorý posväcuje zlato? (e)
- II. Alebo: (a)
kto by prisahal na oltár, nič to nie je; (b)
kto by však prisahal na obeť na ňom, je viazaný. (c)
Slepci, čo je totiž väčšie, (d)
obeť, alebo oltár, ktorý posväcuje obeť? (e)

Kto teda prisahá na oltár, prisahá na neho a na všetko, čo je na ňom; (f)

kto prisahá na chrám, prisahá na neho a na toho, ktorý v ňom prebýva.(f)³⁰

²⁹ Gundry, *Matthew*, 454

³⁰ Manson, *The Teaching of Jesus*, 55

V tretej časti tohto paralelizmu navyše nachádzame aj chiastickú štruktúru:

Chrám a zlato chrámu
 Oltár a obeť na ňom
 Oltár a všetko, čo je na ňom
 Chrám a ten, čo v ňom prebýva.³¹

Tieto verše, ktoré sú zvlášť bohaté na literárne prvky, obsahujú ďalej aj antitetický paralelizmus vo v.16, v.18 a synonymný paralelizmus vo v.17 a 19, v.21-23.³²

Antitetický paralelizmus nájdeme ďalej aj vo v.23.24.25.27.28. Synonymný paralelizmus zase vo v.25-26,27-28.

V tejto časti kapitoly by som rád uviedol stručný exkurz k termínu οὐαι. Na úvod by som rád podotkol, že táto kritika zákonníkov a farizejov nie je v Matúšovom evanjeliu ničím novým. Ježiš mal spory so zákonníkmi a farizejmi aj v predošlých kapitolách a na tomto mieste prichádza vrchol týchto sporov v podobe veľkej súhrnnej reči. Pre lepšiu prehľad uvádzam nasledovnú tabuľku.³³

	Mt 23	Mt 1-22
Beda adresované súčasníkom	13.15.16.18, atď.	11,21; 18,7
Odsúdenie pokrytectva farizejov	13.15.25-28, atď.	15,7; 22,18
Zákonníci a farizeji nevchádzajú do kráľovstva nebeského	13	5,2
Farizeji ako slepí vodcovia	13.24	15,14
Odmietnutie farizejskej halaky	16-22	15,1-11; 16,5-12
O prísaha	16-22	5,33-37
Farizeji si nevšímajú to, čo je podstatné a vyzdvihujú to, čo je menej podstatné	23-24	12,1-8, 15,1-20
Farizeji by mali byť milosrdnejší	23	9,10-13; 12,1-8
Zovňajšok a vnútrajšok spolu súvisia	27-28	6,1-18
Farizeji, plemeno vreteníc, neuniknú pekelnému súdu	33	3,7
Zákonníci označení za vrahov	31-33	16,21; 20,18

³¹ Davies, *The Gospel According to Saint Matthew*, 289

³² Gundry, *Matthew*, 462

³³ Davies, *The Gospel According to Saint Matthew*, 307-308

Ὁὐαὶ je onomatopoické zvolanie, ktoré vyjadruje bolesť alebo hnev. V klasickej gréčtine nebolo často používané. V LXX sa vyskytuje 69 krát a väčšinou je prekladom hebrejského ׀יֵס, ³⁴ ktoré vyjadruje zármutok, zúfalstvo, povzdych, nárek, nespokojnosť, bolesť alebo strach. V Starej zmluve je teda toto zvolanie spojené s ťažkou životnou situáciou, v ktorej sa jedinec nachádza. Najčastejšie ho používali proroci a mohli by sme povedať, že sa často spája s akousi starozmluvnou formou modlitby.³⁵

V Novej zmluve sa οὐαὶ javí ako povzdych, ktorý vyjadruje žiaľ alebo aj odsúdenie a v kontraste s blahoslavenstvami hovoria niektoré interpretácie dokonca až o prekliatí. S takýmto krajným chápaním sa môžem len ťažko stotožniť. Sám chápem οὐαὶ ako výstrahu, odsúdenie, ktoré sa však spája aj so súcitom a žiaľom. Nie je to zlomyseľné odsúdenie, či zvolanie vyvolané hnevom alebo nenávisťou. V prípade tejto kapitoly môžeme povedať, že zvolanie οὐαὶ sa spája s polemikou, nakoľko je to vyjadrenie nesúhlasu, odsúdenia.

Ježiš u Matúša používa toto zvolanie ešte v 11,21, kde zatracuje Chorazim a Betsaidu, pretože keby sa v Týre a Sidóne diali divy, akých svedkami boli tieto mestá, už dávno by sa kajali. V 18,7 zaznieva Ježišove οὐαὶ svetu, ktorý zvádza na hriech. Ďalej sa toto zvolanie nachádza v 23. kapitole a 24,19, pričom v tomto prípade je kontext úplne odlišný. Beda tu skôr plní funkciu akéhosi žalostného konštatovania, povzdychu, vyjadruje azda až strach. Posledný výskyt je v 26,24, kde ho Ježiš adresuje Judášovi, ktorý ho zradil. Na tomto mieste zvolanie οὐαὶ vyjadruje boží hnev a zároveň aj veľký zármutok nad skutočnosťou, že Judáš sa odvrátil od Boha.³⁶

Po porovnaní týchto miest dospievam k záveru, že všetky majú jedného spoločného menovateľa. Tým je skutočnosť, že sú adresované ľuďom, ktorí sa odchyľili od Božej cesty, konajú neprávosť a zároveň sú spokojní s daným stavom. V 11,21 a 23 sa potom toto zvolanie explicitne viaže so zvesťou o súde a záhube, do ktorej adresáti spejú. Podobne by sme mohli chápať aj 26,24, prípadne aj 18,7. Výnimkou je 24,19, kde sa οὐαὶ nevzťahuje k hriešnikom, ale k tehotným a dojčiacim ženám v posledných dňoch.

Na Ježišove οὐαὶ sa však môžeme pozrieť aj zo širšieho kontextu. Najprv si môžeme priblížiť state Ježišovho učenia, ktoré hovoria o láske k blíznym a dokonca aj k nepriateľom (zvlášť Mt 5,44: „...Milujte svojich nepriateľov a modlite sa za tých, čo vás prenasledujú...“ a Lk 23,33: „Otče, odpusť im, lebo nevedia, čo robia.“).

³⁴ Pozri napr. 1 Sam 4,8; 1 Kr 13,30; Prís 23,29; Iz 55,1; Jer, 10,19; Ez 16,23

³⁵ Verbrugge, *The NIV Theological Dictionary of New Testament Words*, 936

³⁶ Verbrugge, *The NIV Theological Dictionary of New Testament Words*, 937

Vyjadrenie ľútosti nad daným stavom cítiť aj z konca Ježišovej reči, kde plače nad Jeruzalemom.³⁷ V tomto zvolaní zaznieva jasné napomenutie a pokarhanie, ale zároveň vyjadruje smútok z daného stavu a vyzýva k zmene.

Aj v Starej zmluve nachádzame mnoho výziev k láskavosti a milosrdenstvu, a to napríklad:

3 M 19,18: „Nepomsti sa a neprechovávaj hnev voči príslušníkom svojho ľudu, ale miluj svojho blížneho ako seba samého! Ja som Pán!“

Prís 24,28-29: „Nebývaj pre nič za nič svedkom proti svojmu blížnemu, ani nezavádzaj nikoho svojimi perami. Nehovor: „Ako on urobil mne, tak aj ja jemu urobím. Odplatím každému podľa jeho činov.““

Prís 25,21-22: „Ak je ten, kto ťa nenávidí, hladný, daj mu chleba jesť, ak je smädný, daj mu vody piť; lebo tak mu žeravého uhlia nahrnieš na hlavu a Pán ti odplatí.“

Plač 3,30-31: „Pretože Pán nezavrhne naveky... Zmilúva sa - hoc i zarmucuje - svojou veľkou milosťou.“

Túto myšlienku rozvíja aj Ježiš vo svojom učení (vyššie uvedené texty a mnohé ďalšie; tiež viaceré podobenstvá – napr. o milosrdnom Samaritánovi, o mánotratnom synovi).³⁸

Na druhej strane Stará zmluva pozná aj myšlienky o súde:

Ž 1,4-5: „No nie tak bezbožní, veru nie; tí sú ako plevy, čo vietor ženie pred sebou. Preto bezbožní neobstoja na súde, ani hriešnici v zhromaždení spravodlivých.“

Prís 2,21-22: „Lebo (len ľudia) správni budú bývať v krajine a zostanú v nej (iba) počestní. Nečestní sa odstránia z krajiny a zločinci sa vykorenia z nej.“

Prís 5,21-22: „Lebo pred Pánom sú cesty človeka, on zvažuje všetky jeho kroky. Cudzoložník sa polapí vo vlastných neprávostiach a zapletie sa v putách svojich pokleskov.“

Bolo by nesprávne hodnotiť Ježišove učenie len podľa výrokov o láske k blížnym a zabúdať pri tom na slová o spravodlivosti ako jednom z aspektov lásky. Paul Tillich hovorí: „Spravodlivosť však nielen uznáva, ona kladie aj odpor a odsudzuje.“³⁹ Spravodlivosť určuje hranice a rozdeľuje ľudí na dve skupiny. Na tých, ktorí žijú a konajú v súlade s Božou láskou a tých, ktorí konajú v rozpore s ňou. „Odsúdenie nie je popretie lásky, ale popretie toho, čo popiera lásku.“⁴⁰ Táto myšlienka je v súlade s Mt 24,31-33, kde sa píše:

³⁷ Pozri Mt 23,37-39

³⁸ Pozri napr. Mt 5,43-48; 18,21-22; Lk 10,25-37; 15,11-32

³⁹ Tillich, *Systematická teológia*, [CD-ROM]

⁴⁰ Tillich, *Systematická teológia*, [CD-ROM]

„Až príde Syn človeka vo svojej sláve a s ním všetci anjeli, zasadne na trón svojej slávy.
³² Vtedy sa pred ním zhromaždia všetky národy a on oddelí jedných od druhých, ako pastier oddeľuje ovce od capov. ³³ Ovce si postaví sprava a capov zľava.“

Ako už bolo povedané, zvolanie οὐαὶ sa často spája so súdom. Preto aj hore uvedený citát tu má svoje opodstatnenie. Zároveň sa však domnievam, že οὐαὶ vyjadruje žiaľ, zármutok nad daným stavom a je preto aj výzvou k obráteniu, ku pokániu, ktoré sa od Chorazimu, Betsaiday a v našom prípade predovšetkým od zákonníkov a farizejov očakáva. Takéto chápanie podporuje aj 23,37-39, kde Ježiš vyjadruje žiaľ nad aktuálnou situáciou.

Pre pochopenie významu slova οὐαὶ je preto nutné chápať vzťah medzi láskou a spravodlivosťou a nebrať ich ako dve skutočnosti, ktoré sú v konflikte a vzájomne sa vylučujú. Práve láska je základom pre odsúdenie zákonníkov a farizejov. Je to odsúdenie, v ktorom zaznieva ľútosť nad danou situáciou, výzva k zmene postoja a zároveň možno aj obava z toho, že adresáti ostanú spokojní s daným stavom.

7. Historický kontext Matúšovho zboru

Celým Matúšovým evanjeliom sa vinú dva silné motívy, ktoré sú kontrastné a vytvárajú zvláštne pnutie. Mohli by sme ich pomenovať ako exkluzivizmus a inkluzivizmus, alebo inak ako Izrael a cirkev.

V Mt 10,5-6 čítame, že učeníci nemajú ísť k pohanom a Samaritánom a v 15,24 Ježiš zase hovorí, že bol poslaný iba k strateným ovciam Izraela. Na druhej strane v 15,10 Ježiš o rímskom stotníkovi prehlasuje, že u nikoho v Izraeli nenašiel takú veľkú vieru a v rovnakej línii pokračujú napríklad aj 2,1-12; 12,21; 13,38; 21,33-43; 22,1-10; 27,54. Často zaznieva správa o tom, že tí, ktorí boli vyvolení, pozvanie odmietli a kráľovstvo bude preto dané ľuďom, ktorí budú prinášať jeho úrodu. Matúš na jednej strane vychádza zo Starej zmluvy, prikláňa sa k mnohým prvkom judaizmu, ale na strane druhej tu zaznieva aj intenzívna a rozsiahla kritika Izraela a jeho vodcov. Izrael je vykreslený ako neverný a celý národ v Mt 27,25 nakoniec kričí: „Jeho krv na nás a na naše deti!“⁴¹

V otázke akú dobu reflektuje Matúšovo evanjelium, sa odborníci nezhodujú. Leon Morris napríklad hovorí, že

„podľa mnohých moderných bádateľov sa z tejto kapitoly dozvedáme viac o cirkvi v Matúšovej dobe ako o Ježišovi. Predpokladajú, že evanjelista vložil do Ježišových úst slová, ktoré majú súvis s podmienkami na konci prvého storočia, kedy cirkev mala početné spory so synagógou.“⁴²

S týmto citátom možno súhlasiť v tom, že z kapitoly sa môžeme dozvedieť niečo o Matúšovej dobe a zbere, v ktorom pôsobil. Z argumentov, ktoré hovoria v prospech tejto interpretácie, spomeniem len niekoľko. Vo v.1 sa hovorí, že Ježiš prehováral k τοῖς ὄχλοις καὶ τοῖς μαθηταῖς. Týchto adresátov Gundry interpretuje ako skupinu pohanov, ktorí konvertovali ku kresťanstvu a ako časť pôvodných kresťanov, ktorí konvertovali z judaizmu. Skutočnosť, že Matúš tu podľa neho pridáva slová καὶ τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, naznačuje, že chcel, aby títo adresáti boli chápaní ako cirkev.⁴³

Podobný záver vyvodzuje Bauer z v.3 a domnieva sa, že výzva konať a zachovávať slová zákonníkov a farizejov, ale nenasledovať ich skutky, by sa skôr

⁴¹ Hagner, *Word Biblical Commentary: Mt 1-13*, lxvii

⁴² Morris, *The Gospel According to Matthew*, [CD-ROM]

⁴³ Gundry, *Matthew*, 453

mohla vzťahovať na dobu po Ježišom vzkriesení.⁴⁴ Gundry tieto slová chápe ako taktické vyjadrenie, ktoré malo zabrániť úplnému oddeleniu cirkvi od synagógy. Zároveň tu Matúš kladie dôraz na dodržiavanie zákona a bojuje tak proti antinomizmu v cirkvi.⁴⁵

Gundry ďalej poznamenáva, že prvé οὐαὶ vo v.13 Matúš prevádza do prítomného tvaru, kým Lukáš v tom istom texte ponecháva aorist. Je preto možné, že Matúš má na mysli súčasnú podobu kráľovstva – a tou je z jeho pohľadu prvotná cirkev.⁴⁶

Aj v.32.34, ktoré hovoria o prenasledovaní Kristových nasledovníkov, Matúš pravdepodobne chápe z pohľadu svojej skúsenosti, z pohľadu prvotnej cirkvi. Je zrejmé, že časť židov nesúhlasila s učením ranej cirkvi a prenasledovala niektorých jej členov.⁴⁷

Na vyváženie takéhoto pohľadu, ktorý vidí v texte reflexiu súčasnej Matúšovej situácie treba pripomenúť, že Matúš písal evanjelium s rovnakým cieľom ako ostatní evanjelisti. Chcel v prvom rade podať správu o Ježišovi tak, aby jeho výpoveď bola čo najvernejšia. Kontext situácie Matúšových čitateľov nemôžeme oddeliť od kontextu situácie historického Ježiša.⁴⁸

Rád by som sa chvíľu venoval aj otázke, ktorá sa pýta po dobe, v ktorej žili Matúšovi čitatelia. Dôležité a najčastejšie skloňované sú v tomto prípade dva roky. Prvý okolo 85 n.l., kedy bol koncil v Jamnii a druhý 70 n.l., teda rok dobytia Jeruzalema.

Niektorí odborníci sa domnievajú, že práve okolo roku 85 n.l. došlo k definitívnemu oddeleniu cirkvi od synagógy a kresťania prestali misijne pracovať medzi židmi, čo bol údajne následok koncilu v Jamnii. Podľa nich Matúš vychádza práve z tejto situácie, kedy cirkev a synagóga boli oddelené. Ďalší novozmluvníci naopak tvrdia, že Matúš reflektuje dobu pred koncilom v Jamnii, pričom argumentujú napríklad pozitívnym hodnotením zákonníkov a farizejov v 23,2.⁴⁹

Koncil v Jamnii však vôbec nemusel viesť k tomu, že židia zo svojich radov vylúčili židokresťanov a tiež ani k tomu, že skončila misia medzi židmi. Práve naopak. Z Novej zmluvy sa dozvedáme, že židia prenasledovali a vyhánali kresťanov od samého počiatku.⁵⁰

⁴⁴ Bauer, *The Structure of Matthew's Gospel*, 133

⁴⁵ Gundry, *Matthew*, 454-455

⁴⁶ Gundry, *Matthew*, 460

⁴⁷ Evans, *Authenticating the Activities of Jesus*, 7

⁴⁸ Bird, *The Formation of the Gospels in the Settings of Early Christianity*, [online]

⁴⁹ Hagner, *Word Biblical Commentary: Mt 1-13*, lxviii

⁵⁰ Pozri Sk 6,12-14; 7,57-8,1, atď.

Relevantnejší je v tomto prípade skôr rok 70 nl., teda rok zničenia Jeruzalema. Na prvý pohľad sa zdá, že Matúš v porovnaní s Markom chápe ako hlavných Ježišových odporcov práve farizejov, čo by mohlo naznačovať, že už získali vedúce postavenie. Tento názor podporuje napríklad aj výraz της Μωϋσέως καθέδρας z v.2. Ak ho nechápeme doslovne, ale ako vyjadrenie náboženskej autority farizejov, mohli by sme povedať, že to korešponduje s obrazom druhej polovice prvého storočia nl., konkrétne s obdobím po roku 70 nl., kedy „sa farizeji formálne stali náboženskými vodcami v židovskej spoločnosti.“⁵¹

S týmto argumentom polemizuje Pickup, ktorý namietá, že Matúš síce chápe ako hlavných Ježišových odporcov práve farizejov, ale zároveň treba dodať, že keď preberá materiál z Marka, alebo Q, odlišuje farizejov od zákonníkov. Práve zákonníkov vždy chápe ako formálnych učiteľov zákona, ktorí sú úzko spojení s vodcami národa. Do tejto pozície nestavia farizejov.⁵²

Pickup ďalej oponuje, že termín της Μωϋσέως καθέδρας sa nemusí spájať len s obdobím po roku 70 nl., kedy si farizeji upevnili svoje postavenie v národe. Takýto výklad podľa neho nie je v súlade s celkovým obrazom farizejov u Matúša. Tento termín podľa neho skôr vyjadruje skutočnosť, že formálnymi učiteľmi zákona sú zákonníci a farizeji sú len druhotnou silou.⁵³

Na záver by som rád poznamenal, že podľa mňa je zrejmé, že Matúš v celom svojom evanjeliu považuje za hlavných Ježišových odporcov práve farizejov a som presvedčený o tom, že Matúšove evanjelium bolo napísané po roku 70 nl. V konečnom dôsledku nie je ani tento míľnik až taký rozhodujúci, pretože nie je začiatkom nepriateľstva medzi cirkvou a synagógou a nie je to ani rok alebo obdobie, kedy skončila misia židom. Ježišove výstražné a odsudzujúce reči voči židom nakoniec môžeme interpretovať aj z pohľadu situácie, kedy kresťania orientovali svoju misijnú činnosť aj voči židom. Tento postoj môže reflektovať ich neveru a postupne narastajúce nepriateľstvo medzi cirkvou a synagógou.⁵⁴

Adresáti Matúšovho evanjelia, raní kresťania zo židov, sa nachádzali v zložitej situácii, medzi dvomi mlynskými kameňmi. Na jednej strane ich židia obviňovali z toho, že zradili vlastné náboženstvo a prijali akúsi prekrútenú falošnú vieru, ktorú vyznávali prevažne pohania. Na druhej strane sa museli vyrovnávať s tlakom zo strany kresťanov, ktorí ich tlačili k tomu, aby potlačili svoje židovstvo, aby nezachovávali celý svoj zákon a zvyky. Vo svojom živote teda prežívali zápas

⁵¹ Pickup, *Matthew's and Mark's Pharisees*, 105

⁵² Pickup, *Matthew's and Mark's Pharisees*, 110

⁵³ Pickup, *Matthew's and Mark's Pharisees*, 111

⁵⁴ Hagner, *Word Biblical Commentary: Mt 1-13*, lxix

o vlastnú identitu, o identitu viery, ktorú prijali. Snažili sa zachovať to staré a zároveň prijať aj nové. Práve preto potrebovali čítať príbeh Ježiša, ktorý by im pomohol zaujať postoj k neveriacim židom a zároveň ku kresťanom z pohanov. Aj v 23. kapitole teda nachádzame potvrdenie starého učenia vo v.2 a 3. Je tu teda akési uistenie, ale zároveň tu zaznieva aj polemika s učením zákonníkov a farizejov, ktorú mohli židokresťania použiť pri argumentácii s ostatnými židmi a ktorá zároveň podporovala a obhajovala ich novú identitu.⁵⁵

Vieme, že židia neustále napádali prvotnú cirkev. Matúš a jeho čitatelia preto museli evanjelium neustále brániť. Najväčší spor sa viedol práve o to, kto správne interpretuje Tóru. Text sa preto vyrovnáva práve s farizejským židovstvom druhej polovice prvého storočia a s jeho učením. Židokresťania z Matúšovho spoločenstva si sami uvedomovali, že ostatní židia sú zatvrdnutí, neveriaci. Zrejme aj z tohto dôvodu Matúš prikladá kritike judaizmu a v 23. kapitole konkrétne kritike zákonníkov a farizejov väčší dôraz ako ostatní synoptici. Časť materiálu pochádza z jeho ruky a časť, ktorú preberá z Marka alebo Q z tohto dôvodu ešte často zvyrazňuje. V neposlednom rade môžeme povedať, že plač nad Jeruzalemom má okrem iného aj funkciu akéhosi ubezpečenia židokresťanov, ktorí žili v druhej polovici prvého storočia, o tom, že Izrael je Boží národ a že jeho osud mu nie je ľahostajný.⁵⁶

Na záver by som rád dodal, že text 23. kapitoly musíme chápať vo vzájomnom súvisi historickej udalosti a súčasnej situácie, ktorú Matúš reflektoval. Ak budeme vychádzať iba z jedného pohľadu, môže a nám stať, že dospejeme ku nejakej krajnej interpretácii textu. Kapitola vychádza z udalosti, ktorá sa udiala a zároveň je písaná aj pod vplyvom súčasnej situácie a s ohľadom na čitateľov, ktorí bojujú o svoju identitu a potrebujú sa teologicky vysporiadať so svojim židokresťanským presvedčením.

⁵⁵ Hagner, *Word Biblical Commentary: Mt 1-13*, lxx

⁵⁶ Hagner, *Word Biblical Commentary: Mt 1-13*, lxxi

8. Historické súvislosti

V tejto kapitole by som sa rád venoval historickým súvislostiam, ktoré sú nápomocné pri pochopení a výklade textu. Názov kapitoly môže byť mätúci a môže sa stať, že čitateľ bude očakávať, že sa dočíta o historických súvislostiach doby, o ktorej text píše, alebo doby, v ktorej bol napísaný. Nebudem sa tu venovať ani jednej z týchto možností, ale rád by som sa zamerlal na vysvetlenie niektorých miest v texte, ktoré vychádzajú z určitej praxe alebo myslenia a bez ich pochopenia by sme sa márne pokúšali o interpretáciu textu. Pri výklade historických súvislostí budem postupovať po jednotlivých veršoch.

Verš 2: Niektorí odborníci chápu slovný zvrät της Μωϋσέως καθέδρας doslovne ako najlepšie miesta v synagógach. Mali to byť kamenné lavice, ktoré boli v synagógach v prvom storočí umiestnené pred miestom pre ostatných poslucháčov. Na týchto laviciach sedávali učители, ktorí vykladali zákon.⁵⁷ Boli teda celkom vpredu pri schránke, v ktorej boli uložené zvitky Písma. Ďalší bádatelia sa zase domnievajú, že by sa mohlo jednať o samotnú schránku, v ktorej boli uložené zvitky Písma. Pravdepodobnejší sa zdá byť výklad, ktorý toto pomenovanie nechápe materiálne, ale ako vyjadrenie poukazujúce na náboženskú autoritu zákonníkov a farizejov.

Verš 3: Farizeji učili, že poznanie Písma má prednosť pred jeho zachovávaním, pretože človek najprv musí niečo poznať, než to začne zachovávať. Zároveň však učili, že Písmo nestačí len poznať, treba ho aj dodržiavať.

Verš.5: Modlitebné remienky boli malé krabičky, ktoré si dospelí židovskí muži počas rannej modlitby koženým remienkom priväzovali k hlave a k ľavej ruke. Tieto krabičky mali obdĺžnikový tvar a boli v nich uschované časti Písma.⁵⁸ Slová, ktoré ustanovujú tento zvyk, sa nachádzajú priamo v hebrejskom שמע ישראל v 5 M 6,8.⁵⁹ Niektorí židia neskôr začali tieto krabičky nosiť počas celého dňa a práve na to možno Ježiš naráža. Gundry sa na druhej strane domnieva, že zákonníci a farizeji sa snažili pritiahnúť pozornosť ľuď tím, že si zhotovovali nezvyčajne rozmerné krabičky z kovu.⁶⁰

Židovskí muži nosili tiež strapce na šatách. Slová, ktoré ustanovujú tento zvyk, sa nachádzajú v 4 M 15,38-41 a v 5 M 22,12.⁶¹ Tieto strapce, upletené z bielych

⁵⁷ Gundry, *Matthew*, 454

⁵⁸ Gundry tieto krabičky nazýva a chápe ako amulety. Archeologické nálezy poukazujú predovšetkým na texty 5 M 5-6,10-11 a 2 M 12-13. Gundry, *Matthew*, 456

⁵⁹ „Priviaž si ich ako znamenie na ruku, nech sú ako znaky medzi tvojimi očami“
Porovnaj tiež 2 M 13,9.16 a 5 M 11,18

⁶⁰ Gundry, *Matthew*, 456

⁶¹ „Na štyroch koncoch svojho rúcha, ktorým sa odievaš, urob si strapce!“ Por. 4 M 15,38-41.

a modrých pramienkov, boli pripevnené na štyroch stranách vonkajšieho plášt'a a mali pripomínať povinnosť zachovávať prikázania. Powell na tomto mieste odkazuje na 9,20, kde sa hovorí, že aj Ježiš mal κράσπέδον, teda lem šiat, strapec.⁶²

Verš 6: Zasadací poriadok na hostinách mal veľký význam. Tí, čo sedeli na podradnejších miestach sa často sťažovali alebo urazili. Predtým ako došlo k štandardizácii synagogálnej architektúry zrejme boli najlepšie miesta v každej synagóge umiestnené inde. Možno však predpokladať, že to vždy boli miesta s najlepšou viditeľnosťou, pravdepodobne pred stupienkom na čítanie Tóry. Synagógy v prvom storočí mali podľa všetkého veľmi málo miest na sedenie, aj keď sa môžeme domnievať, že významní muži mali k dispozícii stolice.

Verš 7-8: Pozdravy⁶³ boli vo vtedajšej spoločnosti natoľko dôležité, že boli vyvinuté pravidlá, ktoré presne určovali, ako sa správne zdraviť. Ak niekto nepozdravil človeka s väčším poznaním zákona, považovalo sa to za urážku. Trhy boli najľudnatejšie miesta v meste. Práve tu sa ľudia najčastejšie stretávali.

„Rabbi“ znamená „môj učiteľ, majster“. V tej dobe to bolo bežné úctivé oslovenie učiteľov Tóry. Až neskôr sa jeho význam preniesol a označoval určité postavenie, akademickú hodnosť.⁶⁴ Oslovovali sa tak učitelia, ktorí mali svojich žiakov alebo učeníkov.

Verš 9: „Rabbi“ boli niekedy láskavo oslovovaní aj „Abba“ alebo „Otče“. Svojich učeníkov viedli ako svoje deti a spoločenskom rebríčku boli vyššie ako ich učenici.

Verš 12: Tento princíp je vyslovený v Prís 25,6-7⁶⁵ v súvislosti so zasadacími zvyklosťami na hostinách. Inde má tento princíp eschatologický charakter a odkazuje na budúcnosť, keď dá Boh všetkým rovnaké miesto.⁶⁶

Verš 14: Nie je celkom jasné, aké konanie farizejov a zákonníkov tu Ježiš kritizuje. Mohlo sa jednať o požadovanie väčších darov (desiatkov) alebo o to, že pre týchto učiteľov bol zákon nadradený nad milosrdenstvo a súcit s chudobnými.

Verš 15: Farizeji nemali misionárov, ktorí by hlásali učenie Písma. Židia mimo územia Palestíny sa však snažili získavať konvertitov spomedzi pohanov. K otázke konvertovania nežidov k judaizmu bola tiež otvorená časť farizejov ovplyvnená Hillelom. Judaizmus teda môžeme považovať za misijne orientované náboženstvo.

⁶² Powell, *The Evolution of the Gospel*, 179. Porovnaj 14,36.

⁶³ Bežný pozdrav bol: „Pokoj s tebou.“

⁶⁴ Flusser, *Ježiš*, 30

⁶⁵ „Nevystať sa pred kráľom a nepostať sa (ta, kde majú) miesto veľmoži. Lebo je lepšie, (aby) ti povedali: „Potisni sa vyššie, sem!“ než by ťa uponížili pred kniežaťom.

⁶⁶ Pozri Iz 2,11-12; Ezech 17,24; 21,26

V Ježišovej dobe však Rimania nesúhlasili s tým, aby židia získavali nových prívržencov. Pojem προσήλυτος sa v evanjeliách nachádza len na tomto mieste a podľa Brooksa označuje človeka, ktorý prijal judaizmus a neskôr konvertoval na kresťanskú vieru.⁶⁷

Verš 16-22: V tomto období už židia nevyslovovali Božie meno a preto na neho nemohli ani prisahať. Vyslovovali menšie prísahy a domnievali sa, že ak sa im sľub nepodarí splniť, ponesú menšie následky, ako keby prisahali na Božie meno.

Na druhej strane Gundry hovorí, že zákonníci mali pre svoje učenie aj logické zdôvodnenie. V prípade, že mali dve osoby nevysporiadaný dlh, oltár alebo chrám neposkytovali žiadnu záruku. Ak však dlžník prisahal na zlato alebo dar na oltári, ktoré sám priniesol do chrámu, veriteľ si v prípade nedodržania prísahy mohol nárokovať na toto zlato alebo obeť. Prísahy na samotný oltár alebo chrám nepredstavovali žiadnu záruku a boli bezvýznamné.⁶⁸

Verš 23: Desiatky boli určené na podporu kňazov a levitov a pre farizejov boli dôkazom vernosti Hospodinovi.⁶⁹ Zákon však nevyžadoval odvádzanie desiatkov zo sušených bylín a korenín, aj keď farizeji o týchto otázkach sami diskutovali. Vlastnosti ako spravodlivosť, milosrdenstvo a vernosť majú najvyššiu hodnotu už v starozmluvných textoch.⁷⁰

Verš 24: Na tomto mieste sa hovorí o zákone z 3 M 11,32-34.⁷¹ Ak farizejom padla do nápoja mucha alebo akýkoľvek iný hmyz väčší ako zrnko šošovice, snažili sa ho precediť skôr, ako zomrel. Takto sa snažili predísť rituálnemu znečisteniu, ktoré by mŕtvy hmyz spôsobil. Komár, ktorý je menší ako zrnko šošovice, nemohol byť príčinou rituálneho znečistenia, ale zásadoví farizeji v Ježišovej dobe nechceli podstupovať žiadne riziko a cedili aj komára. Ťava bolo naopak v tej dobe najväčším suchozemským zvieratom v Palestíne.

Verš 25-26: Keďže pre farizejov bola rituálna čistota veľmi dôležitá, očisťovali nádoby aj sami seba rituálnymi kúpeľmi. Šammajova škola učila, že vonkajšok pohára môže byť čistý, aj keď je vnútro znečistené. Hillelova škola zas tvrdila, že najprv musí byť očistené vnútro pohára.

⁶⁷ Brooks, *Matthew's Community*, 67

⁶⁸ Gundry, *Matthew*, 463

⁶⁹ Douglas, *Nový biblický slovník*, 246

⁷⁰ Pozri 5 M 10,12-13, Mich 6,8

⁷¹ „³² A všetko, na čo také zdochnuté zviera padne, je nečisté...³³ Ak také zviera padne do hlinenej nádoby, tak všetko, čo je v nej, bude nečisté a treba ju rozbiť.“³⁴ ...Aj každý nápoj, ktorý sa pije z takej nádoby, bude nečistý.“

Verš 27-28: Židia sa vo všeobecnosti zďaleka vyhýbali akýmkoľvek mŕtvolám, pretože každý, kto sa nejakej mŕtvolky dotkol, znečistil sa na dobu jedného týždňa.⁷² Farizeji boli presvedčení, že človek sa znečistil už aj vtedy, ak sa jeho tieň dotkol mŕtvolky alebo dokonca hrobu. Hroby v okolí Jeruzalema boli teda každú jar pred Veľkou nocou obielené, aby sa náhodní okoloidúci mohli vyhnúť znečisteniu. Text však hovorí o opačnej situácii. Zákonníci a farizeji boli ako obielené hroby nie v tom zmysle, že by to bola pre ľudí výstraha, ale naopak ľudí týmto svojim „čistým“ zovňajškom priťahovali.⁷³ Podobne sa o nich vyjadril napríklad aj sadukajský kráľ, keď ich spomína ako „oných naličených“, pretože ich zákerné činy boli v rozpore s ich túžbou po obdive. Za ich pokrytectvo, falošné učenie a zvädzanie ľudu si podobný prívlastok vyslúžili aj od esejcov, ktorí ich označili za „nabielených“.⁷⁴

V Palestíne sa hroby nachádzali na rôznych miestach. Pochovávalo sa v jamách, v jaskyniach, v nepoužívaných cisternách alebo aj v priestoroch, ktoré boli vytesané do skaly. Takéto hroby však boli drahšie a mohli si ich dovoliť iba majetnejší židia.

Verš 29-30: Židia si v tejto dobe častejšie pripomínali prorokov, ktorých krv preliali ich predkovia. Stavali preto hrobky, ktoré boli pamätníkmi týchto prorokov a spravodlivých mužov. Tieto hroby boli honosnejšie ako hroby bežných obyvateľov. V Sk 2,29 sa napríklad spomína Dávidov hrob, ktorý bol stále zachovaný.

Verš 33: Ak niekto nazval druhého hadom alebo vretenicou, tak to vždy vyjadrovalo negatívny postoj.⁷⁵

Verš 34: Medzi židmi panovala všeobecná mienka, že skutočne poslaní proroci zanikli na konci starozmluvného obdobia a znovu prídu až na konci času. Ježišove slová, že židia ukrižujú prorokov, sú veľmi tvrdé, pretože ukrižovanie bolo najprísnejším trestom Rimanov, ktorí takto odsudzovali ľudí z najnižších vrstiev, ktoré nemali rímske občianstvo. Spoločnosť automaticky opovrhovala každým židom, ktorý druhého žida poslal na trest smrti ukrižovaním. Židia mali svoje tresty, ktoré používali pri vážnom porušení disciplíny alebo etických pravidiel. Jedným z najbežnejších trestov bolo bičovanie v synagóge, ktoré bolo v súlade s nariadením z 5 M 25,2.

Verš 35: Preliatie krvi bolo závažným činom, ktorý mal vplyv nielen na priamo zainteresovaných ľudí, ale tiež na celé spoločenstvo.⁷⁶ Podľa 1 M 4,8 bol Ábel prvou

⁷² 4 M 19,11: „Kto sa dotkne mŕtveho alebo nejakej mŕtvolky, bude sedem dní nečistý.“

⁷³ Gundry, *Matthew*, 466

⁷⁴ Flusser, *Ježiš*, 60-61

⁷⁵ Pozri Ž 58,5; 140,4; 1 M 3

⁷⁶ Pozri 5 M 21,1-9

obeťou vraždy. Identifikácia Zachariáša, syna Barachiášovho je problematickejšia. Naskytujú sa aspoň tri možné výklady: 1) Prorok Zachariáš bol synom Berechju.⁷⁷ Nikde však nenájdem zmienu o tom, že by bol zavraždený. 2) Jozefus spomína, že Zachariáš, syn Báruchov, bol krátko pred dobytím Jeruzalema v roku 70 n.l. zavraždený v chráme. 3) Zachariáš, syn kňaza Jehojadu, bol zavraždený na kráľov príkaz na dvore domu Hospodinovho.⁷⁸ Text by mohol hovoriť práve o posledne spomínanom Zachariášovi, v prospech čoho hovorí aj fakt, že v hebrejskom kánone je 2 Kron poslednou knihou. Vraždy Ábela a spomínaného Zachariáša sú teda prvou a poslednou v hebrejskom Písme.

Ak sa prikloníme k tejto alternatíve, sme postavení pred otázku, ako interpretovať skutočnosť, že je tu použité nesprávne meno otca. Niektorí sa domnievajú, „že chybu v otcovom mene spôsobil evanjelista alebo (pretože v najlepších rukopisoch L sa nevyskytuje) vznikla ako dodatok z pera opisovača.“⁷⁹

Ďalšia interpretácia hovorí, že Matúš tu zrejme používa židovskú interpretačnú techniku a zámerne spája mená tak, aby spojil oboch Zachariášov. Ježiš bol zradený ako nevinný, ako je predpovedané v Zach 11,12-13 a bol aj rovnako spravodlivý ako mučeníci Starej zmluvy, z ktorých posledný je Zachariáš, syn kňaza Jehojadu.⁸⁰

So zaujímavou alternatívou prichádza Powell. Zdôrazňuje, že Ábel bol zavraždený pre svoju obeť, ktorú Boh prijal a páve preto sa tu podľa neho spomína ako prvý vzor tých, ktorí ľuďom predstavovali Ježiša ako obeť zmierenia, ale boli odmietnutí. Spomínaného Zachariáša preto nemôžeme stotožniť s tým z 2 Kron 24,21 a ani s prorokom Zachariášom. Rozhodujúcim okamžikom môže byť už len pád Jeruzalema. Zachariáša preto stotožňuje s udalosťou z roku 70 n.l., ku ktorej Jozefus poznamenáva, že uprostred chrámu bol zavraždený váženy občan menom Zachariáš. Pre túto interpretáciu podľa neho hovorí aj rovnaké miesto vraždy.⁸¹

Verš 37: Židovská tradícia učí, že židia sú pod Božimi krídlami. Aj Stará zmluva predstavuje Boha ako orla, ktorý dozerá na svoje mláďatá,⁸² ako orla, ktorý svojimi krídlami chráni Izrael⁸³ a ktorý je hrozbou pre nepriateľov Izraela.⁸⁴

Verš 39: Slová „Požehnaný, ktorý prichádza v mene Pánovom“ sú citátom zo Žalmu 118,26. Žalmy 113-118 sa pravidelne spievali počas Veľkej noci a ľudia ich teda poznali spamäti. Z týchto Žalmov Ježiš cituje aj v Mt 21,42. V judaizme tento Žalm vyjadroval mesiášske očakávania a nádej.

⁷⁷ Pozri Zach 1,1

⁷⁸ Pozri 2 Kron 24,20-21

⁷⁹ Douglas, *Nový biblický slovník*, 1120

⁸⁰ Gundry, *Matthew*, 471

⁸¹ Powell, *The Evolution of the Gospel*, 183

⁸² Pozri 2 M 19,4; 5 M 32,11

⁸³ Pozri Ž 17,8; 36,8

⁸⁴ Pozri Jer 13,27

9. Adresáti

V tejto kapitole sa budem venovať adresátom. Nebudú to však adresáti evanjelia, teda Matúšovi súčasníci a židokresťania, ale adresáti Ježišovej reči, ako to vyplýva z textu. O adresátoch Matúšovho evanjelia som sa zmienil v kapitole 7. Historický kontext Matúšovho zboru.

Napriek tomu, že na prvý pohľad by sa mohlo zdať, že celá kapitola je veľkou kritikou zákonníkov a farizejov, sa Ježišova pozornosť hneď v úvode vo v.1 obracia od farizejov a sadukajov k zástupom a učeníkom. Ježiš síce týchto náboženských predstaviteľov verejne odsudzuje, ale taktiež svojim poslucháčom poukazuje na to, ako by sami mali žiť. Správanie zákonníkov a farizejov používa ako výstražný príklad pretvárkou a pokrytectva, ktorý by v žiadnom prípade nemali nasledovať.

Vo v.13 potom znovu dochádza k zmene adresátov. Na tomto mieste začína obsiahla polemika so zákonníkmi a farizejmi tvorená siedmymi οὐαί. Táto kapitola má preto štyri podkapitoly, v ktorých sa budem venovať jednotlivým adresátom v poradí, v akom sa objavujú v 23. kapitole.

9.1. Zástupy

Slovo „zástup“ vo v.1 je v pluráli (τοῖς ὄχλοις) a predstavuje ľudí, ktorí síce ešte neboli pripravení nasledovať Ježiša, ale boli omnoho otvorenejší ako zákonníci a farizeji. Ježiš prehovára práve k týmto zástupom a to svedčí o tom, že v nich videl potenciál stať sa jeho učeníkmi. Neboli to ľudia, na ktorých by sa počas svojho pôsobenia mohol spoľahnúť, ľudia, od ktorých by mohol očakávať podporu, ale na druhej strane ho vždy počúvali a radi ho sledovali pri vykonávaní zázrakov.

Keďže bolo pred veľkou nocou, kedy do Jeruzalema prichádzalo obrovské množstvo židov⁸⁵, môžeme sa domnievať, že zástup okolo Ježiša bol skutočne početný. Mnohí z tých, ktorí sa okolo neho zhromaždili mali, možnosť stretnúť ho na jeho cestách po Palestíne. Boli tam však určite aj takí, ktorí sa s ním nestretli a boli tak možno otvorenejší tomu, čo budú vidieť a počuť.

Na druhej strane však musíme povedať, že tento dav nebol jednotný v otázke postoja k Ježišovi. V tejto kapitole sú zákonníci a farizeji oslovení v druhej osobe plurálu, teda priamo a asi boli tiež časťou tohto davu. V texte však môžeme cítiť oddelenie zákonníkov a farizejov od zástupov. Zákonníci a farizeji sú tí, ktorí Ježiša

⁸⁵ „Počas sviatkov prichádzalo do Jeruzalema 80 000 až 100 000 pútnikov. Keď k tomu prirátame stálu populáciu 150 000 – 200 000 obyvateľov,“ cez Veľkú noc mohlo byť v Jeruzaleme viac ako 200 000 ľudí. Vos, *Nelson's New Illustrated Bible Manners & Customs*, 406

pokúšajú, vyvolávajú konflikty a zástupy sú naopak pasívne, sú to diváci, ktorí si vytvárajú mienku o tom, čo sa okolo nich deje. Dav vo všeobecnosti predstavuje ľudí bez konkrétneho postoja, sú to ľudia, ktorí sú otvorení prijať niečo nové a nechávajú sa formovať. Bežní židia „väčšinou nepovažovali za nutné prikloniť sa k jednej alebo druhej strane (hnutiu).“⁸⁶ Ježiš je tu aktívny a prednáša obsiahlu reč, ktorú adresuje práve tomuto davu.

Ježiš využíva skutočnosť, že okolo neho bolo zhromaždených toľko ľudí. Autor evanjelia spomína príslušníkov trochu skupín a zástupy. Dalo by sa povedať, že Ježiš tu prehovára ku všetkým ľuďom bez rozdielu. Poukazuje na konanie zákonníkov a farizejov a jeho cieľom je ukázať ľuďom pravú podstatu zákona a použitím varovného príklad ich vystríhať pred nesprávnym konaním. Poslucháči sa aktívne nezapájajú do diskusie, ale počúvajú Ježišove slová.

Dav okolo Ježiša nie je ničím neobvyklým. Zástupy častokrát vyhľadávajú Ježiša a chodia za ním.⁸⁷ Sú to ľudia, ktorí sú zvedaví na Ježišove slová a činy. Mienka zástupov je podľa evanjelií veľmi dôležitá. Čítame o tom, že Herodes Antipas sa bál zabiť Jána Krstiteľa, pretože sa bál zástupov (Mt 14,5). Náboženský vodcovia sa takisto obávali zástupov (Mt 21,26), aj keď neskôr ich vyburcovali proti Ježišovi (Mt 27,20). Tlaku zástupu podľahol aj Pilát (Mk 15,15).

Ježiš si bol vedomý toho, akú moc predstavujú zástupy. Nikdy sa však nesnažil o to, aby nad týmito ľuďmi získal moc a mohol nimi manipulovať. Nikdy sa neusiloval o to, aby ich nejakými šikovnými prostriedkami zlákal na svoju stranu, ako to robili náboženský predstavitelia. Ježiš viac ako moc zástupu vnímal potenciál ľudí stať sa spravodlivými v Božích očiach. Preto im hovoril podobenstvá (Mt 13,34), učil ich (Mt 5) a sýtil ich (Mt 14,13-21; Mt 15-32-39). Ani na tomto mieste sa nesnaží ovplyvniť ich postoj k nemu, ani sa nesnaží naviesť ich proti zákonníkom a farizejom, ale záleží mu na tom, aby nerobili rovnaké chyby ako náboženský predstavitelia a aby boli spravodliví, milosrdní a verní. Táto kapitola je posledná, v ktorej zástupy nasledujú Ježiša.⁸⁸ V nasledujúcich kapitolách už zástup Ježiša nevyhľadáva a a ich postoj k nemu sa rýchlo mení.

⁸⁶ Vos, *Nelson's New Illustrated Bible Manners & Customs*, 415

⁸⁷ Pozri napr. Jn 12,9

⁸⁸ Bauer, *The Structure of Matthew's Gospel*, 132

9.2. Učeníci

Popri zástupe⁸⁹ boli v blízkosti aj učenici. Je jasné, že sa jedná o Ježišových učeníkov. „Aj keď Ježiša oficiálne za učiteľa neuznali (J 7,14n), predsa ho všetci za učiteľa či rabbiho pokladali (Mk 9,5; 11,21; K 3,2) a jeho spoločníci boli známi ako jeho učenici.“⁹⁰ O tom, že Ježiš bol bežne pokladaný za rabbiho svedčí prosba človeka, ktorý očakával právne rozhodnutie.⁹¹

Vieme, že najbližší vzťah s Ježišom malo dvanásť učeníkov.⁹² Neboli to však Ježišovi jediní učenici. Lukáš 10,1⁹³ spomína, že Ježiš mal ďalších sedemdesiat učeníkov, ktorých posielal pred sebou, aby pripravili ľudí na jeho príchod. Máme dôvod domnievať sa, že nešlo len o dvanásť a sedemdesiatich, ale že sa našlo viac židov, ktorí Ježiša nasledovali a chápali ho ako svojho učiteľa.⁹⁴ Pod pojmom učeník si môžeme predstaviť aj každého, kto prijal Ježišove učenie a riadil sa podľa neho. Zvlášť v Jánovom evanjeliu a v Skutkoch je často učenikom pomenovaný každý kresťan.⁹⁵

V Matúšovi viackrát nájdeme zmienku, kde sa hovorí, že Ježiš hovoril konkrétne svojim dvanástim učenikom. Na tomto mieste sa hovorí len o učeníkoch, ktorých počet nie je špecifický. Môžeme predpokladať, že aj v Jeruzaleme bolo viac Ježišových učeníkov a pre túto domnienku silno hovorí aj fakt, že bolo pred Veľkou nocou.

Vzťah medzi učiteľom a učenikom bol veľmi silný. Učeník si vážil svojho majstra a snažil sa od neho načerpať čo najviac múdrosti a poznania. Učeníci boli zároveň tými, ktorí sa často starali o potreby svojho majstra. Aj Ježišovi učenici dbali na to, aby ich Učiteľ mal, čo potrebuje. Na druhej strane Ježiš často poveril svojich učeníkov, aby mu pomohli pri jeho práci alebo príprave cesty či jedla. V každom prípade učenici predstavovali skupinu, ktorá bola svojmu učiteľovi pozitívne naklonená.

⁸⁹ Aj keď si nemôžeme predstaviť ľudí, ktorí sa striktno okolo Ježiša rozdeľujú do skupín podľa toho, či sa jedná o jeho učeníkov, zákonníkov, farizejov, sadukajov, iné skupiny, alebo o „nezaradených“ ľudí, ktorí tvoria zástup.

⁹⁰ Douglas, *Nový biblický slovník*, 1061

⁹¹ Pozri Lk 12,13-14

⁹² Pozri napr. Mk 3,14

⁹³ „Potom si Pán vyvolil iných sedemdesiatich dvoch a po dvoch ich poslal pred sebou do každého mesta a na každé miesto, kam sa sám chystal ísť.“ (niektorí prekladatelia chápu grécku číslovku ἑβδομήκοντα [dúo] ako sedemdesiat dva, iní ako sedemdesiat, ktorí chodili po dvoch)

⁹⁴ Pozri Lk 8,2

⁹⁵ Pozri Jn 15,8; Sk 6,2

9.3. Zákonníci

Zákonníci boli sprvu predovšetkým pisári, ktorí boli zodpovední za opisovanie Tóry a iných častí Písma. Niektorí z nich však boli aj úradníci alebo tiež radcovia panovníkov. Neskôr sa z nich stali učitelia zákona a získali pomerne veľký vplyv. Takto ich opisujú aj evanjeliá.⁹⁶ Títo muži skúmali a vykladali zákon a rozhodovali o jeho použití v bežnom živote. Výsledky ich práce boli zhrnuté do ústnej tradície, ktorú dokonca nadradžovali nad písomnú tradíciu. Venovali sa tiež všeobecnému štúdiu Písma a riešili predovšetkým historické a teologické problémy.⁹⁷ Boli uznávanými znalcami zákona a preto zvykli učiť v synagóge.⁹⁸ Niektorí z nich boli tiež členmi Sanhedrinu.⁹⁹

Na druhej strane Meier poznamenáva, že zákonníci v Ježišovej dobe neboli samostatnou spoločenskou skupinou, aj keď práve takúto predstavu o nich môžeme získať pri čítaní evanjelií. Hovorí, že nie všetci z nich boli znalci zákona a učitelia a dôraz je nutné klásť práve na to, že to boli pisári, ktorí spisovali s prepisovali rôzne dokumenty.¹⁰⁰ Zákonníci boli ľudia, ktorí mali dobré postavenie v spoločnosti, pretože čítať a písať vedelo veľmi málo ľudí. Ich služby využívala napríklad armáda, panovníci alebo náboženský predstavitelia. Tak tomu bolo už v Starom zákone. Medzi najznámejších starozákonných pisárov patrí Bárúch¹⁰¹ a Ezdráš.¹⁰²

Zákonníci boli známi tiež svojimi obchodnými a administratívnymi schopnosťami. Boli preto ustanovení za správcov majetku vdov a sirôt, čo ich lákalo k tomu, aby tieto peniaze zneužívali pre seba.¹⁰³ Spolu s farizejmi ich Ježiš napomína za ich konanie, pretože nakladali na ľudí toľko záväzkov, koľko nevládali uniesť a pritom zabúdali na to podstatné zo zákona.

V synoptických evanjeliách vystupujú samostatne a tiež spolu so sadukajmi alebo s farizejmi. Keď sú spomínaní spolu s farizejmi, zvyčajne sú uvedení ako prví, čo by mohlo naznačovať, že boli tiež príslušníkmi farizejského hnutia. Zaujímavosťou je, že Ján sa o nich vôbec nezmieňuje.

⁹⁶ Pozri napr. Mt 7,29

⁹⁷ Mt 17,10 pripisuje tézu, že najprv musí prísť Eliáš, práve zákonníkom.

⁹⁸ Pozri Mk 1,22

⁹⁹ Pozri Mt 16,21

¹⁰⁰ Je pravdou, že slovo „zákonník“ má dnes úplne iné konotácie. Takmer vôbec neodkazuje na prepisovanie a zapisovanie dokumentov, ktorému sa zákonníci venovali. Aj to je možno dôvod, prečo je dnes význam tohto termínu skreslený.

¹⁰¹ Pozri Jer 36,26

¹⁰² Meier, *A Marginal Jew*, 549-551

¹⁰³ Pozri Mt 23,14

Zákonníkom sa mohol stať len vzdelaný učenec, ktorý absolvoval špeciálne zamerané štúdium.¹⁰⁴ Vysoké postavenie v spoločnosti si získali svojim poznaním zákona a ústnej tradície. Väčšina z nich nepochádzala z bohatých vrstiev, ani nemala veľký majetok a aj preto boli v národe obľúbení. Pri debatách a sporoch sa odvolávali na Písmo, tradíciu a svojich predchodcov.

Niektorí prijali Ježišove učenie¹⁰⁵ ale väčšina z nich bola voči Ježišovi negatívne zaujatá. Obviňovali ho z nedodržovania zákona (napr. umytie rúk pred jedlom v Mt 15,1-2) a často nesúhlasili s Ježišovými slovami a činmi (napr. keď odpustil hriechy v Mt 9,3). Podobne ako farizeji sa stránili ľudí, ktorí nedodržovali zákon. Meier sa domnieva, že takéto vykreslenie zákonníkov je výsledkom Matúšovej práce, pričom vychádza z toho, že Matúš prísne nerozlišoval medzi jednotlivými spoločenskými skupinami.¹⁰⁶

Posledný a najvýraznejší obraz zákonníkov, ktorý evanjelium predstiera, je situácia, kedy zákonníci stoja pod krížom a posmievajú sa Ježišovi.¹⁰⁷ Je teda zrejmé, že Matúš vykresľuje zákonníkov ako spoločenskú skupinu, ktorá oponovala Ježišovi a dostávala sa s ním do konfliktov.

9.4. Farizeji

Označenie „farizeji“ sa prvýkrát objavuje v súvislosti s prvými hasmonejskými kniežatami - kráľmi. Chasidi sa očividne rozdelili na dve skupiny.¹⁰⁸ Názov Φαρισαῖοι je gréckou podobou aramejského slova a znamená „oddelení“. Ako prvý sa o farizejoch zmieňuje Hyrkán I. okolo roku 135 pñl. Manželka Alexandra Jennaea Salome zverila vládu do rúk farizejov a tí sa v druhej polovici prvého storočia pñl. stali váženými a rešpektovanými vodcami židov. Vedúce postavenie si udržali aj v Sanhedrine.

Jozefus, ktorý bol sám farizej, ich nazýval židovskými filozofmi. Predstavitelia tejto skupiny sa nikdy sami neoslovovali ako farizejmi, ako vyplýva z rabínskej literatúry, ale hovorili si „priatelia spoločnosti“. Vyvstáva teda otázka, či toto oslovenie nebolo skôr prezývkou, ktorú používali ich odporcovia. Výnimkou je ale napríklad Pavel, ktorý o sebe hovorí, že bol farizejom¹⁰⁹ a aj spomínaný historik

¹⁰⁴ Meier, *A Marginal Jew*, 551

¹⁰⁵ Pozri Mt 8,19

¹⁰⁶ Meier, *A Marginal Jew*, 555-556

¹⁰⁷ Pozri 27,41-43

¹⁰⁸ Douglas, *Nový biblický slovník*, 245

¹⁰⁹ Pozri Sk 23,6

Jozefus sa sám označuje za farizeja.¹¹⁰ Z toho vypláva, že toto označenie bolo v spoločnosti bežne používané na označenie príslušníkov tohto hnutia.

Pojem Φαρισαῖοι vyvoláva otázku, na základe čoho toto pomenovanie vzniklo. Vieme, že farizeji sa oddelili od chasidov, keď začali usilovať o politickú moc. Hlavným podnetom pre vznik tohto názvu však bola asi skutočnosť, že farizeji sa sami oddeľovali od ľudí, ktorí presne nedodržiavali všetky nariadenia zákona. Práve toto bola charakteristická črta farizejov. Bola to skupina ľudí, ktorí do detailov zachovávali nariadenia zákona. Halaka pre nich bola rovnako zaväzujúca ako Tóra. Učítelia zákona spomedzi farizejov, ktorí boli experti na Písmo, vykladali zákon a svoj výklad považovali za záväzný. Rôzne protirečiacie výklady častokrát viedli k spormi medzi farizejskými školami (hlavne medzi radikálnou Šammajovou a liberálnejšou Hillelovou). Farizeji sami dbali na to, aby boli pre ľudí dobrým príkladom zachovávanía zákona a preto sa ho snažili dodržiavať nad rámec a praktizovali teda napríklad aj očistné rituály, ktoré boli záväzné len pre kňazov.

Farizeji verili vo vzkriesenie, posmrtný život a nadprirodzené bytosti ako anjelov a démonov. Naopak sadukaji toto učenie odmietali ako nezlučiteľné s Písmom. V ich učení mala miesto aj silná viera v príchod Mesiáša, ktorého na rozdiel od sadukajov očakávali.

„Za Antipatera a Herodesa ...boli farizeji kruto prenasledovaní a vtedy sa naučili, že duchovných cieľov nemožno dosiahnuť politickými prostriedkami.“¹¹¹ V protiklade so zelótni, ktorí boli zástancami ozbrojeného konfliktu, sa farizeji zriekli akéhokoľvek použitia moci. Verili, že Boh sám zasiahne a oslobodí svoj národ. Aj preto neskôr odmietli vzburu proti Rimanom.

Zároveň však treba poznamenať, že najvyšší židovskí predstavitelia spomedzi kňazov, ktorí boli podporovaní Rímom, farizejov chápali ako skupinu, ktorá mala najväčší potenciál dohliadať na dodržiavanie zákona. Aj to bol jeden z dôvodov, prečo si farizeji dávali pozor na to, aby ich ľudia nespájali s hriešnikmi a nespravodlivými ľuďmi. Niektorí z farizejov boli dokonca poverení, aby dohliadali na pokoj v krajine, k čomu mohli použiť rôzne prostriedky. Aj o Pavlovi čítame, že mal poverenie zatýkať ľudí, ktorí vyvolávali nepokoje.¹¹² V druhej polovici prvého storočia potom farizeji získali ešte vyššie postavenie.

¹¹⁰ Flusser, *Ježiš*, 60

¹¹¹ Douglas, *Nový biblický slovník*, 254

¹¹² Farmer, Reflection upon „the Historical Perimeters for Understanding the Aims of Jesus“, 74-75

„Podľa často citovaných počtov Jozefusa, žilo v dňoch Herodesa... 6000 farizejov...“¹¹³ Tešili sa značnej obľúbenosti, aj keď na druhej strane pre bežných ľudí boli ich požiadavky na dodržiavanie zákona príťažké. Ježiš videl, že farizeji dbajú na pravdu a poslušnosť Bohu, ale na druhej strane bola ich viera až príliš formálna a v rozpore s podstatou zákona. U Matúša, Mareka a Jána sú Ježiš a farizeji postavení do protikladu. U Lukáša a v Skutkoch je situácia iná a Ježiš niekoľkokrát prichádza do domu farizejov, aby s nimi stoloval¹¹⁴ a v Lk 13,31 dokonca čítame, že farizeji Ježiša varujú pred Herodesovými zámermi. Aj u Jána sa stretávame s farizejom Nikodémom,¹¹⁵ ktorý považoval Ježiša za učiteľa a vážil si ho. Vo všeobecnosti však členovia tohto hnutia zaujímali voči Ježišovi negatívny postoj.

Farizeji zostavili zoznam 613-tich predpisov, 365 zákazov a 248 príkazov Tóry. Okolo Tóry ešte vytvorili plot, aby sa vyhli čo i len možnosti porušiť zákon. Práve takýto premyslený systém ale vedie k bezmyšlienkovitému dodržiavaniu príkazov a zákazov, ktorých zmysel sa stráca a samotné dodržiavanie sa stáva cieľom. Farizejov tento systém tiež viedol k predstave získavania zásluh počas pozemského života. Zákon chápali ako prostriedok na dosiahnutie ľudskej dokonalosti.¹¹⁶ Avšak to, že sa tak úzkostlivo snažili o jeho naplnenie, ich doviedlo k tomu, že odsudzovali ľudí, ktorí presne nedodržiavali zákon. Taktó sa dostávali do konfliktu s učením Tóry. Od ľudí vyžadovali, aby dodržiavali mnohé prikázania nad rámec zákona a možno aj preto mal pojem farizej v hebrejčine väčšinou negatívnu konotáciu.¹¹⁷

Môžeme povedať, že farizeji zrejme súhlasili s väčšinou Ježišovej etiky. Ježiš sa však často stretával s colníkmi a hriešnikmi, čo pre farizejov nebolo prijateľné, pretože dbali na to, aby o nich ľudia mali čo najlepšiu mienku a aby nestratili svoje postavenie v národe. Práve tento ich postoj Ježiš kritizoval a vyčítal im nedostatok lásky voči týmto „nedokonalým“ ľuďom.

Aj vnútri tohto hnutia vznikali konflikty a protirečiace strany. Rabíni, ktorí sa považovali za duchovných potomkov farizejov, kritizovali niektorých farizejov, pretože konali na základe zvláštnych pohnútok. Rabínska literatúra tiež odsudzuje ich pokrytectvo.

Je tragické, že farizeji sa napriek tomu, že sa zo všetkých síl snažili hľadať Boha a jeho vôľu, kvôli svojim silným predstavám, ktoré pochádzali z posvätných tradícií, obrátili chrbtom k Ježišovi a tak aj k Bohu.

¹¹³ Vos, *Nelson's New Illustrated Bible Manners & Customs*, 414

¹¹⁴ Pozri Lk 7,36; 11,37; 14,1

¹¹⁵ Pozri Jn 3

¹¹⁶ Schubert, *Ježiš*, 46

¹¹⁷ Flusser, *Ježiš*, 60

10. Literárny kontext

V tejto kapitole sa budem venovať kontextu 23. kapitoly z hľadiska jej postavenia v Matúšovom evanjeliu. Budem sa snažiť poukázať na momenty, ktoré túto kapitolu spájajú s predchádzajúcim textom a následne budem hľadať miesta, ktoré pripravujú čitateľa na nasledujúce kapitoly v evanjeliu. Nakoniec predostriem niekoľko argumentov, ktoré hovoria pre zlúčenie 23. kapitoly do jedného veľkého celku s nasledujúcimi kapitolami a tiež na argumenty, ktoré toto tvrdenie popierajú a nakoniec sa pokúsím túto otázku zhodnotiť z môjho pohľadu.

Táto kapitola je vrcholom knihy, čo sa týka predchádzajúcich stretov Ježiša s farizejmi¹¹⁸ a s oponentmi vôbec. Už od začiatku evanjelia je čitateľ pripravovaný na veľkú reč proti zákonníkom a farizejom, ktorú tu nachádzame a kde Ježiš poukazuje na chyby a falošné správanie zákonníkov a farizejov a varuje ľudí, aby sa nesprávali tak ako oni. Ježišova kritika súčasnej situácie v národe a predovšetkým jeho náboženských vodcov sa zvlášť zintenzívňuje po slávnostnom vstupe do Jeruzalema, teda od 21. kapitoly.

Hneď po vstupe do Jeruzalema Ježiš čistí chrám. Na druhý deň potom preklína figovník. V ďalšej perikope čítame, ako sa s veľkňazmi a staršími ľudu sporí o právomoc. Za tým nasleduje podobenstvo o dvoch synoch a podobenstvo o zlých vinohradníkoch. 23. kapitola začína podobenstvom o svadbe kráľovského syna a ďalej nachádzame Ježišove spory s farizejmi a sadukajmi o daň cisárovi, o zmŕtvychvstanie, otázku farizejov o veľkom prikázaní a nakoniec spor s farizejmi o Dávidovom synovi. Všetky tieto miesta sú teda kritikou Izraela a predovšetkým jeho vodcov a učiteľov. Môžeme teda povedať, že táto kapitola jasne nadväzuje na predchádzajúci text a má svoje opodstatnené miesto po Ježišovom vstupe do Jeruzalema, ktorý v evanjeliu prináša vyostrenie Ježišovej kritiky náboženských vodcov.

23. kapitola obsahovo a tematicky opakuje veľa z toho, čo bolo zaznamenané už v predchádzajúcich kapitolách. Už skôr som spomenul niekoľko prípadov, kedy text opakuje alebo nadväzuje na myšlienky, ktoré sa objavili v predošlých kapitolách.¹¹⁹ Možno by som ako príklad mohol spomenúť ešte tému prenasledovania učeníkov, ktorú nachádzame aj v 10, 24 a 23,29-36.¹²⁰ 23. kapitola teda nielenže úzko

¹¹⁸ Pozri Mt 12,1-8; 12,38-42; 15,1-20; 16,1-4; 19,3-12; 21,23-27; 22

¹¹⁹ Pozri napr. tabuľku v kapitole 6. Jazykový rozbor textu a exkurz k termínu *ὁὐὐ*

¹²⁰ Bauer, *The Structure of Matthew's Gospel*, 59. Odborníci sa v prednom vymedzení jednotlivých rečí nezhodujú.

nadväzuje na dve predchádzajúce kapitoly, ale môžeme povedať, že je prepojená aj s evanjeliom ako celkom.

Čo sa úzkeho kontextu týka, 23. kapitola síce nadväzuje na predchádzajúcu kapitolu, ale zároveň je od nej jasne oddelené. Kým 22. kapitola končí sporom o Dávidovom synovi, 23. kapitola začína výstražnou a poučnou rečou. V predchádzajúcej časti sa Ježiš rozpráva s farizejmi a teraz svoju pozornosť obracia na zástupy a učeníkov. Vidíme tu teda jasnú zmenu témy a adresátov. Po slovách 22,46: „a od toho dňa sa ho už nikto viac neodvážil vypytať“ navyše prichádza v 23,1 príslovka Τότε, ktorá tiež naznačuje zmenu situácie a oddeľuje text od predchádzajúcej časti.

Kapitoly, ktoré nadväzujú na 23. kapitolu majú silne apokalyptické zameranie a hovorí sa v nich o znameniach konca a príchode Syna človeka. Aj v 23. kapitole nachádzame texty, ktoré sa týkajú času konca, alebo ich tak môžeme interpretovať. Sú to napríklad v.12.13.15.32-33.35-36. Samostatne potom môžeme hovoriť o plači nad Jeruzalemom. Ježiš tu hovorí, že dom bude zanechaný pustý a vo v.39 čítame: „Hovorím vám totiž, nevidíte ma od dneška kým poviete: Požehnaný, ktorý prichádza v mene Pánovom.“ V.37-39 vyjadrujú ľútosť nad súčasným dianím a zaznievajú tam aj slová o súde a nakoniec aj o konci času, konkrétne o príchode Syna človeka.

Tým, že Matúš túto látku zaraďuje až sem, po vstupe do Jeruzalema, si pripravuje cestu k nasledujúcej časti, kde nachádzame popis znamení konca, predpoveď o príchode Syna človeka a výzvu k bdelosti. Aj 25. kapitola pokračuje v téme konca času. Čítame tam podobenstvo o desiatich pannách, o talentoch a nakoniec slová o poslednom súde. Je to predovšetkým tento posledný plač, ktorým si Matúš pripravuje pôdu pre veľkú Ježišovu reč, ktorá nasleduje v 24. a 25. kapitole.

Z hľadiska úzkeho kontextu vidíme prepojenie medzi v.38, kde sa hovorí o opustení domu a úvodným veršom nasledujúcej kapitoly, kde sa píše, že Ježiš odišiel z chrámu. Osobne by som si vedel predstaviť, že 24. kapitola by začínala veršom 3 a prvé dva verše by boli priradené ešte k predpovedi o zničení Jeruzalema. Práve vo v.3 začína posledná veľká Ježišova reč. Na druhej strane je pravdou, že v 24,1 dochádza k zmene adresátov, keďže Ježiš sa znovu obracia k svojim učeníkom.

Na základe týchto poznatkov môžeme povedať, že 23. kapitola predstavuje celok, ktorý je pevne spojený s kontextom okolitých kapitol, ale zároveň je to aj samostatný celok, ktorý má svoju vlastnú tému a adresátov.

Nakoniec by som sa rád vysporiadal s otázkou, či je táto kapitola súčasťou poslednej veľkej Ježišovej reči, alebo ju máme chápať ako samostatnú reč. Novozmluvníci, ktorí zastávajú prvý názor, väčšinou vychádzajú z predpokladu, že v Matúšovi nachádzame päť veľkých Ježišových rečí:¹²¹

- 1) 5,1-7,29
- 2) 9,36-11,1
- 3) 13,1-53
- 4) 17,22-19,1
- 5) 23,1-26,2

Každá z týchto rečí je zakončená záverečnou formulou. Tá sa teda nachádza v 7,28-29; 11,1; 13,53; 19,1-2; 26,1-2. Táto záverečná formula nemá pevnú formuláciu. Jej univerzálne znenie je: „Keď Ježiš skončil tieto reči.“¹²²

Na základe týchto piatich rečí potom bádatelia delia Matúšove evanjelium na päť častí. Táto štruktúra je podľa nich odvodená z Pentateuchu, ktorý mal veľkú autoritu. Do piatich častí je ďalej rozdelená napríklad aj kniha Žalmov alebo *m^e□illô□*.¹²³ Každá časť alebo kniha Matúšovho evanjelia má svoj vrchol práve v Ježišovej reči.¹²⁴ 23. kapitola je teda na základe týchto argumentov súčasťou poslednej veľkej Ježišovej reči, ktorá sa nachádza v 23,1-26,2.¹²⁵

Na druhej strane v úvode a závere Matúšovho evanjelia a rovnako aj medzi jednotlivými rečami nachádzame rozprávania. Týmto prvkom sa evanjelium odlišuje od Pentateuchu, Žalmov a *m^e□illô□*. V knihe nachádzame celkom šesť naratívnych častí a ich počet teda nesedí s počtom rečí. Nakoniec tu máme ešte 11. kapitolu, ktorá taktiež obsahuje Ježišove reči.¹²⁶

Ako som už spomenul, aj 23. kapitola by mohla byť chápaná ako samostatný celok. Ak by sme sa ju pokúsili začleniť do jednej reči s nasledujúcimi kapitolami, zisťujeme, že až pričasto dochádza k zmene tém a rovnako často sa menia aj adresáti Ježišových slov. V prípade, že budeme 11. a 23. kapitolu chápať ako samostatné reči,

¹²¹ Mareček, *Křesťanské společenství v Matoušově evangeliu*, 20

¹²² Davies, *The Gospel According to Saint Matthew*, 10

¹²³ Davies, *The Gospel According to Saint Matthew*, 10-11

¹²⁴ Mareček, *Křesťanské společenství v Matoušově evangeliu*, 20. Takúto štruktúru predstrel vo svojej štúdií B. W. Bacon.

¹²⁵ Gundry, *Matthew*, 453

¹²⁶ Davies, *The Gospel According to Saint Matthew*, 11

ich celkový počet v Matúšovi bude sedem a ako už bolo spomenuté, aj toto číslo má u Matúša svoj význam a svoju váhu.¹²⁷

Na záver môžem povedať, že 23. kapitola nadväzuje na text evanjelia aj predchádzajúcich kapitol a môžeme ju vnímať ako vrchol Ježišovej kritiky zákonníkov a farizejov. Témy súdu, času konca a príchodu Syna človeka, ktoré zaznievajú predovšetkým na konci kapitoly v plače nad Jeruzalemom, sú ústrednými témami nasledujúcej Ježišovej reči v kapitolách 24-25. Aj keď mnohí bádatelia túto kapitolu chápu ako súčasť piatej Ježišovej reči, existuje niekoľko závažných argumentov, ktoré hovoria skôr v prospech chápania 23. kapitoly ako samostatnej časti.

¹²⁷ Pozri kapitolu 5. Štruktúra textu

11. Výklad po veršoch

Táto kapitola je rozdelená do troch podkapitol, ktoré sú odvodené zo štruktúry textu. Pri výklade textu budem postupovať po veršoch, vo výnimočných prípadoch budem vykladať väčšie celky naraz. Na úvod jednotlivých častí vždy uvádzam grécke znenie vykladaného textu a jeho vlastný slovenský preklad, v ktorom som sa pokúsil nájsť kompromis medzi plynulým čítaním a zároveň čo možno najvernejším prekladom. Vzhľadom k rozsahu práce sa snažím zameriavať na kľúčové exegetické otázky jednotlivých veršov a na možnosti ich riešenia.

11.1. Varovanie pred zákonníkmi a farizejmi a výzva k pokore

Verš 1

Grécky text a vlastný preklad:

Τότε ὁ Ἰησοῦς ἐλάλησεν τοῖς ὄχλοις καὶ τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ

Potom Ježiš hovoril zástupom a svojim učeníkom:

Tότε v Matúšovom evanjeliu neurčuje vždy presné poradie jednotlivých udalostí. Porovnanie synoptikov nám však ukázalo, že Ježiš mal po vstupe do Jeruzalema spory s náboženskými vodcami a sám ich kritizoval. Slovo Τότε tu zároveň slúži ako pomlčka, ktorá oddeľuje text od predchádzajúceho diania a naznačuje úvod piatej veľkej Ježišovej reči.¹²⁸

V tomto verši hneď na úvod kapitoly čítame, že Ježiš sa obracia k τοῖς ὄχλοις καὶ τοῖς μαθηταῖς, čo zdôrazňuje skutočnosť, že sa mení aj téma.¹²⁹ Kým v predchádzajúcej kapitole sa farizeji a sadukaji sporili s Ježišom v rôznych otázkach, teraz Ježiš formuluje svoju obsiahlu polemiku so zákonníkmi a farizejmi a odhaľuje ich skutočnú tvár.

Za povšimnutie stojí aj poradie, v akom sú adresáti uvedení. Na úvod reči na vrchu a aj na iných miestach u Matúša Ježiš oslovuje svojich učeníkov a zástup ho počúva. V tejto kapitole je to naopak. Ježiš prehovára k zástupom a až potom sa spomínajú učenici. Pri pohľade na Matúšove evanjelium zistíme, že Ježiš sa u tu so zákonníkmi a farizejmi sporí predovšetkým o chápanie zákona a o to, ktorý pohľad sa stane mienkotvorný pre ľud. V tejto kapitole, ktorá sa zaoberá práve danou

¹²⁸ Gundry, *Matthew*, 453. K otázke oddelenia textu od predchádzajúcej kapitoly a jeho zaradenia do piatej Ježišovej reči pozri kapitolu 10. Literárny kontext.

¹²⁹ Powell, *The Evolution of the Gospel*, 179

otázkou, z tohto dôvodu Ježiš vystupuje ako ten, ktorý verejne polemizuje so svojimi protivníkmi. Zástup tu preto zohráva významnú úlohu.¹³⁰

Verš 2

Grécky text a vlastný preklad:

λέγων· ἐπὶ τῆς Μωϋσέως καθέδρας ἐκάθισαν οἱ γραμματεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι.

Na Mojžišovu stolicu sa posadili zákonníci a farizeji.

O termíne τῆς Μωϋσέως καθέδρας a jeho možných výkladoch som hovoril v kapitole 8. Historické súvislosti, preto ho na tomto mieste nebudem opakovať, aj keď z exegetického hľadiska je to pri výklade prvej časti 23. kapitoly jedna z kľúčových otázok.

V súvislosti s tým, čo už bolo povedané, je nutné dodať, že zákonníci a farizeji boli presvedčení o tom, že ich tradícia pochádza z Mojžišovho učenia a to bolo garantom ich autority. Aj Mišna hovorí, že Mojžiš prijal na Sinaji zákon a odovzdal ho Józuovi. Józue ho odovzdal starším a starší prorokom. Proroci ho odovzdali členom veľkej synagógy Zákonníci a farizeji boli presvedčení o tom, že práve oni sú za túto tradíciu zodpovední v danej generácii. Svoj výklad Tóry považovali za úplne správny.

Verš 3

Grécky text a vlastný preklad:

πάντα οὖν ὅσα ἐὰν εἴπωσιν ὑμῖν ποιήσατε καὶ τηρεῖτε, κατὰ δὲ τὰ ἔργα αὐτῶν μὴ ποιεῖτε· λέγουσιν γὰρ καὶ οὐ ποιοῦσιν.

Všetko teda, čo vám povedia, čiňte a zachovávajte; nečiňte však podľa ich skutkov, hovoria totiž a nečinia.

Tento verš môžeme rozdeliť na dve časti. Každá z nich obsahuje vlastnú exegetickú otázku. Mnohí novozmluvníci riešia predovšetkým problém, ako si vysvetliť Ježišove slová πάντα οὖν ὅσα ἐὰν εἴπωσιν ὑμῖν.

Je zrejmé, že Matúš prezentuje zákonníkov a farizejov vždy ako učiteľov zákona. Niektorí bádatelia sa preto domnievajú, že Ježiš na tomto mieste potvrdzuje ich autoritu a tiež autoritu ich výkladu zákona. Takéto chápanie však podľa mnohých bádateľov nezapadá do kontextu celého evanjelia, keďže Ježiš na iných miestach s učením zákonníkov a farizejov nesúhlasil.¹³¹

¹³⁰ Pickup, *Matthew's and Mark's Pharisees*, 102

¹³¹ Pickup, *Matthew's and Mark's Pharisees*, 105

Časť odborníkov sa tento rozpor snaží prekonať tvrdením, že Ježiš v druhej časti verša kritizuje zákonníkov a farizejov pre ich pokrytectvo. Hlásajú zákon, ale nekonajú podľa neho. Ďalší novozmluvníci sa domnievajú, že Ježiš súhlasil s ich výkladom, ale nie až tak úplne. V niektorých detailoch sa s ním nezhodoval. Text však hovorí πάντα οὖν ὅσα ἐὰν εἴπωσιν ὑμῖν ποιήσατε. Iní interpreti tento text zase chápu ako sarkazmus.¹³² Ježiš si robí posmech zo zákonníkov a farizejov, ktorí si myslia, že sú učiteľmi zákona. Riešenie Marka Powella spočíva v tom, že termín τῆς Μωϋσέως καθέδρας podľa neho nevyjadruje ani tak učiteľskú úlohu zákonníkov a farizejov ako skôr skutočnosť, že vďaka ním mali židia prístup k Písmu. Ich naučenia by potom boli jediným zdrojom poznania zákona. Nakoniec sa však objavujú aj interpreti, ktorí v.2-3 považujú za súčasť staršej tradície, ktorá jednoducho nezapadá do Matúšovho kontextu a preto sa o nejakú harmonizáciu týchto slov s celým kontextom netreba pokúšať.¹³³

Pickup prichádza s domnienkou, že Ježiš vyzval ľudí, aby konali a zachovávali učenie zákonníkov a farizejov, ktoré vychádza priamo z Písma, ale zároveň aby nenasledovali ich chovanie a teda ich výklad zákona. Ježiš neodsudzoval ich učenie Písma per se. Problém spočíval v tom, ako aplikovali svoju tradíciu. Ich interpretácia Tóry bola potom v konečnom dôsledku v rozpore s Tórou. Tieto skupiny preto neboli pre ľudí dobrým príkladom. Ježiš ich vystavuje kritike, pretože túto interpretáciu zákona si ľudia často osvojili, keďže nasledovali ich konanie.¹³⁴ Pickupova interpretácia sa mi zdá byť opodstatnená a logická, ale zároveň musím podotknúť, že ani ona v konečnom dôsledku neobstojí pred argumentom πάντα οὖν ὅσα ἐὰν εἴπωσιν ὑμῖν ποιήσατε, ktorý použil na zamietnutie iného možného výkladu.

S podobnou interpretáciou prichádza aj Gundry. Aj on vychádza z kontextu predchádzajúceho verša. Z neho nám vyplýva, že reč je tu o zákonníkoch a farizejoch, ktorí sedia na Mojžišovej stoliči. Ak sa teda čítame πάντα οὖν ὅσα ἐὰν εἴπωσιν ὑμῖν ποιήσατε, je tu zdôraznená plnosť zákona a vylučuje sa tým interpretačná tradícia zákonníkov a farizejov. Je pravda, že na iných miestach Matúš napáda výklad zákona zákonníkov a farizejov, ale v tomto prípade mu ide o zdôraznenie potreby zachovávať samotný zákon.¹³⁵

Zjednodušene teda môžeme povedať, že prvá časť verša naznačuje, že Ježiš rešpektoval autoritu zákonníkov a farizejov a súhlasil s ich učením, čo vyplýva z textu πάντα οὖν ὅσα ἐὰν εἴπωσιν ὑμῖν. Odpoveď na otázku, či by ľudia mali

¹³² Gundry, *Matthew*, 454

¹³³ Pickup, *Matthew's and Mark's Pharisees*, 105-106

¹³⁴ Pickup, *Matthew's and Mark's Pharisees*, 106

¹³⁵ Gundry, *Matthew*, 455

počúvať všetky ich slová alebo iba niektoré, sa v mojom ponímaní ukazuje jasnejšie, keď sa zoberie do úvahy aj druhá časť verša, ktoré podľa mňa predstiera kľúčovú exegetickú otázku – prečo by ľudia nemali nasledovať ich skutky. V tejto obžalobe je podstatný fakt, že zákonníci a farizeji podľa svojich slov nekonali. Slová boli v rozpore so skutkami.¹³⁶ Posolstvo textu vidím v tom, že nestačí Písmo poznať, vykladať ho a vyučovať, ale je potrebné podľa neho aj žiť.

Konkrétnejšie môžeme povedať, že Ježiš od svojich nasledovníkov vyžaduje viac spravodlivosti, milosrdenstva a vernosti.¹³⁷ Učenie židovských predstaviteľov by však malo byť zachovávané, k čomu Ježiš vyzýva aj svojich poslucháčov. K svojim činom by ale mali pridať spravodlivosť, aby motívy neboli v rozpore so samotným konaním.¹³⁸

Verš 4

Grécky text a vlastný preklad:

δεσμεύουσιν δὲ φορτία βαρέα [καὶ δυσβάστακτα] καὶ ἐπιτιθέασιν ἐπὶ τοὺς ὤμους τῶν ἀνθρώπων, αὐτοὶ δὲ τῷ δακτύλῳ αὐτῶν οὐ θέλουσιν κινήσαι αὐτά.
Viažu však ťažké a neznesiteľné bremená a nakladajú na plecía ľudí, sami ich však nechcú pohnúť svojim prstom.

V tejto antitéze Ježiš vyjadruje nesúhlas s φορτία βαρέα, ktoré zákonníci a farizeji nakladajú ľuďom na plecía.¹³⁹ Otázne je, ako interpretovať tieto dve kľúčové slová. Čo sú to tie ťažké bremená?

Niektorí bádatelia sa domnievajú, že sa tu hovorí o rôznych príkazoch a zákazoch, ktoré zákonníci a farizeji nakladali na ľudí v dôsledku svojej interpretácie zákona. Títo vedúci predstavitelia od ľudí vyžadovali striktné dodržiavanie zákona ako aj ďalších povinností nad rámec zákona. Bežný človek len s vypätím síl dokázal dodržiavať všetky tieto príkazy. Zákon sa stal takmer neznesiteľný. Ježiš tu z tohto dôvodu znovu kritizuje zákonníkov a farizejov, ktorí zaťažujú ľudí rôznymi nariadeniami a nie sú ochotní im pomôcť, keď sami nevládu uniesť váhu zodpovednosti. Je tu teda možno vyjadrená skutočnosť, že farizeji a zákonníci sa do veľkej miery dištancovali od problémov, do ktorých sa veriaci dostávali v dôsledku toho, že neboli schopní naplniť všetky ustanovenia.

S odlišným chápaním textu sa stretne u Gundryho. Ak v predchádzajúcom verši bol predmetom tvrdenia zákon, aj teraz sa hovorí o zákone. φορτία βαρέα preto

¹³⁶ Schniewind, *Výklad evangelia Matoušova*, 132

¹³⁷ Pozri v.23

¹³⁸ Bauer, *The Structure of Matthew's Gospel*, 29-30

¹³⁹ Ježišove reči s podobným obsahom nájdeme aj v 15,1-20 a 23,16-22

nemôžeme „stotožniť s tradíciou zákonníkov alebo s ich interpretáciou zákona (čo bol pravdepodobne úmysel Lukáša a Ježiša).“¹⁴⁰ Gundry sa tu opiera o kontext nasledujúcich veršov, ktoré popisujú, ako veľmi zákonníkom a farizejom záleží na tom, aby si získali obdiv u ľudí. Rozširujú si modlitebné remienky, strapce na rúchach, obľubujú predné miesta na hostinách, v synagógach, pozdravy na námestiach a majú radi, keď ich oslovujú „majster“. Práve táto snaha o uznanie sa podľa Gundryho skrýva za spomínanými φορτία βαρέα. Túto interpretáciu podľa neho podporuje aj Mt 11,28-30. Ježiš na tomto mieste hovorí ο τὸ φορτίον ἐλαφρόν, čo neznamená, že jeho učenie je ľahké alebo menej dôsledné, ale vyjadruje, že Ježiš je „tichý a pokorný srdcom“. φορτία βαρέα preto označuje človeka, ktorý je pyšný a chce byť stredom pozornosti.¹⁴¹

Verš 5

Grécky text a vlastný preklad:

πάντα δὲ τὰ ἔργα αὐτῶν ποιοῦσιν πρὸς τὸ θεαθῆναι τοῖς ἀνθρώποις·
πλατύνουσιν γὰρ τὰ φυλακτήρια αὐτῶν καὶ μεγαλύνουσιν τὰ κράσπεδα,
*Všetky svoje skutky však činia, aby ich ľudia videli: Rozširujú totiž svoje
modlitebné remienky a predlžujú strapce (na šatách),*

Ježiš tu hovorí o dôvode, prečo sa farizeji správajú tak, ako sa správajú. V nasledujúcich veršoch sú opísané rôzne praktiky zákonníkov a farizejov, tu sa však hovorí aj o dôvode, prečo je to tak. „Všetky svoje skutky však činia, aby ich ľudia videli...“¹⁴² Práve tieto slová sú úvodom k ďalšej časti tradície vo v.5b-7. Slová τὰ ἔργα αὐτῶν pripomínajú v.3

Modlitebné remienky a strapce na šatách boli bežnou súčasťou života. Boli to prvky odevu, ktoré boli znakom oddanosti voči Bohu a mali tomu, kto ich nosil, pripomínať, že má povinnosť riadiť sa podľa ustanovení zákona. Nosil ich každý izraelita, čo bolo v súlade s príkazom zo 4 M 15,37-41 a 5M 22,12. Mt 9,20 a 14,36 naznačujú, že ich nosil aj Ježiš. Zákonníci a farizeji ich však využili na to, aby na seba pritiahli pozornosť. Záležalo im na tom, aby o nich ľudia mali vysokú mienku a preto si zhotovovali modlitebné remienky a strapce na šatách, ktoré sa na prvý pohľad líšili od bežných remienkov a strapcov svojou veľkosťou. Tieto súčasti odevu ale v skutočnosti neslúžili svojmu pôvodnému zámeru, ktorý vyplýval z Písma.

¹⁴⁰ Gundry, *Matthew*, 455-456

¹⁴¹ Gundry, *Matthew*, 456

¹⁴² Porovnaj 6,1

„Zákonníci a farizeji sa síce navonok javili ako spravodliví, ale napriek tomu neustále prestupovali Tóru.“¹⁴³ To bolo pokrytectvo, z ktorého ich Ježiš obviňoval.

Verš 6

Grécky text a vlastný preklad:

φιλοῦσιν δὲ τὴν πρωτοκλισίαν ἐν τοῖς δεῖπνοις καὶ τὰς πρωτοκαθεδρίας ἐν ταῖς συναγωγαῖς

majú však radi prvé miesto na hostinách a prvé stolice v synagógach,

Častica δὲ by mohla naznačovať, že Matúš stavia nasledujúce spôsoby získavania obdivu do kontrastu s tými, ktoré boli spomenuté v predchádzajúcom verši.¹⁴⁴ Ľudia by si nemali brať príklad zo zákonníkov a farizejov, ktorí chcú byť za každých okolností v popredí, v strede záujmu a obdivu. Viac o prvých miestach na hostinách a prvých stolicách v synagógach uvádzam v kapitole 8. Historické súvislosti.

Verš 7

Grécky text a vlastný preklad:

καὶ τοὺς ἀσπασμοὺς ἐν ταῖς ἀγοραῖς καὶ καλεῖσθαι ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων ῥάββι.

a pozdravy na trhoch a keď sú ľuďmi nazývaní „Majster“.

Výrok je pokračovaním predchádzajúceho verša. Zákonníci a farizeji chcú byť v popredí na hostinách, v synagógach a na trhoch. Ich problémom bolo, že chceli byť videní, chceli byť stredobodom pozornosti. Všetky tieto miesta sú verejné, sú to miesta, kde sa zhromažďuje veľká časť spoločnosti.

Oslovenie ῥάββι, alebo majster, učiteľ sa v Ježišovej dobe bežne používalo na označenie učiteľov Tóry. Až neskôr sa jeho význam preniesol a označoval určité postavenie, akademickú hodnotu.¹⁴⁵ Ak bol niekto takto oslovený, znamenalo to, že mal svojich učeníkov, ktorí ho museli poslúchať a prejavovať mu úctu. Zákonníci a farizeji sú tu teda opísaní ako ľudia, ktorí si na takéto oslovenia potrpeli. Chceli mať rešpekt a vyžadovali, aby ich ľudia počúvali a riadili sa ich rozhodnutiami. Toto oslovenie v sebe nesie úctu, obdiv a uznanie istého postavenia.

Je zaujímavé, že v Matúšovom evanjéliu sa slovo ῥάββι vyskytuje už len na dvoch ďalších miestach. V oboch prípadoch ho použil Judáš, a síce keď oslovil Ježiša počas poslednej večere¹⁴⁶ a počas jeho zatknutia.¹⁴⁷

¹⁴³ Pickup, *Matthew's and Mark's Pharisees*, 107

¹⁴⁴ Gundry, *Matthew*, 457

¹⁴⁵ Flusser, *Ježiš*, 30

¹⁴⁶ Pozri Mt 26,25

Verš 8

Grécky text a vlastný preklad:

ὁμοίως δὲ μὴ κληθῆτε ῥαββί· εἷς γάρ ἐστιν ὑμῶν ὁ διδάσκαλος, πάντες δὲ ὑμεῖς ἀδελφοί ἐστε.

Vy si však nedávajte hovoriť „Majster“: jeden je totiž vás učiteľ, vy všetci ste však bratia.

Spojka δὲ vo v.8 dáva nasledujúci text do protikladu s odsekom vo v.4-7. Argument prechádza vo v.8 a 9 od ῥαββί a διδάσκαλος k πατήρ a vo v.10 späť k καθηγηταί. Treba poznamenať, že označenie καθηγητής je presným ekvivalentom hebrejského רבִּי.¹⁴⁸ Ježiš tu poukazuje na prehnané vyvyšovanie náboženských vodcov, čo je v kontraste s veršami 2-7, kde je ukázané, že práve o toto zákonníkom a farizejom ide – aby boli poslúchaní na slovo. Zástup je varovaný, aby takto neuctieval nikoho okrem Boha. S ohľadom na historický kontext Matúšovho zboru môžeme skutočnosť, že Ježiš prechádza z opisu zákonníkov a farizejov k priamemu osloveniu zástupov a učeníkov, interpretovať tak, že Matúš celú túto kritiku adresuje cirkvi.¹⁴⁹

Termínom διδάσκαλος tu Ježiš označuje sám seba, čo väčšina moderných prekladov zvýrazňujú veľkým písmenom.¹⁵⁰ Práve to, že Ježiš je uznaný za Učiteľa, je dôvodom pre tvrdenie, že všetci sú bratia. Slovo ἀδελφοί je tu teda v duchovnom význame a „zdôrazňuje skutočnosť, že všetci sú rovnako podriadení Ježišovi, ktorý má autoritu Učiteľa.“¹⁵¹ Výraz ἀδελφοί sa spája s pokorou a podriadenosťou.

Verš 9

Grécky text a vlastný preklad:

καὶ πατέρα μὴ καλέσητε ὑμῶν ἐπὶ τῆς γῆς, εἷς γάρ ἐστιν ὑμῶν ὁ πατήρ ὁ οὐράνιος.

A otcom vašim nenazývajte nikoho na zemi, jeden totiž je váš Otec, ten nebeský.

Gundry tvrdí, že Matúš termínom ῥαββί označuje učiteľov z radov cirkvi a pod pojmom πατήρ zase chápe židovských učiteľov. Takáto interpretácia podľa neho vysvetľuje aj zmenu pasívneho tvaru slovesa použitého v súvislosti s oslovením ῥαββί na aktívny tvar v tomto verši.¹⁵²

¹⁴⁷ Pozri Mt 26,49

¹⁴⁸ Powell, *The Evolution of the Gospel*, 179

¹⁴⁹ Gundry, *Matthew*, 457

¹⁵⁰ Pozri tento verš v kapitole 2. Textová kritika

¹⁵¹ Gundry, *Matthew*, 457

¹⁵² Gundry, *Matthew*, 458

V tomto verši akoby bol pozemský otec postavený do kontrastu s nebeským otcom. Je zrejmé, že ani najvýznamnejší pozemský učiteľ nemôže byť porovnávaný s nebeským Otcom. Posolstvo textu vidím aj v tom, že používanie neprímerane úctivých oslovení, vytvára rozdiely medzi ľuďmi.¹⁵³

Verš 10

Grécky text a vlastný preklad:

μηδὲ κληθῆτε καθηγηταί, ὅτι καθηγητῆς ὑμῶν ἐστὶν εἷς ὁ Χριστός.
Ani si nedávajú hovoriť učitelia, pretože váš učiteľ je jeden, Kristus.

Niektorí bádatelia považujú tento verš za obmenu poučenia z v.8 alebo za komentár, ktorý na jeho základe vznikol. Tento verš však môže byť chápaný aj ako logický vývojový krok argumentácie vo v.8-12. Autor tu vychádza z v.8. Táto paralela však hovorí, že Vodcom je Χριστός. Χριστός je teda príkladom správania, o akom bude reč v nasledujúcich dvoch veršoch. V.10 teda spája dve časti argumentácie.¹⁵⁴ Χριστός tu nie je chápané len ako oslovenie alebo meno, ale skôr ako titul, ako označenie určitého úradu.

Verš 11

Grécky text a vlastný preklad:

ὁ δὲ μέγιστος ὑμῶν ἔσται ὑμῶν διάκονος.
Avšak najväčší z vás bude váš služobník.

Tento verš sa niekedy považuje aj za dubletu v.12a. Obrátene by sa dalo povedať, že práve ten, kto bude slúžiť druhým, bude veľký a dôležitý medzi nimi.

Podobná myšlienka je vyjadrená aj v Mt 20,26-27: „...Ale kto sa medzi vami bude chcieť stať veľkým, bude vašim služobníkom. Kto by sa chcel stať medzi vami veľkým, nech je vašim služobníkom“ a v Mt 18,4: „Kto sa teda poníži ako toto dieťa, ten je najväčší v nebeskom kráľovstve.“ Tento verš môžeme považovať za skrátenú formuláciu spomínaného textu v 20,26-27, ale môže sa jednať aj o nezávislú časť tradície. Je pravdepodobné, že tento výrok bol zachytený v ústnej tradícii v rôznych podobách¹⁵⁵

Posolstvo veršu na tomto mieste vychádza z kontextu. Ak sa chce niekto stať Kristovým učeníkom, nestačí, keď sa len zriekne rôznych neprímeraných oslovení. Každý učeník musí nutne zaprieť sám seba a slúžiť bratom.

¹⁵³ Porovnaj v.11

¹⁵⁴ Gundry, Matthew, 459

¹⁵⁵ Bauckham, *Did Jesus Wash His Disciples' Feet?*, 423

Veriaci (bratia) vytvárajú spoločenstvo, ktoré má jedného Otca – Boha – a jedného Vodcu – Krista. V tomto spoločenstve preto nemusí vznikáť boj o nejaké posty a moc. Najväčším v tomto spoločenstve je naopak práve ten, kto sa poníži a stane sa služobníkom pre druhých veriaticich.

Verš 12

Grécky text a vlastný preklad:

ὅστις δὲ ὑψώσει ἑαυτὸν ταπεινωθήσεται καὶ ὅστις ταπεινώσει ἑαυτὸν ὑψωθήσεται.

Ktokoľvek sa však povýši, sám bude ponížený a ktokoľvek sa poníži, sám bude povýšený.

Zámeno ὅστις naznačuje, že nasledujúci verš je logickým dôsledkom v.8-11 a odkazuje tiež na v.2 a 3. Ježiš tu od svojich nasledovníkov vyžaduje, aby boli pokorní, aby sa ponížovali. Vzorom pokorného človeka je Ježiš, ktorý sám o sebe hovorí, že je tichý a ταπεινὸς τῇ καρδίᾳ. V súlade s týmto obrazom je Ježišov vstup do Jeruzalema, kde cituje proroka Zachariáša.¹⁵⁶

V tomto verši sa dvakrát vyskytuje passivum divinum. Podľa Joachima Jeremiasa je to charakteristickým znakom apokalyptickej literatúry. Ježišove slová by preto mali byť chápané vo vzťahu k budúcnosti.¹⁵⁷ Použitím pasíva sa jasne dáva najavo, že Boh je ten, ktorý má kontrolu nad dianím v tomto svete a ľudia budú súdení podľa jeho zákonov. Ľudské zákony a ľudské snaženie sú v Božom pohľade ničím. Pozemská logika, usporiadanie vecí a ambiciózna honba za uznaním a mocou sú v svetle večných kritérií prevrátené naruby. Cenu v božích očiach má ten človek, ktorý nezištne pomáha druhým a dokáže kontrolovať svoje ja.

Ako som už spomenul, futúrum v tomto verši odkazuje k budúcnosti a mohli by sme ho teda chápať ako odkaz k poslednému súdu.¹⁵⁸ Konanie človeka vo tomto čase má ďalekosiahlejšie následky, než si bežne uvedomuje. Ak prijmeme tento výklad, tak si musíme všimnúť zaujímavý moment a síce, že o súde sa hovorí aj v tejto prvej časti kapitoly, ktorá nie je kritikou zákonníkov a farizejov, Izraela alebo judaizmu, ale je adresovaná zástupu a učeníkom, alebo kresťanskému spoločenstvu ranej cirkvi.

¹⁵⁶ Bauer, *The Structure of Matthew's Gospel*, 61. Pre obraz pokorného kráľa porovnaj Zach 9,9 a Mt 21,5.

¹⁵⁷ Reiser, *Jesus and Judgment*, 271

¹⁵⁸ Allison, *Jesus of Nazareth*, 131-135; podobne Gundry, *Matthew*, 459

11.2. Sedem „beda“

Stať, ktorá nasleduje, nemá v Písme paralelu. Jediné miesto, ktoré by sa mohlo s týmito slovami porovnávať je Izaiáš 5,8-24. „Beda“ sa často vyskytuje v prorockej a apokalyptickej literatúre Starého zákona, kde je väčšinou namierené proti nepriateľom Božieho ľudu a bezbožníkom uprostred Božieho ľudu. Ak vychádzame z teórie dvoch prameňov, môžeme sa domnievať, že Ježiš skutočne podobné οὐαὶ vyslovil,¹⁵⁹ aj keď ich podoba bola dozaista iná, čo potvrdzuje skutočnosť, že Matúš si dal záležať na tom, aby vypracoval veľkú súvislú reč Ježiša proti zákonníkom a farizejom, pričom vychádzal predovšetkým z Marka a Q.¹⁶⁰ Text je zároveň písaný s ohľadom na problémy Matúšových čitateľov.

Verš 13

Grécky text a vlastný preklad:

Οὐαὶ δὲ ὑμῖν, γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι ὑποκριταί, ὅτι κλείετε τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων· ὑμεῖς γὰρ οὐκ εἰσέρχεσθε οὐδὲ τοὺς εἰσερχομένους ἀφίετε εἰσελθεῖν.

Beda však vám, zákonníci a farizeji, pokrytci, pretože zatvárate kráľovstvo nebeské pred ľuďmi, vy totiž nevchádzate ani nedovoľujete vojsť tým, ktorí vchádzajú.

Kým v predchádzajúcej stati Ježiš hovoril k zástupom a učeníkom, teraz sa jeho pozornosť obracia k zákonníkom a farizejom. Práve týmto dvom skupinám je adresovaná väčšia časť Ježišovej obsiahlej reči, ktorá je zaznamenaná v tejto kapitole. Tým, že Ježiš sa obracia priamo k zákonníkom a farizejom, sa ešte zväčšuje intenzita Ježišovho nesúhlasu a polemiky.

U Lukáša je výpoveď o tom, že farizeji a zákonníci zatvárajú kráľovstvo Božie pred ľuďmi vrcholom reči, ktorú im Ježiš adresoval.¹⁶¹ U Matúša je táto výpoveď zaradená na úvod Ježišovej reči. Je to prvé οὐαὶ na adresu farizejov a zákonníkov. Úvodné δὲ kontrastuje s obrazom poníženého veriaceho človeka z v.12.¹⁶²

Slová κλείετε τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων sú metaforou a znamenajú asi toľko, že zákonníci a farizeji držia vo svojich rukách „kľúč poznania“¹⁶³, teda poznajú Písmo a vykladajú ho. Tento kľúč môže otvoriť

¹⁵⁹ V prospech tohto tvrdenia hovorí aj porovnanie s ostatnými synoptickými evanjeliami, kde tiež nachádzame podobné „beda“.

¹⁶⁰ Farmer, *Reflection upon „the Historical Perimeters for Understanding the Aims of Jesus“*, 75

¹⁶¹ Lk 11,52

¹⁶² Gundry, *Matthew*, 460

¹⁶³ Lk 11,52

brány kráľovstva Božieho. Farizeji a zákonníci ho ale nevyužívajú k tomu, aby ľuďom pomáhali vstúpiť do tohto kráľovstva, ale naopak kráľovstvo Božie pred ľuďmi zatvárajú a nedovolia im, aby do neho vstúpili. Títo náboženský predstavitelia majú všetky predpoklady k tomu, aby do kráľovstva nebeského vstúpili, ale nerobia tak, ba čo viac, nedovoľujú ani druhým, aby do neho vošli. Namiesto toho, aby sa plne spoľahli na Ježiša a jeho konanie, vyzývajú pohanov, aby dodržiavali Tóru.¹⁶⁴ Ich konanie má potom dvojitý účinok: bráni im vstúpiť do kráľovstva a bráni v tom aj druhým ľuďom. Obrat „vojst' do kráľovstva nebeského“ vychádza z tradície exodu a obsadenia zaslúbenej zeme.¹⁶⁵ Pre človeka je vstúpenie do kráľovstva nebeského požehnaním.¹⁶⁶

Termín τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν môžeme interpretovať aj ako akúsi sféru pôsobenia kráľovstva v prítomnosti. Kým Lukáš hovorí o činnosti zákonníkov a farizejov v minulosti, Matúš túto otázku sprítomňuje. Matúšov Ježiš nehovorí o zatvorených dverách, ako tomu je o Lukáša, ale dvere sú stále otvorené. Problémom ale je, že zákonníci a farizeji do nich nevchádzajú a bránia v tom aj druhým.¹⁶⁷

Verš 14

Grécky text a vlastný preklad:

Οὐαὶ δὲ ὑμῖν, γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι ὑποκριταί, ὅτι κατεσθίετε τὰς οἰκίας τῶν χηρῶν, καὶ προφάσει μακρὰ προσευχόμενοι· διὰ τοῦτο λήψεσθε περισσότερον κρίμα.

*Beda však vám, zákonníci a farizeji, pokrytci, pretože vyžierate domy vdov pod zámienkou dlhých modlitieb; preto poniesiete ťažší súd.*¹⁶⁸

V tomto výroku Ježiš kritizuje neetické správanie farizejov a zákonníkov, ktorí zneužívali situáciu vdov a obohacovali sa z ich majetku.¹⁶⁹

κατεσθίετε v tomto prípade neznamená len vyžierať v zmysle jesť potravu, ale vzťahuje sa tu aj na kradnutie a zneužívanie peňazí a majetku.

¹⁶⁴ Powell, *The Evolution of the Gospel*, 180

¹⁶⁵ Pozri Joz 19,49.51

¹⁶⁶ Pokorný, *Ježiš Nazaretský*, 78

¹⁶⁷ Gundry, *Matthew*, 460

¹⁶⁸ Pozri kapitolu 2. Textová kritika

¹⁶⁹ Pozri kapitolu 8. Historické súvislosti

Verš 15

Grécky text a vlastný preklad:

Οὐαὶ ὑμῖν, γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι ὑποκριταί, ὅτι περιάγετε τὴν θάλασσαν καὶ τὴν ξηρὰν ποιῆσαι ἓνα προσήλυτον, καὶ ὅταν γένηται ποιεῖτε αὐτὸν υἱὸν γεέννης διπλότερον ὑμῶν.

Beda vám zákonníci a farizeji, pokrytci, pretože obchádzate more i suché zem, aby ste získali jedného novoverca a keď sa ním stane, učinite z neho dvakrát horšieho syna pekla ako ste vy.

V druhom οὐαὶ Ježiš kritizuje misijnú činnosť farizejov a zákonníkov. Terčom kritiky tu však nie je samotné misijné úsilie, ktoré je samo o sebe správne a dobré, ale jeho výsledok. Ľudia, ktorí sa vďaka tomuto snaženiu obrátili, sa zmenili k horšiemu. Nemusí to automaticky znamenať, že by farizeji a zákonníci chceli vedome spraviť z pohanov horších ľudí, alebo že by im vedome zvestovali prekrútenú pravdu o Bohu. Podstatný je v tomto prípade fakt, že ich premieňali na svoj obraz. Z týchto ľudí sa stali synovia pekla, čo poukazuje na výsledok tohto misijného snaženia a znamená to asi toľko, že týchto konvertitov čaká strašný údel.

Slovné spojenie τὴν θάλασσαν καὶ τὴν ξηρὰν by mohlo vychádzať z Jon 1,9. Použitie starozmluvnej frazeológie by nebolo ničím výnimočným, pretože Matúš z nej vychádza aj na iných miestach.¹⁷⁰

Ježiš, syn Boží hovorí, že každý jeho protivník je υἱὸς γεέννης. To sa potvrdzuje aj tým, že rovnako ako diabol (4.1-11) aj jeho protivníci od neho žiadajú znamenie (12,38, 16,1-5, 27,40.42).¹⁷¹

Skutočnosť, že títo synovia pekla sú podľa textu dva razy horší, by mohla odkazovať na fakt, že noví členovia náboženskej skupiny často dodržiavajú rôzne nariadenia a zásady omnoho striktnjšie. Ich náboženský život je v tejto prvotnej fáze intenzívnejší ako život ľudí, ktorí ich priviedli k obráteniu. Powell na druhej strane hovorí, že človek nemôže byť dvoj alebo trojnásobný syn pekla a toto zveličenie vyjadruje smútok z odsúdenia.¹⁷² Podľa Gundryho je takto ironicky vyjadrený dvojnásobne nešťastný výsledok ich snaženia.¹⁷³

¹⁷⁰ Gundry, *Matthew*, 461

¹⁷¹ Bauer, *The Structure of Matthew's Gospel*, 69

¹⁷² Powell, *The Evolution of the Gospel*, 180

¹⁷³ Gundry, *Matthew*, 461

Verš 16

Grécky text a vlastný preklad:

Οὐαὶ ὑμῖν, ὀδηγοὶ τυφλοὶ οἱ λέγοντες· ὅς ἂν ὁμώσει ἐν τῷ ναῷ, οὐδέν ἐστιν· ὅς δ' ἂν ὁμώσει ἐν τῷ χρυσῷ τοῦ ναοῦ, ὀφείλει.

Beda vám, slepí vodcovia, ktorí hovoria: Kto by prisahal na chrám, nič to nie je; kto by však prisahal na zlato chrámu, je viazaný.

Úvodné označenie ὀδηγοὶ τυφλοὶ odkazuje k Mt 15,14. Na tomto mieste dobre zapadá do kontextu predchádzajúceho a nasledujúceho výroku. V.15 popisoval misijnú prácu zákonníkov a farizejov, ktorá mala negatívne výsledky. Po tomto označení zase čítame o ich nesprávnom učení.¹⁷⁴

Ako už bolo spomenuté, v Ježišovej dobe poznali židovskí učitelia interpretačné pravidlo „väčšieho a menšieho“ alebo „ťažkého a ľahkého“. Podľa tohto pravidla boli rozdelené aj objekty, na ktoré sa prisahalo. Ježiš vo svojej kritike odsudzuje nesprávnu aplikáciu tohto pravidla. Títo vodcovia národa nesprávne rozlišovali medzi zlatom a chrámom a tiež medzi darom a oltárom. Domnievali sa, že ten, kto prisahá na menej sväté objekty sa nezaväzuje do tej miery ako niekto, kto prisahá na svätejšie objekty. Ježiš nakoniec poukazuje na to, že nech človek prisahá na akýkoľvek svätý objekt, zaväzuje ho to, pretože v skutočnosti vyslovuje prísahu v prítomnosti Boha.

Verš 17–22

Grécky text a vlastný preklad:

μωροὶ καὶ τυφλοί, τίς γὰρ μείζων ἐστίν, ὁ χρυσὸς ἢ ὁ ναὸς ὁ ἀγιάσας τὸν χρυσόν;

Blázni a slepci, čo je totiž väčšie, zlato, alebo chrám, ktorý posväcuje zlato?

καὶ· ὅς ἂν ὁμώσει ἐν τῷ θυσιαστηρίῳ, οὐδέν ἐστιν· ὅς δ' ἂν ὁμώσει ἐν τῷ δώρῳ τῷ ἐπάνω αὐτοῦ, ὀφείλει.

Alebo: kto by prisahal na oltár, nič to nie je; kto by však prisahal na obeť na ňom, je viazaný.

τυφλοί, τί γὰρ μείζων, τὸ δῶρον ἢ τὸ θυσιαστήριον τὸ ἀγιάζον τὸ δῶρον;

Slepci, čo je totiž väčšie, obeť, alebo oltár, ktorý posväcuje obeť?

ὁ οὖν ὁμώσας ἐν τῷ θυσιαστηρίῳ ὁμνύει ἐν αὐτῷ καὶ ἐν πᾶσι τοῖς ἐπάνω αὐτοῦ·

Kto teda prisahá na oltár, prisahá na neho a na všetko, čo je na ňom;

¹⁷⁴ Gundry, *Matthew*, 462

καὶ ὁ ὁμόσας ἐν τῷ ναῷ ὁμνῶν ἐν αὐτῷ καὶ ἐν τῷ κατοικοῦντι αὐτόν,
a kto prisahá na chrám, prisahá na nebo a na toho, ktorý v ňom prebýva,
καὶ ὁ ὁμόσας ἐν τῷ οὐρανῷ ὁμνῶν ἐν τῷ θρόνῳ τοῦ θεοῦ καὶ ἐν τῷ
καθημένῳ ἐπάνω αὐτοῦ.

a kto prisahá na nebo, prisahá na trón Boží a na toho, ktorý na ňom sedí.

Text nadväzuje na výrok z v.16 a zákonníkom a farizejom sa vyčíta, že ich učenie je príliš nedbalé. V tejto stati nachádzame dve narážky na Starú zmluvu a síce vo v.19, ktorý odkazuje na 2 M 29,37 a vo v.22, kde zaznieva Iz 66,1.

Je zaujímavé, že Ježiš tu oslovuje svojich odporcov práve slovom *μωροὶ*, čo by sa mohlo zdať v rozpore so zákazom v Mt 5,22: „ὄς δ' ἂν εἴπῃ· μωρέ, ἐνοχος ἔσται εἰς τὴν γέενναν τοῦ πυρός.“ Tento zákaz bol ale adresovaný učeníkom, ktorí nemali takto hanlivo nazývať svojho „brata“. Na tomto mieste Ježiš v polemike oslovuje zákonníkov a farizejov a mohlo by sa teda jednať o inú situáciu.¹⁷⁵

Keď čítame tento text, vynára sa tiež otázka, či nie je v rozpore s 5,34, kde Ježiš zakazuje prísahu ako takú. Toto zdanlivé protirečenie mohlo vzniknúť na základe použitia rôznych prameňov. Ako viac pravdepodobné sa ale javí vysvetlenie, ktoré hovorí, že ťažiskom tejto Ježišovej reči nie je ani tak prísaha, ako skôr skutočnosť, že zákonníci a farizeji pokrytecky rozlišovali záväznosť prísahy.¹⁷⁶ Nie je to teda kritika prísahy ako takej, ale skôr mylnej interpretácie a učenia.

Verš 23

Grécky text a vlastný preklad:

Οὐαὶ ὑμῖν, γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι ὑποκριταί, ὅτι ἀποδεκατοῦτε τὸ ἡδύοσμον καὶ τὸ ἄνηθον καὶ τὸ κύμινον καὶ ἀφήκατε τὰ βαρύτερα τοῦ νόμου, τὴν κρίσιν καὶ τὸ ἔλεος καὶ τὴν πίστιν· ταῦτα [δὲ] ἔδει ποιῆσαι κακτεῖνα μὴ ἀφιέναι.

Beda vám, zákonníci a farizeji, pokrytci, pretože dávate desiatky z kôpru a rasce a opustili ste dôležitejšie v zákone, spravodlivosť, milosrdenstvo a vernosť; toto však bolo treba činiť a tamto neopustiť.

Slovné spojenie τὰ βαρύτερα τοῦ νόμου odkazuje na v.4, kde sa hovorí o φορτία βαρέα. Opakuje sa tu teda podobný motív, ale v iných súvislostiach.

Desiatky sa podľa 5M 14,23 mali dávať z obilia, muštu a oleja, ale nikde sa nespomína príkaz odovzdávať desatinu zo spomínaných korenín, teda z mäty, kôpru a rasce. Farizeji a zákonníci odovzdávali desiatky aj z týchto plodín na základe

¹⁷⁵ Gundry, *Matthew*, 463

¹⁷⁶ Gundry, *Matthew*, 463

vlastného výkladu zákona. Títo náboženský vodcovia rozdeľovali aj príkazy na rôzne skupiny. Časť príkazov tak bola určená len pre „zasvätených“, teda tých, ktorí sa rozhodli pre plné dodržiavanie zákona. Tieto zákony mali veľký význam a veľkú váhu, pretože boli znakom akejsi dokonalosti. Ježiš však vyhlasuje, že takéto zmýšľanie je mylné. Tieto „významné“ zákony sú zanedbateľné v porovnaní s požiadavkami, ktoré majú skutočnú váhu – spravodlivosť, milosrdenstvo a vernosť. Tieto požiadavky sú dôležitejšie, pričom to neznamená, že sú ťažšie. Majú proste väčší význam, sú dôležitejšie.¹⁷⁷

Spravodlivosť (alebo právo) a milosrdenstvo sú v Starej zmluve dôležité pojmy, ktoré sú si blízke. Kým Rimania uprednostňovali bohatých a mocných, zákony Písma mali za úlohu chrániť chudobných a slabých. Neboli to len nejaké abstraktné koncepty, ale mali byť praktizované v každodennom živote.

Vernosť je pojem, ktorý vypovedá predovšetkým o vzťahu, aký by mal existovať medzi Bohom a jeho ľuďmi. Ježiš ju od svojich nasledovníkov vždy vyžadoval.¹⁷⁸ Ježišovi „protivníci sú vykreslení ako neverní voči Božiemu povolaniu a jeho zmluve.“¹⁷⁹ Kým spravodlivosť a milosrdenstvo hovoria o vzťahu medzi ľuďmi navzájom, tretí pojem vypovedá o vzťahu človeka s Bohom.

Ježiš neznižuje význam zákona a ukazuje, že aj na dodržiavanie zákona sa človek musí pozeráť v širších súvislostiach. Aplikovanie zákona má ísť ruka v ruku so spravodlivosťou, milosrdenstvom a vernosťou. Tieto hodnoty majú totiž väčšiu, môžeme dokonca povedať, že najväčšiu váhu. Takéto tvrdenie podporuje aj paralelný text v Lk 11,42, kde sa píše: „... ale spravodlivosť a Božiu lásku obchádzate!“ Matúš pojem Božia láska nahradzuje pojmom milosrdenstvo a pridáva k tomu pojem vernosť.¹⁸⁰ Je zrejmé, že zákon bez spravodlivosti, milosrdenstva a vernosti nemá veľký úžitok. Význam má vtedy, keď napomáha k spravodlivosti a slúži láske.

¹⁷⁷ Gundry, *Matthew*, 464

¹⁷⁸ Pozri Mt 16,24

¹⁷⁹ Bauer, *The Structure of Matthew's Gospel*, 106

¹⁸⁰ Gundry, *Matthew*, 464

Verš 24

Grécky text a vlastný preklad:

ὁδηγοὶ τυφλοὶ, οἱ διῦλίζοντες τὸν κώνωπα, τὴν δὲ κάμηλον καταπίνοντες.

Slepi vodcovia, ktorí cedíte komára, ľavu však prehltnete.

Úvodné oslovenie ὁδηγοὶ τυφλοὶ je rovnaké ako vo v.16. Znovu sa tu teda pripomína téma, ktorá je v pozadí celej polemiky – nesprávne učenie zákonníkov a farizejov. Ježiš tu zveličuje ustanovenie zákona a zároveň tu zosilňuje znenie štvrtého οὐαὶ. Brooks považuje tento verš za zhrnutie v.23, teda štvrtého οὐαὶ.¹⁸¹

Zákonníci a farizeji sú obvinení, že najmenší bežný hmyz (komár) cedia, ale ľavu, ktorá bola najväčším zvierat'om, prehltajú. To, že Ježiš dáva do kontrastu s komárom práve ľavu je o to sarkastickejšie, že ľava je v učení Starej zmluvy nečisté zviera. Matúš teda aj na tomto mieste odkazuje k textu Písma.¹⁸²

Ježiš v tomto prípade zveličuje, aby jasne poukázal na nedôslednosť používania zákona zo strany farizejov a zákonníkov, ktorí lipli na menej podstatných detailoch zákona a pritom zanedbávali najdôležitejšiu časť a podstatu zákona. Niektorí odborníci sa domnievajú, že Ježiš na tomto mieste vyjadruje k otázke rituálnej čistoty potravy a vyhlasuje ju za rituálne neutrálnu. Kontext však v mojom ponímaní hovorí skôr pre interpretáciu, podľa ktorej je tento výrok zovšeobecneným pohľadom na zákon ako taký.¹⁸³

Verš 25

Grécky text a vlastný preklad:

Οὐαὶ ὑμῖν, γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι ὑποκριταί, ὅτι καθαρίζετε τὸ ἕξωθεν τοῦ ποτηρίου καὶ τῆς παροψίδος, ἔσωθεν δὲ γέμουσιν ἐξ ἀρπαγῆς καὶ ἀκρασίας.

Beda vám, zákonníci a farizeji, pokrytci, pretože čistíte vonkajšok pohára a misy, vnútri sú však plné chamtivosti a pôžitkárstva.

Piate οὐαὶ otvára otázku čistoty. Otázne je, či sa tu hovorí rituálnej, teda vonkajšej alebo morálnej, čiže vnútornej čistote, aj keď pri interpretácii sa ponúka skôr morálna rovina textu. Pre takýto výklad hovoria aspoň dve skutočnosti. Za prvé, Lukáš tieto slová prenáša do morálnej roviny¹⁸⁴ a za druhé, nádoby sú plné ἀρπαγῆς καὶ ἀκρασίας a nejedná sa teda o nejakú hmatateľnú špinu.¹⁸⁵

¹⁸¹ Brooks, *Matthew's Community*, 69

¹⁸² O ľave sa konkrétne hovorí ako o nečistom zvierati v 3M 11,4

¹⁸³ Porovnaj Mk 2,27

¹⁸⁴ Pozri Lk 11,39

¹⁸⁵ Gundry, *Matthew*, 465

Čistenie čiaš a misiek sa praktizovalo z náboženských ale aj hygienických dôvodov. Na tomto mieste sa jasne prehlasuje, že dôležité nie je len to, aby nádoba bola pred použitím vyčistená, ale pozornosť treba venovať aj tomu, aký je jej obsah. Vyčistenie obalu nie je zárukou hodnotnej potravy.

Verš 26

Grécky text a vlastný preklad:

Φαρισαῖε τυφλέ, καθάρισον πρῶτον τὸ ἐντὸς τοῦ ποτηρίου, ἵνα γένηται καὶ τὸ ἐκτὸς αὐτοῦ καθαρόν.

Slepý farizeju, vyčisti najprv vnútro pohára, aby bol čistý aj jeho vonkajšok.

Tento verš začína oslovením v singulári, ktorý je tu použitý na zvýraznenie napomenutia a je tu podobnosť s v.16 a 24. Matúš zrejme prešiel z plurálu k singuláru, aby bolo zrejmé, že slová τὸ ἔξωθεν τοῦ ποτηρίου καὶ τῆς παροψίδος hovoria o náboženských predstaviteľoch. Aj z kontextu môžeme povedať, že adresáti tohto οὐαὶ sú aj tento raz tí istí ako v prípade ostatných οὐαὶ.

Samotný príkaz používa nelogickú argumentáciu, čo vidíme aj na skutočnosti, že Lukáš ju zahmlieva slovami: „Vy blázni, či ten, čo stvoril vonkajšok, nestvoril aj vnútro?“ (11,40)¹⁸⁶

Tento príkaz môže byť znovu interpretovaný dvojakým spôsobom. Za prvé, môže byť pochopený doslovne, v rituálnej rovine. Nestačí len vyčistiť nádobu zvonku, treba dbať aj na čistotu jej obsahu.¹⁸⁷ Za druhé, tento výrok môže byť pochopený ako metafora, v morálnej rovine. Čaše a misky potom symbolizujú farizejov a zákonníkov, ktorí sa síce javia navonok ako čisti a dôsledne dbajú na to, aby sa nepoškvrnili, ale vo vnútri sú plní nečistoty. Sú preto vyzvaní, aby vstúpili do svojho srdca a odstránili z neho všetku nečistotu, pretože nestačí mať čistý zovňajšok. Správne môže konať človek len vtedy, keď sú jeho činy v súlade s jeho vnútorným postojom.¹⁸⁸ Tento výklad textu je podporený spomínaným oslovením v singulári a tiež aj kontextom predchádzajúceho a nasledujúceho verša.

¹⁸⁶ Powell, *The Evolution of the Gospel*, 181

¹⁸⁷ Takto môže byť skôr pochopený text u Lk 11,40-41, ale aj v tomto prípade je to do veľkej miery diskutabilné.

¹⁸⁸ Porovnaj Mt 7,17-18; 12,33-35; 15,7-9

Verš 27

Grécky text a vlastný preklad:

Οὐαὶ ὑμῖν, γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι ὑποκριταί, ὅτι παρομοιάζετε τάφοις κεκοιναμένοις, οἵτινες ἔξωθεν μὲν φαίνονται ὡραῖοι, ἔσωθεν δὲ γέμουσιν ὁστέων νεκρῶν καὶ πάσης ἀκαθαρσίας.

Beda vám, zákonníci a farizeji, pokrytci, ktorí vyzeráte ako vybielené hroby, ktoré sa zvonku síce zdajú byť pekné, zvnútra sú však plné kostí mŕtvych a rôznej nečistoty.

V predposlednom οὐαὶ sa znovu opakuje predošlý motív ἔξωθεν a ἔσωθεν. Powell sa preto domnieva, že táto časť „mohla vzniknúť ako alternatíva k v.25-26, ktoré boli zložité a nezrozumiteľné.“¹⁸⁹ Zákonníci a farizeji sú napomenutí, že navonok sú krásni ako hroby, ktoré sa každý rok bielili a boli teda udržiavané, ale pritom obsahujú len kosti a nečistotu. Ak sa žid dotkol takéhoto hrobu, tak sa rituálne znečistil. Čistota zákonníkov a farizejov však v tomto prípade bola pre ľudí lákavá, neplnila výstražnú funkciu. Zákonníci a farizeji to využívali vo svoj prospech. Pre ľudí teda tieto skupiny neboli prínosom, pretože to, čo bolo v ich vnútri, neprinášalo úžitok. Boli to len kosti a špina.

Toto konanie môžeme nazvať ako pokrytecké. Zákonníci a farizeji robili všetko preto, aby navonok pôsobili bezúhonne a učene. Podriadovali tomu svoje správanie, konanie a reč. Ich srdce však bolo zatvrdnuté. Zachovávali zákony, ktoré v ľudoch budili údiv a obdiv, ale nepoznali spravodlivosť, milosrdenstvo a vernosť.¹⁹⁰ Ich konanie bolo preto tvrdé, na ľudí nakladali ťažké bremená, ale neboli im ochotní s nimi pomôcť. Zároveň ich činy boli v rozpore s ich slovami.¹⁹¹ Tento text o pokrytctve je v súlade s 6,24, kde Ježiš hovorí, že nikto nemôže slúžiť dvom Pánom. Zákonníci a farizeji tento stav zakrývali maskou, aby navonok vyzerali zbožne a spravodlivo. Správali sa pokrytecky.¹⁹²

Ježiš v 5,48 svojich nasledovníkov vyzval, aby boli dokonalí. Poklad človeka je tam, kde je aj jeho srdce. Ďalej sa píše, že sviecou tela je oko a je treba hľadať v prvom rade kráľovstvo Božie a jeho spravodlivosť.¹⁹³ Aj tieto verše poukazujú na skutočnosť, že človek má byť priamy, úprimný, mal by sa upriamiť predovšetkým na

¹⁸⁹ Powell, *The Evolution of the Gospel*, 181

¹⁹⁰ Pozri v.23

¹⁹¹ Pozri v.3

¹⁹² Matera, *New Testament Theology*, 34

¹⁹³ Pozri 6,19-21.22-23.24-33

hodnoty, ktoré sú trvalé a nemal by si zakladať na úspechoch, ktoré môže dosiahnuť na tomto svete.¹⁹⁴

Keby sme tento verš chápali ako paralelný k v.25, tak slová ὀστέων νεκρῶν καὶ πάσης ἀκαθαρσίας môžeme chápať ako ἀρπαγῆς καὶ ἀκρασίας.

Verš 28

Grécky text a vlastný preklad:

οὕτως καὶ ὑμεῖς ἔξωθεν μὲν φαίνεσθε τοῖς ἀνθρώποις δίκαιοι, ἔσωθεν δὲ ἐστε μεστοὶ ὑποκρίσεως καὶ ἀνομίας.

Tak aj vy sa zvonku síce zdáte byť spravodlivými ľuďmi, zvnútra ste však plní pokrytectva a nepravosti.

V tomto verši sa opakuje motív z predchádzajúceho verša. Niektorí bádatelia sa domnievajú, že Matúš ho prevzal z ústnej tradície. Ďalší zase vyslovili názor, že autor evanjelia ho dopísal ako zhrnutie v.27.¹⁹⁵ Existuje však aj interpretácia, podľa ktorej bol tento verš Matúšom doplnený ako vysvetlenie predchádzajúceho obrazného vyjadrenia.¹⁹⁶

Farizeji a zákonníci predstavovali pre ľudí rovnako ako hroby hrozbu, pretože vo vnútri boli skazení. V súlade s v.15 môžeme povedať, že ľudia sa po stretnutí s nimi nemenili k lepšiemu, napriek tomu, že ich zovňajšok bol čistý a očakávania boli teda presne opačné. V tomto verši sa explicitne hovorí, že zákonníci a farizeji sú vo svojom vnútri plní ὑποκρίσεως. Použité slovo pripomína úvodné oslovenia, ktoré sú šesť krát v znení: Οὐαὶ ὑμῖν, γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι ὑποκριταί. Zároveň ponúka aj možnú interpretáciu metafory ὀστέων νεκρῶν z predchádzajúceho verša.¹⁹⁷

Verš 29

Grécky text a vlastný preklad:

Οὐαὶ ὑμῖν, γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι ὑποκριταί, ὅτι οἰκοδομεῖτε τοὺς τάφους τῶν προφητῶν καὶ κοσμεῖτε τὰ μνημεῖα τῶν δικαίων,

Beda vám, zákonníci a farizeji, pokrytci, pretože staviate hroby prorokov a zdobíte pomníky spravodlivých

Opakuje sa tu motív hrobu, ale tento krát v inej súvislosti. Hovorí sa o významných hroboch, do ktorých boli pochovaní proroci a spravodliví. Tieto hroby boli predmetom úcty a bolo o ne náležite postarané. Farizeji a zákonníci si ich

¹⁹⁴ Matera, *New Testament Theology*, 34

¹⁹⁵ Brooks, *Matthew's Community*, 66

¹⁹⁶ Gundry, *Matthew*, 467

¹⁹⁷ Gundry, *Matthew*, 467

uctievali, čím sa pokúšali navodiť dojem, že ak by žili v ich dobe, nezachovali by sa k nim rovnako ako ich otcovia. Proroci a spravodliví predstavujú skupinu ľudí, ktorí boli oddaní Bohu. Tieto skupiny tu stoja v kontraste k učiteľom, ktorých chápanie zákona je nesprávne.

Verš 30

Grécky text a vlastný preklad:

καὶ λέγετε· εἰ ἤμεθα ἐν ταῖς ἡμέραις τῶν πατέρων ἡμῶν, οὐκ ἂν ἤμεθα αὐτῶν κοινωνοὶ ἐν τῷ αἵματι τῶν προφητῶν.

a hovoríte: Keby sme boli v dňoch našich otcov, nemali by sme ich spoluúčastníci na krvi prorokov.

Matúš tieto slová sprítomňuje použitím prízmeného tvaru slovesa, čím ešte viac zdôrazňuje skutočnosť, že slová zákonníkov a farizejov boli v rozpore s ich skutkami. Kým na tomto mieste tvrdia, že by nekonali tak ako ich otcovia, už o chvíľu budú usvedčení z toho, že to nie je pravda.¹⁹⁸

V kontexte týchto slov vyvstáva otázka, či takýto výklad nie je v rozpore s v.29. Gundry podotýka, že skutočnosť, že zákonníci a farizeji prorokom a spravodlivým stavali hrobky a ozdobovali ich, nemusí nutne znamenať, že odmietali kruté činy svojich otcov. Naopak to môže poukazovať na fakt, že s takýmto konaním súhlasili a zdieľali rovnaké presvedčenie. V Oriente mohlo budovanie hrobov vyjadrovať skutočnosť, že vina je zdieľaná.¹⁹⁹ Napriek tomu sa však prikláňam k novozmluvníkom, ktorí sú presvedčení, že zákonníci a farizeji sa hájili slovami o stavaní hrobov a snažili sa tak dištancovať od konania svojich predkov.

Verš 31

Vlastný preklad:

ὥστε μαρτυρεῖτε ἑαυτοῖς ὅτι υἱοὶ ἐστε τῶν φονευσάντων τοὺς προφήτας.

Tak svedčíte sami, že ste synovia tých, ktorí vraždili prorokov.

Slová ὥστε μαρτυρεῖτε ἑαυτοῖς vykladajú niektorí novozmluvníci v kontexte skutočnosti, že zákonníci a farizeji odmietli Ježiša. Tým potvrdzujú, že sú skutočne potomkami ľudí, čo vraždili prorokov a svedčia tak sami proti sebe. Dôraz sa tu teraz z ich otcov presúva na nich a tým sa aj zosilňuje obvinenie namierené proti týmto náboženským predstaviteľom.

¹⁹⁸ Porovnaj v.32.34-37

¹⁹⁹ Gundry, *Matthew*, 468

Verš 32

Grécky text a vlastný preklad:

καὶ ὑμεῖς πληρώσατε τὸ μέτρον τῶν πατέρων ὑμῶν.

Naplňte aj vy mieru svojich otcov!

Zákonníkom a farizejom je s iróniou prikázané, aby dokončili dielo, ktoré začali ich predkovia. Je zrejmé, že výraz τὸ μέτρον je tu vo význame „činy, dielo, konanie“ a nenaráža sa tu na stavanie hrobov z predchádzajúceho verša. Tento príkaz je tiež svedčí o skutočnosti, že Matúš sa rád nechal inšpirovať textom Písma a „imituje tu prorocký štýl Starej zmluvy.“²⁰⁰

Pri výklade tohto textu Powell hovorí, že existujú dve skupiny prorokov, ktorých usmrtenie má za následok neodvratiteľný súd. V prvej skupine sú proroci z predchádzajúcich pokolení, ktorých vraždili otcovia zákonníkov a farizejov. V druhej sa potom nachádzajú proroci a učitelia múdrosti a zákonníci, ktorých k nim poslal Ježiš.²⁰¹ Práve na nich naplnia zákonníci a farizeji mieru svojich otcov. „Tieto dve skupiny bezpochyby korešpondujú s dvoma skupinami služobníkov, ktorých v podobenstve poslal majiteľ vinice²⁰² pred tým, ako poslal svojho syna.“²⁰³

Powell ďalej stotožňuje prvú skupinu prorokov s učeníkmi Jána Krstiteľa a druhú skupinu s Ježišovými nasledovníkmi. Tieto prenasledovania by teda zažila generácia pred pádom Jeruzalema a generácia, ktorá jej predchádzala. Takáto interpretácia textu je podľa mňa do veľkej miery otázná a nie je podložená dostatočne presvedčivými argumentmi. Uvedomuj si to aj Powell, keď na záver poznamenáva, že bádatelia nenašli žiadne „dôkazy výstavby hrobov v prvom storočí n.l., ktoré by boli výsledkom kajúceho konania.“²⁰⁴

Tento výrok môže byť chápaný ako výpoveď o Ježišovej smrti, ktorú zanedlho podstúpil a Matúš už na to odkazuje ako na udalosť minulú.²⁰⁵ K tomuto je však nutné dodať, že v synoptickej správe o Ježišovom procese farizejov nenachádzame a je takmer isté, že farizeji v Ježišovej dobe nezabíjali prorokov. Podobnú skúsenosť mali kresťania v prvých desaťročiach po Ježišovej smrti, kedy sa farizeji za Kristových nasledovníkov často postavili a pomohli im.²⁰⁶ Napriek tomu je nutné

²⁰⁰ Gundry, Matthew, 468. K ironickému štýlu prorociev v SZ pozri Iz 8,9-10.

²⁰¹ Pozri v.34

²⁰² Pozri 21,34.36

²⁰³ Powell, *The Evolution of the Gospel*, 182

²⁰⁴ Powell, *The Evolution of the Gospel*, 183

²⁰⁵ Meyer, *Appointed Deed, Appointed Doer*, 159

²⁰⁶ Flusser, *Ježiš*, 63-64, 210. Pozri tiež Sk 5,17-42; Sk 22,30-23,10. Flusser sa ďalej tiež odvoláva na správu Jozefusa, ktorý píše o tom, ako farizeji vyjadrili nesúhlas s tým, keď sadukaji nezákonne roku 62 n.l. popravili Jakuba v ďalších kresťanov. Farizeji sa odvolali ku kráľovi a dosiahli

poznamenat', že farizeji zabezpečovali pokoj a mier v národe rôznymi spôsobmi, čo potvrdzujú Skutky, kde čítame o tom, ako Pavel, ktorý bol farizej, prenasledoval kresťanov.

Text však napriek tomu môžeme vzťahnuť aj na pomery ranej cirkvi, kedy sa židia správali ku kresťanom nepriateľsky. Je pravdepodobné, že Matúš mal zo svojej perspektívy na mysli Ježiša aj raných kresťanov, ktorí si kvôli svojmu presvedčeniu od židov mnoho vytrpeli.

Verš 33

Grécky text a vlastný preklad:

ὄφεις, γεννήματα ἐχιδνῶν, πῶς φύγητε ἀπὸ τῆς κρίσεως τῆς γέννης;

Hadi, plemeno zmijí, ako by ste unikli pred pekelným súdom?

Oslovenie γεννήματα ἐχιδνῶν používal aj Ján Krstiteľ.²⁰⁷ Je možné, že Matúš sa takýmto spôsobom snažil spojiť zvesť a osud Jána Krstiteľa so zvesťou a osudom Ježiša.²⁰⁸ Znovu sa tu teda odkazuje na otcov zákonníkov a farizejov, ktorí sú prirovnaní k zmijam. Je zaujímavé, že na všetkých troch miestach u Matúša sa toto zvláštne oslovenie vzťahuje na farizejov.²⁰⁹

Viacerí novozmluvníci poznamenávajú, že otázka πῶς φύγητε ἀπὸ τῆς κρίσεως τῆς γέννης; je odvodená zo židovskej apokalyptickej literatúry. Toto tvrdenie je v súlade s Matúšovým štýlom reči, ktorá často vychádza zo Starej zmluvy. Ježiš tu zvestuje súd, ktorý zákonníci a farizeji nemôžu odvrátiť. Postihne ich rovnaký súd ako prozelytov, ktorých sami obrátili na svoj obraz.²¹⁰ Autor tým ešte zvýrazňuje veľkosť ich previnenia. Ako podotýka Reiser, Ježišova výzva k tomu, aby ľudia milovali Boha a blížnych, sa vodcom národa kvôli ich postoju stala nárekom (οὐαὶ) a výzvou k pokániu.²¹¹

Brooks považuje tento verš za zhrnutie v.29-32, teda posledného οὐαὶ.²¹² Motív súdu sa opakuje ešte vo v.38-39. Tieto slová by sa mohli vzťahnuť na všetky οὐαὶ, keďže sú zaradené na záver, ale zároveň ich môžeme interpretovať aj ako poslednú bodku za siedmym οὐαὶ.

odvolanie sadukajského veľkňaza. Aj Flusser však priznáva, že farizeji využívali podobné situácie, aby mohli bojovať proti sadukajom.

²⁰⁷ Pozri Mt 3,7

²⁰⁸ Porovnaj Mt 12,34

²⁰⁹ Gundry, *Matthew*, 469

²¹⁰ Pozri v.15

²¹¹ Reiser, *Jesus and Judgment*, 199

²¹² Brooks, *Matthew's Community*, 69

Verš 34

Grécky text a vlastný preklad:

Διὰ τοῦτο ἰδοὺ ἐγὼ ἀποστέλλω πρὸς ὑμᾶς προφήτας καὶ σοφοὺς καὶ γραμματεῖς· ἐξ αὐτῶν ἀποκτενεῖτε καὶ σταυρώσετε καὶ ἐξ αὐτῶν μαστιγώσετε ἐν ταῖς συναγωγαῖς ὑμῶν καὶ διώξετε ἀπὸ πόλεως εἰς πόλιν·

Preto hľa, ja posielam k vám prorokov a múdrych mužov a zákonníkov; niektorých z nich zabijete a ukrižujete a niektorých z nich zbičujete vo vašich synagógach a budete ich prenasledovať z mesta do mesta,

Slová ἰδοὺ ἐγὼ v úvode zvyrazňujú posolstvo nasledujúcich slov. Sloveso ἀποστέλλω je v prézente a nie vo futúre, čo by mohlo naznačovať, že autor vychádza z perspektívy ranej cirkvi, v ktorej proroci a učitelia a zákonníci aktívne pôsobili. Podľa takéhoto chápania tu teda Ježiš teda zo svojej perspektívy hovorí o budúcom dianí. Tak, ako on sám bol vydaný na smrť, aj jeho nasledovníci budú trpieť pre svoju vieru. To podporuje aj fakt, že v Mt 20,19 sa píše, že aj Ježiš bude zbičovaný a ukrižovaný. Mali by sme si však uvedomiť, že tieto slová sa viažu k Ježišovej službe a sú adresované zákonníkom a farizejom. Ak aj Ježiš povedal tieto slová ako predpoveď budúcich vecí, Matúš už len komentuje stav, ktorý nastal. Múdri mužovia a zákonníci už sú vyslaní do služby.²¹³

Adjektívum σοφὸς je u Matúša použité už len v 11,25. Označuje zrejme múdrych mužov, ktorí učili druhých ľuďí tomu, ako správne aplikovať kresťanské posolstvo v každodennom živote. Boli to teda akýsi učitelia múdrosti. Je zaujímavé, že kým v Mt 11,19 je s múdrosťou stotožnený Ježiš, teraz sa za múdrych považujú jeho nasledovníci. Sú rovnakí ako ich učiteľ. Zvláštne je aj označenie γραμματεῖς, ktoré sa u Matúša iba na tomto mieste používa vo vzťahu ku kresťanom.

Slová o bičovaní v synagógach majú paralelu v Mt 10,17. Odtiaľ sú aj pravdepodobne prevzaté. Fráza ἀπὸ πόλεως εἰς πόλιν pripomína Mt 10,23, kde Ježiš učeníkov, ktorých vyslal do služby, varuje, že budú prenasledovaní a budú musieť utekať z mesta do mesta. Tí, ktorí ich budú prenasledovať sú podľa tohto verša práve zákonníci a farizeji.²¹⁴

²¹³ Gundry, *Matthew*, 469-470. K vyslaniu do služby porovnaj Mt 28,19-20.

²¹⁴ Gundry, *Matthew*, 470

Verš 35

Grécky text a vlastný preklad:

ὅπως ἔλθῃ ἐφ' ὑμᾶς πᾶν αἷμα δίκαιον ἐκχυννόμενον ἐπὶ τῆς γῆς ἀπὸ τοῦ αἵματος Ἄβελ τοῦ δικαίου ἕως τοῦ αἵματος Ζαχαρίου υἱοῦ Βαραχίου, ὃν ἐφονεύσατε μεταξύ τοῦ ναοῦ καὶ τοῦ θυσιαστηρίου.

aby na vás prišla všetka spravodlivá krv prelievaná na zemi od krvi spravodlivého Ábela až po krv Zachariáša, syna Barachiášovho, ktorého ste zavraždili medzi chrámom a oltárom.

Podrobnejší exkurz o Ábelovi a Zachariášovi, synovi Barachiášovho som spravil v kapitole 8. Historické súvislosti a preto sa tu tejto otázke už nebudem venovať.

Zákonníci a farizeji sú tu nakoniec obvinení z toho, čo spáchali ich predkovia. Priepasť času medzi nimi sa stratila a oni sami sa stali tými, čo vraždia prorokov. Učitelia ľudu sú obvinení z toho, že prestúpili závažné prikázanie.²¹⁵ Ich činy ale neostanú nepotrešané. Budú za ne niesť následky.

Naplnenie súdu, o ktorom sa hovorí, vidí Powell v páde Jeruzalema, ktorý musí byť potrestaný za všetku krv, ktorú prelieval.²¹⁶ Gundry poukazuje na skutočnosť, že Matúš na tomto mieste nehovorí o οἶκος, ako je tomu u Lukáša²¹⁷, ale o ναός. Nie je to teda už dom Hospodinov.²¹⁸

Verš 36

Grécky text a vlastný preklad:

ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἥξει ταῦτα πάντα ἐπὶ τὴν γενεὰν ταύτην.

Amen hovorím vám, to všetko príde na toto pokolenie.

V tomto verši sa opakuje motív súdu. Tvrdenie je prehlásené s istotou a nevyžaduje si podloženie dôkazmi. Všetko, čo bolo povedané, je neodvratné.²¹⁹ Odôvodnenie súdu o ktorom sa hovorí sa nachádza vo v.34-35. Reč proti zákonníkom a farizejom je zakončená touto zvesťou o súde, ktorá ešte podčiarkuje závažnosť ich previnení. Otvára sa tu tiež téma, ktorá bude dominovať v nasledujúcej kapitole.²²⁰ Tá hovorí o čase konca a príchode Syna človeka.

Termínom τὴν γενεὰν Ježiš môže označovať poslucháčov, ktorým zvestuje prichádzajúci posledný súd. Do tohto negatívneho oslovenia „zahŕňa všetkých svojich

²¹⁵ Pozri Mt 5,21; 19,18

²¹⁶ Powell, *The Evolution of the Gospel*, 183

²¹⁷ Porovnaj Lk 11,51

²¹⁸ Gundry, *Matthew*, 471. Porovnaj v.38

²¹⁹ Powell, *The Evolution of the Gospel*, 180

²²⁰ Porovnaj Mt 34,8.33-34

súčasníkov, celý Izrael, všetkých zjednotených odporcov.²²¹ Toto oslovenie pochádza zo Starej zmluvy. Napr. v 1 M 7,1 označuje všetkých Noachových súčasníkov. Noach však medzi nich nepatrí, je považovaný za muža, ktorý „toto pokolenie“ vyzýval k pokániu.²²²

Naopak Gundry na základe v.35 tvrdí, že Matúš tento pojem chápe skôr kvalitatívne, ako skupinu všetkých neveriacich a bezbožných ľudí v celej histórii Izraela. Nejedná sa teda len o skupinu súčasníkov, ale napríklad aj generáciu otcov, ktorí zavraždili Zachariáša v dobe Starej zmluvy a ďalšie iné generácie.²²³

Toto vyjadrenie zapadá to Matúšovej línie zvestovania súdu a napomínania Izraela, ktorý je neverný a odvrátil sa od Boha.²²⁴ Z kontextu evanjelia a aj kontextu 23. kapitoly môžeme usúdiť, že Ježišom ohlásený súd sa vzťahuje na Izrael, na ľud vyvolený Bohom, ktorý má všetky predpoklady na to, aby žil verne a prijímal Božích prorokov, ale napriek tomu má zatvrdnuté srdce a nespráva sa tak, ako Boh od neho očakáva. Práve preto na neho príde súd.²²⁵

11.3. Plač nad Jeruzalemom

Verš 37

Grécky text a vlastný preklad:

Ἰερουσαλήμ Ἰερουσαλήμ, ἡ ἀποκτείνουσα τοὺς προφῆτας καὶ λιθοβολοῦσα τοὺς ἀπεσταλμένους πρὸς αὐτήν, ποσάκις ἠθέλησα ἐπισυναγαγεῖν τὰ τέκνα σου, ὡς τρόπον ὄρνις ἐπισυνάγει τὰ νοσσία αὐτῆς ὑπὸ τὰς πτέρυγας, καὶ οὐκ ἠθέλησατε.

Jeruzalem, Jeruzalem, ktorý zabíjaš prorokov a kameňuješ tých, ktorí boli poslaní k tebe, koľkokrát som chcel zhromaždiť tvoje deti, tak ako sliepka zhromažďuje svoje kuriatka pod krídla a nechceli ste.

Vo veršoch 37-39 zaznieva Ježišov nárek nad Jeruzalemom. Je to akési vyvrcholenie konfliktov medzi Ježišom a náboženskými vodcami v Jeruzaleme, ktorí zorganizovali jeho zatknutie a popravu. V celej 23. kapitole sa hovorí o hriechu Izraela a jeho predstaviteľov, ktorý viedol ku konfliktom medzi náboženskými vodcami a Ježišom, a ktorý bol príčinou ich následného konania. Nachádzame tu aj zvesť súdu a dôsledky, ktoré budú nasledovať.²²⁶

²²¹ Reiser, *Jesus and Judgment*, 215

²²² Reiser, *Jesus and Judgment*, 215

²²³ Gundry, *Matthew*, 472

²²⁴ Porovnaj napr. Mt 11,20-24, kde sa zvestuje súd nekajúcim izraelským mestám.

²²⁵ Wright, *Jesus and the Victory of God*, 329-331

²²⁶ Bauer, *The Structure of Matthew's Gospel*, 100

Vo verši sa hovorí o Jeruzaleme, ktorý vraždí Božích prorokov. Možnosť, že by sa tu mohlo odkazovať na prorokov, ktorí boli zavraždení v minulosti, Gundry vylučuje a tvrdí, že na základe v.34 môžeme za prorokov, o ktorých sa tu hovorí, považovať len raných kresťanov.²²⁷

Obraz sliepky, ktorá si pod svoje krídla zhromažďuje svoje kuriatka pochádza zo Starej zmluvy, kde sa o Bohu hovorí ako orlovi, ktorý sa stará o svoje mláďatá²²⁸ a krídla sú často symbolom Božej ochrany pred nepriateľom.²²⁹ Židia očakávali, že na konci času Boh zhromaždí svoj ľud. Ježiš však hovorí, že tým, že ho odmietli, premeškali dlho očakávaný okamih záchrany.

Táto metafora môže byť ale interpretovaná aj inými spôsobmi. Text ponúka viac, než len stotožnenie sa s obrazom Boha, ktorý sa stará o Izrael a túži ho zjednotiť pod svoje krídla. Slová τὰ τέκνα σου nemusia označovať celý Izrael, ale napríklad len ľudí alebo židovských vodcov, ktorí žili v Jeruzaleme. Matúš sa predsa zameriava hlavne na týchto vodcov, ktorí sídlili v Jeruzaleme. Verš preto môžeme chápať ako vyjadrenie Ježišovej túžby zachrániť Jeruzalem pred skazou.²³⁰

Deti Jeruzalema však môžu označovať aj zbory v pohanskom svete, ktoré chápali Jeruzalem ako svoju matku a chceli byť prijatí za jej kuriatka, ale boli odmietnutí. To viedlo k tomu, že Boh opustil chrám v Jeruzaleme a mesto bolo zničené.²³¹ Táto interpretácia sa zdá byť presvedčivá, pretože asi najviac berie do úvahy pomery doby, kedy bolo Matúšovo evanjelium napísané. Michaels však poznamenáva, že raná cirkev si uvedomovala, že Ježišovi a učeníkom záležalo na osude Jeruzalema, ale túto tradíciu prebrala už len mechanicky, nebola s ňou úplne stotožnená.²³² Môžeme tu namietať, že židokresťania v druhej polovici prvého storočia sa určite ešte silne orientovali na chrám, synagógu, ostatných židov a na tradíciu, z ktorej vyšli.²³³

Tento nárek teda môžeme chápať tromi spôsobmi. Za prvé, ako vyjadrenie skutočnosti, že Boh sa snažil ochrániť svoj ľud ako sliepka chráni kuriatka pod svojimi krídlami. Za druhé, ako Ježišove vyjadrenie ľútosti nad tým, že vodcovia Jeruzalema ho neprijímajú a rúčia sa do záhuby. Za tretie, ako smútok nad tým, že úsilie, aby všetky deti Jeruzalemského zboru boli zhromaždené pod jeho krídla, nebolo úspešné. Na záver by som rád dodal, že tento text nám pripomína

²²⁷ Gundry, *Matthew*, 473

²²⁸ Pozri 5 M 32,12; Iz 31,5

²²⁹ Pozri Ž 17,8; 57,2; 61,5; 63,8

²³⁰ Gundry, *Matthew*, 473

²³¹ Pozri v.38

²³² Michaels, *The Itinerant Jesus and His Home Town*, 192

²³³ Pozri kapitolu 7. Historický kontext Matúšovho zboru

podobenstvá, v ktorých pán vinice a nevestin otec poslali niekoľkých poslov, ktorí však boli odmietnutí.²³⁴

Verš 38

Grécky text a vlastný preklad:

ἰδοὺ ἀφίεται ὑμῖν ὁ οἶκος ὑμῶν ἔρημος.

Hľa, ponechaný je vám váš dom pustý.

Slová súdu sú prevzaté priamo z knihy proroka Jeremiáša.²³⁵ Slovo ὁ οἶκος tu môže označovať mesto Jeruzalem, jeho obyvateľov, alebo sa môže vzťahovať špecificky na chrám.²³⁶ Vykladači sa však väčšinou zhodujú v názore, že text hovorí o zničení chrámu.²³⁷ Nasvedčuje tomu aj kontext, keďže v úvode nasledujúcej kapitoly čítame, že Ježiš opustil chrám.²³⁸ Hlavný dôraz textu podľa Powella spočíva v tom, že chrám opustil sám Boh. V Mt 24,2 potom nachádzame explicitné proroctvo ex eventu o zničení Jeruzalema alebo chrámu.²³⁹

Podobné stanovisko zastáva aj Sanders, ktorý poukazuje na v.22, kde sa hovorí, že chrám je miestom, kde prebýva sám Boh. Rimania a ani nikto iný by preto nemohol chrám zničiť, keby ho Boh neopustil a sám ho nevydal napospas nivočeniu.²⁴⁰

Na slová o zničení chrámu sa môžeme pozrieť aj zo širšieho kontextu celého evanjelia. V +Ľ,6-7 je milosrdenstvo postavené nad úroveň chrámu. V 21,13 sa hovorí, že chrám sa stal pelešou lotrov. V 12,43-45 Ježiš hovorí, že keď sa démoni vrátia, tak stav bude horší, ako bol na začiatku a vzápätí sa prízvukuje, že tak to bude aj s týmto pokolením. V podobnom duchu sa v 21. kapitole nesie príbeh o uschnutom figovníku, podobenstvo dvoch synoch, o zlých vinohradníkoch a tiež podobenstvo o svadbe kráľovského syna v 22 kapitole. Chrám ako centrum izraelskej bohoslužby teda prestal plniť svoju funkciu a čaká ho súd.²⁴¹

Na druhej strane ale nachádzame v Matúšovi aj miesta, kde je chrám hodnotený kladne a kde stále funguje ako symbol nádeje. Po vyčistení chrámu Ježiš začal v 21,12-17 uzdravovať slepých a chromých, ktorí k nemu prišli. V 5,22-24 alebo aj v 8,4 Ježiš potvrdzuje úlohu, ktorú chrám plní. Je preto pravdepodobné, že aj po dobytí

²³⁴ Powell, *The Evolution of the Gospel*, 184

²³⁵ Pozri Jer 22,5

²³⁶ Gundry, *Matthew*, 473

²³⁷ Napr. aj Flusser, *Ježiš*, 210

²³⁸ Pozri Mt 24,1

²³⁹ Powell, *The Evolution of the Gospel*, 180,184

²⁴⁰ Sanders, *The Historical Figure of Jesus*, 259

²⁴¹ Wright, *Jesus and the Victory of God*, 334-335

Jeruzalema ostal chrám symbolom nádeje a budúceho očakávania.²⁴² Táto myšlienka je tiež v súlade s nasledujúcim veršom a 24. kapitolou, kde sa hovorí o príchode Syna človeka a očakávaní kráľovstva Božieho.

Verš 39

Grécky text a vlastný preklad:

λέγω γὰρ ὑμῖν, οὐ μὴ με ἴδητε ἀπ' ἄρτι ἕως ἂν εἴπητε· εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι κυρίου.

Hovorím vám totiž, nevidíte ma od dneška kým poviete: Požehnaný, ktorý prichádza v mene Pánovom.

Matúš v úvode používa časticu γὰρ, čo naznačuje, že podľa tohto verša je Jeruzalem zničený v dôsledku toho, že ho opustil Ježiš.²⁴³ Motív opustenia chrámu Ježišom sa tak tiahne od verša 38 po 24,1.

U Lukáša by sme tento výrok mohli skôr vzťahovať na slávnostný vstup do Jeruzalema.²⁴⁴ Predpoveď je naplnená vo chvíli Ježišovho slávnostného vstupu do Jeruzalema. Matúš ale tento výrok do svojho evanjelia zaraďuje až po vstupe do Jeruzalema, z čoho môžeme usúdiť, že hovorí o konci času, o príchode Syna človeka.²⁴⁵ Matúš zároveň vyjadruje nádej, že Izrael zmení svoj postoj.²⁴⁶

Spomenuté privítanie je citátom zo Ž 118,26, po ktorom v LXX nasleduje: θεὸς κύριος καὶ ἐπέφανεν ἡμῖν. Z toho vyplýva, Boh dá svetlo, zjaví sa až vtedy, keď Jeruzalem rozpozná Ježišovu božskú podstatu. „Kľúčové slová starozákonného textu sú vynechané a majú byť doplnené z pamäti, alebo boli vyškrtnuté.“²⁴⁷ Doplnenie slov nemuselo byť pre žida až takým problémom, pretože je to jeden zo žalmov, ktoré sa čítali počas Veľkej noci. Znovu sa tu teda potvrdzuje, že Matúšovo evanjelium je svojím spôsobom židovské a predpokladá, že jeho čitatelia starozmluvné odkazy poznajú.²⁴⁸

²⁴² Jones, *Matthew*, 61-63

²⁴³ Gundry, *Matthew*, 473

²⁴⁴ Pozri Lk 13,35

²⁴⁵ Porovna tiež Mt 24,39-31

²⁴⁶ Gundry, *Matthew*, 474

²⁴⁷ Powell, *The Evolution of the Gospel*, 184

²⁴⁸ Mrázek, *Komu je psáno Matoušovo evangelium*, 7

12. Facit exegézy

23. kapitola Matúšovho evanjelia predstavuje vrchol Ježišových sporov so židovskými predstaviteľmi. Matúš túto reč proti zákonníkom a farizejom, ktorá je v evanjeliách unikátna, vypracoval s ohľadom na situáciu a potreby svojich adresátov. Tými sú židokresťania v druhej polovici prvého storočia, ktorí zápasili o identitu svojej viery, keď na jednej strane cítili tlak zo strany židov a na druhej strane zo strany kresťanov z pohanov.

Text kapitoly, ktorý je ucelený, má svoje pevné miesto v kontexte. Nadväzuje na spory Ježiša so sadukajmi a farizejmi a po veľkej reči proti zákonníkom a farizejom ústi do plaču nad Jeruzalemom. Tento plač má apokalyptické črty a tvorí plynulý prechod k nasledujúcim kapitolám o konci času a príchode Syna človeka. Kapitolu môžeme vnímať ako jednu veľkú samostatnú Ježišovu reč.

V texte sa nachádza pomerne veľa literárnych prvkov, keďže sa jedná o Ježišovu reč, ktorá je u Matúša známa paralelizmami, či už synonymnými alebo antitetickými. Rukopisy majú prevažne snahu text zjednotiť po gramatickej a obsahovej stránke a zaujímavosťou je v.14, ktorá sa v najvýznamnejších rukopisoch nevyskytuje a môžeme preto povedať, že bol do textu neskôr doplnený.

Prvá časť kapitoly je adresovaná zástupcom a učeníkom. Ježiš hneď v úvode potvrdzuje postavenie zákonníkov a farizejov a podporuje ľudí v tom, aby ich počúvali. Vzápätí ich však kritizuje za to, že podľa svojich slov sami nekonajú. Namiesto toho im záleží na tom, aby o nich spoločnosť mala čo najlepšiu mienku. Toto konanie je výstrahou pre Kristových nasledovníkov, ktorí by mali byť skromní a nemali by sa povyšovať nad druhých. Tí, ktorí sa podľa toho budú riadiť a ponížia sa, budú nakoniec, v kontexte nasledujúcich kapitol môžeme povedať, že na konci času, povýšení.

Centrálnu časť kapitoly tvorí Ježišova reč voči zákonníkom a farizejom, ktorá sa skladá zo siedmich οὐαί. Ježiš tu na jednotlivých príkladoch poukazuje na ich nesprávne konanie, nesprávny výklad zákona a pokrytectvo, za ktoré ich aj kritizuje. Zákonníkom a farizejom je vytknuté, že zatvárajú nebeské kráľovstvo pred ľuďmi a sami do neho nevstupujú, že majú zlý vplyv na ľudí, že nesprávne interpretujú zákon, pretože dávajú dôrazy na menej podstatné nariadenia a to, čo je dôležité, prehliadajú a nakoniec aj to, že sa pretvarujú a rôznymi maskami zakrývajú to, čo v skutočnosti majú vo svojom vnútri. V poslednom οὐαί im Ježiš hovorí, že sú rovnakí ako ich otcovia, ktorí zabíjali prorokov a nakoniec im zvestuje súd, ktorý ich za spáchané činy čaká.

V časti, ktorú chápem ako súčasť alebo dodatok k siedmym οὐαί, Ježiš hovorí, že keď k nim pošle svojich nasledovníkov, budú ich zabíjať a prenasledovať a nakoniec na nich bude zoslaný spravodlivý súd.

Posledná, tretia časť kapitoly, je plačom nad Jeruzalemom, v ktorom Ježiš vyjadruje svoju ľútosť nad tým, že židia ho neprijali ako Mesiáša a neprijali ani jeho nasledovníkov. Poslednýkrát tu zaznieva zvesť o súde, ktorý je neodvratný. Ježiš odíde, ale Izrael ho znovu uvidí, keď zmení svoj postoj, prijme ho a vyzná: „Požehnaný, ktorý prichádza v mene Pánovom.“²⁴⁹

²⁴⁹ v.39

13. Záver

23. kapitolu Matúšovho evanjelia chápem ako samostatnú a ucelenú Ježišovu reč, ktorá sa skladá z troch častí. Prvá časť, ktorá je adresovaná zástupu a učeníkom, v úvode uznáva autoritu zákonníkov a farizejov, ale vzápätí na nich poukazuje ako na výstražný príklad nesprávneho konania. Celá kapitola sa nesie v duchu kritiky výkladu zákona zákonníkmi a farizejmi a len v tomto úvode nachádzame aj uznanie ich authority a učenia.

Významným textom v prvej časti kapitoly je výzva k pokore a poníženiu sa. Práve toto sú črty Ježišovho nasledovníka. Tie sú v kontraste s črtami zákonníkov a farizejov, ktorým záležalo na tom, aby boli uznávaní, a aby boli stredobodom pozornosti.

V ďalšej časti kapitoly prichádza sedem οὐαι. Táto hlavná časť by mohla byť kritikou, polemikou, odsúdením. Na základe štúdia prezentovaného v predchádzajúcich kapitolách ju chápem ako reč, polemiku alebo lepšie povedané ako polemickú reč proti zákonníkom a farizejom. Je pravdou, že zákonníci a farizeji sú neustále kritizovaní a označení za synov pekla alebo obielené hroby a zaznieva tu aj zvesť súdu. Táto Ježišova kritika ale bola odlišná od kritiky iných skupín, napríklad esejcov. Ježiš totiž uznával učenie zákonníkov a farizejov a považoval ich za Mojžišových nasledovníkov. To len potvrdzuje skutočnosť, že Ježiš „v zásade vychádzal z univerzálnej, nesektárskej podoby židovstva, ktorého filozofia a prax bola farizejská.“²⁵⁰

V podobnom duchu sa nesie aj plač nad Jeruzalemom. Ježiš obviňuje Jeruzalem z toho, že zabíjal prorokov a nedovolil, aby jeho deti boli zhromaždené pod jeho krídla. Zvestuje mu preto súd. Tento stav ale nie je konečný, spolu so slovami o súde zaznieva aj uistenie Jeruzalema o tom, že zmení svoj postoj a keď nakoniec v Ježišovi spozná očakávaného Mesiáša, znovu ho uvidí.

Toto zaslúbenie nie je možné prehliadnuť. Na začiatku reči sa teda objavuje uznanie authority zákonníkov a farizejov a ich učenia. Ďalej sú kritizovaní za svoje pokrytectvo a hriešne konanie. Nakoniec ale zaznieva proroctvo o tom, že Jeruzalem zmení svoj postoj a uvidí Syna človeka.

Aj táto štruktúra podľa mňa poukazuje na skutočnosť, že Ježiš zákonníkov a farizejov neodsudzuje. Polemizuje s nimi, kritizuje ich nesprávne chápanie zákona a hriešne skutky. Používa οὐαι a mnohé metafory, ktoré vyznievajú veľmi tvrdo a z pohľadu dnešného človeka možno až neprijateľne. Tento jazyk ale naznačuje, že

²⁵⁰ Flusser, *Ježiš*, 62

Ježiš sa usiloval o to, aby zákonníci a farizeji precitli, aby si neboli istí svojim postavením, aby si uvedomili, v akej situácii sa nachádzajú a odhodlali sa k zmene. Tak, ako Ježiš miloval svojich blížnych, miloval aj svojich nepriateľov, miloval aj zákonníkov a farizejov a nezatracoval ich. Na druhej strane konal spravodlivo, musel odsúdiť hriech, nesprávne konanie, nesprávnu orientáciu vo vzťahu k Bohu a k zákonu.

Takáto interpretácia je v súlade aj so situáciou Matúšovho zboru. Jeho členovia síce vychádzali zo židovskej tradície, uznávali ju, obhajovali ju pred kresťanmi z pohanov a nechceli sa jej vzdať, ale mali zároveň nové poznanie, prijali novú vieru a museli preto odolávať aj tlaku zo strany židov.

Tak ako adresáti evanjelia cítili pnutie dvoch rôznych pólov, tak aj dnes je poľa mňa interpretácia textu možná len vtedy, ak pochopíme vzťah medzi dvoma pólmi – medzi láskou, ktorá miluje a prijíma, ale zároveň je aj spravodlivá a preto tiež odsudzuje.

Uvedomujem si, že téma, ktorú som si vybral pre svoju diplomovú prácu je príliš obsiahla na to, aby sa dala dôkladnejšie vyčerpať v rozsahu takéhoto výkladu. Svoju prácu preto vnímam ako prvý krok, ktorý môže pomôcť oboznámiť sa s problematikou textu, s jeho základnými otázkami a dôrazmi a ktorý môže vyvolať nové podnety k ďalšiemu štúdiu. Samostatným krokom by potom mohlo byť tiež skúmanie dejín tradície. Takto by sa dalo pokračovať ďalej až k skúmaniu zvesti Písma, ktorá by mohla byť podnetom pre ďalšiu homiletickú prácu.

Zoznam použitých skratiek

BKR	Bible kralická
ČEP	Český ekumenický překlad
ESV	English Standard Version
KJV	King James Version
NAS	New American Standard Version
NIV	New International Version
NJB	New Jerusalem Bible
NKB	Nová kralická Bible
NKJ	New King James Version
NPK	Nádej pre každého (text in: Biblia s aplikáciami pre život)
Rím 1995	Slovenský katolícky preklad
SEvP	Slovenský evanjelický preklad

Použitá literatura

Monografie, články a komentáře

- Allison, Dale C., *Jesus of Nazareth: Millenarian Propeth*, Minneapolis: Fortress Press, 1998
- Bauckham, Richard J., *Did Jesus Wash His Disciples' Feet?*, in: Bruce Chilton, Evans A. Craig, *Authenticating the Activities of Jesus*, Boston: Brill Academic Publishers, 2002
- Bauer, David R., *The Structure of Matthew's Gospel: A Study in Literary Design*, Sheffield: Almond Press, 1989
- Bird, Michael F., *The Formation of the Gospels in the Setting of Early Christianity: The Jesus Tradition as Corporate Memory* [online]. Westminister Theological Journal 67/1 (2005), 113-194 (cit. 19.3.2008). URL: <http://www.biblicalstudies.org.uk/gospels.php>
- Brooks, Stephenson H., *Matthew's Community: The Evidence of His Special Sayings Material*, Sheffield: Sheffield Academic Press, 1987
- Carson, D. A., *Matthew: Expositor's Bible Commentary*, Grand Rapids: Zondervan Publishing House, 1984
- Davies, W. D., Allison, Dale C. Jr., *A Critical and Exegetical Commentary on the Gospel According to Saint Matthew*, zv.3, Edinburgh: T&T Clark, 1997
- Douglas, J. D., *Nový biblický slovník*, Praha: Návrat domů, 1996
- Evans, Craig A., *Authenticating the Activities of Jesus*, in: Bruce Chilton, Evans A. Craig, *Authenticating the Activities of Jesus*, Boston: Brill Academic Publishers, 2002
- Farmer, William R., *Reflection upon „the Historical Perimeters for Understanding the Aims of Jesus“*, in: Bruce Chilton, Evans A. Craig, *Authenticating the Activities of Jesus*, Boston: Brill Academic Publishers, 2002
- Flusser, David, *Ježíš*, Praha: Oikúmené, 2002
- Gundry, Robert Horton, *Matthew: A Commentary on His Handbook For a Mixed Church Under Persecution*, 2. vyd., Grand Rapids: Wm. B. Eerdmans Publishing Co., 1994
- Hagner, Donald A., *Word Biblical Commentary: Matthew 1-13*, zv.33A, Dallas: Word Books, 1993
- Hagner, Donald A., *Word Biblical Commentary: Matthew 14-28*, zv.33B, Dallas: Word Books, 1995
- Jones, Ivor, *Matthew*, in: John Barclay, John Sweet, *Early Christian Thought in its Jewish Context*, Cambridge: Cambridge University Press, 1996
- Manson, Thomas Walter, *The teaching of Jesus: Studies of its Form and Content*, Cambridge: University Press, 1945
- Matera, Frank J., *New Testament Theology: Exploring Diversity and Unity*, Louisville: Westminister John Knox Press, 2007
- Mareček, Petr, *Křesťanské spoločenství v Matoušově evangeliu: jeho hlavní charakteristiky podle Mt 18,1-35*, Olomouc: Univerzita Palackého, 2005

- Mareček, Petr, *Struktura Matoušova evangelia*, in: *Studia theologica* 2001, č.4, 1-7.
- Meier, John P., *A Marginal Jew: Rethinking the Historical Jesus*, zv.3, New York: The Anchor Bible Reference Library, New York: Doubleday, 2001
- Meyer, Ben F., *Appointed Deed, Appointed Doer: Jesus and the Scriptures*, in: Bruce Chilton, Evans A. Craig, *Authenticating the Activities of Jesus*, Boston: Brill Academic Publishers, 2002
- Morris, Leon, *The Gospel According to Matthew*, [CD-ROM]
- Michaels, J. Ramsey, *The Itinerant Jesus and His Home Town*, in: Bruce Chilton, Evans A. Craig, *Authenticating the Activities of Jesus*, Boston: Brill Academic Publishers, 2002
- Mrázek, Jiří, *Komu je psáno Matoušovo evangelium*, in: Jiří Mrázek, David Balcar, Rut Dvořáková, *Matoušovské studie*, Třebnice: Mlýn, 2000
- Pickup, Martin, *Matthew's and Mark's Pharisees*, in: Jacob Neusner, Bruce D. Chilton, *In Quest of the Historical Pharisees*, Waco: Baylor University Press, 2007
- Pokorný, Peter, *Ježíš Nazaretský*, Praha: Oikúmené, 2005
- Powell, John Enoch, *The Evolution of the Gospel: A Commentary on the First Gospel, with Translation and Introductory Essay*, New Haven: Yale University Press, 1994
- Reiser, Marius, *Jesus and Judgment: The Eschatological Proclamation in Its Jewish Context*, Minneapolis: Fortress Press, 1997
- Sanders, E. P., *The Historical Figure of Jesus*, London: Allen Lane, 1993
- Schniewind, Julius, *Výklad evangelia Matoušova: Část druhá: Kapitoly 13-28*, Praha, 1943
- Schubert, Kurt, *Ježíš ve světle tradiční židovské literatury*, Praha: Vyšehrad, 2003
- Tillich, Paul, *Systematická teológia*, zv.1, slovenský preklad Doc. Jána Greša, [CD-ROM]
- Turner, David L., *Matthew 23 as Prophetic Critique* [online]. JBS 4/1 (Január 2003), 23-42 (cit. 19.3.2008).
URL: <http://journalofbiblicalstudies.org/issue9/Critique.pdf>
- Verbrugge, Verlyn D., *The NIV Theological Dictionary of New Testament Words*, Grand Rapids: Zondervan Publishing House, 2000
- Vos, Howard F., *Nelson's New Illustrated Bible Manners & Customs: How the People of the Bible Really Lived*, Nashville: Thomas Nelson Publishers, 1999
- Wright, Nicolas Thomas, *Jesus and the Victory of God: Christian Origins and the Question of God*, zv.2, London: Society for Promoting Christian Knowledge, 2001

Bible a pomocná literatúra

BibleWorks 5.0.020w

Biblia: Písmo Sväté Starej a Novej zmluvy, Liptovský Mikuláš: Tranoscius, 1999

Biblia s aplikáciami pre život: Nový zákon, 2. vyd., Bratislava: Medzinárodná biblická spoločnosť, 2004

Kubo, Sakae, A Readers Greek-English Lexicon of the New Testament: a beginner's guide for the translation of the New Testament Greek, Grand Rapids: The Zondervan Publishing House, 1975

Nestle-Aland, Greek-English New Testament, 8. vyd., Stuttgart: Deutsche Bibelgesellschaft, 1998

Písmo sväté: Nová zmluva a Žalmy, Banský Bystrica: Slovenská biblická spoločnosť, 1995

Rienecker, Fritz, Sprachlicher Schlüssel zum Griechischen Neuen Testament nach der Ausgabe von D. Eberhard Nestle, 19. vyd., Giessen/Basel: Brunnen Verlag, 1992

Svätá Biblia, preklad prof. Roháčka, rev. vyd., Svetová biblická spoločnosť, 1974

Sväté Písmo Starého i Nového zákona, Rím: Slovenský ústav svätého Cyrila a Metoda v Ríme, 1995

The NIV Study Bible, 10. vyd., Grand Rapids: The Zondervan Publishing House, 1995